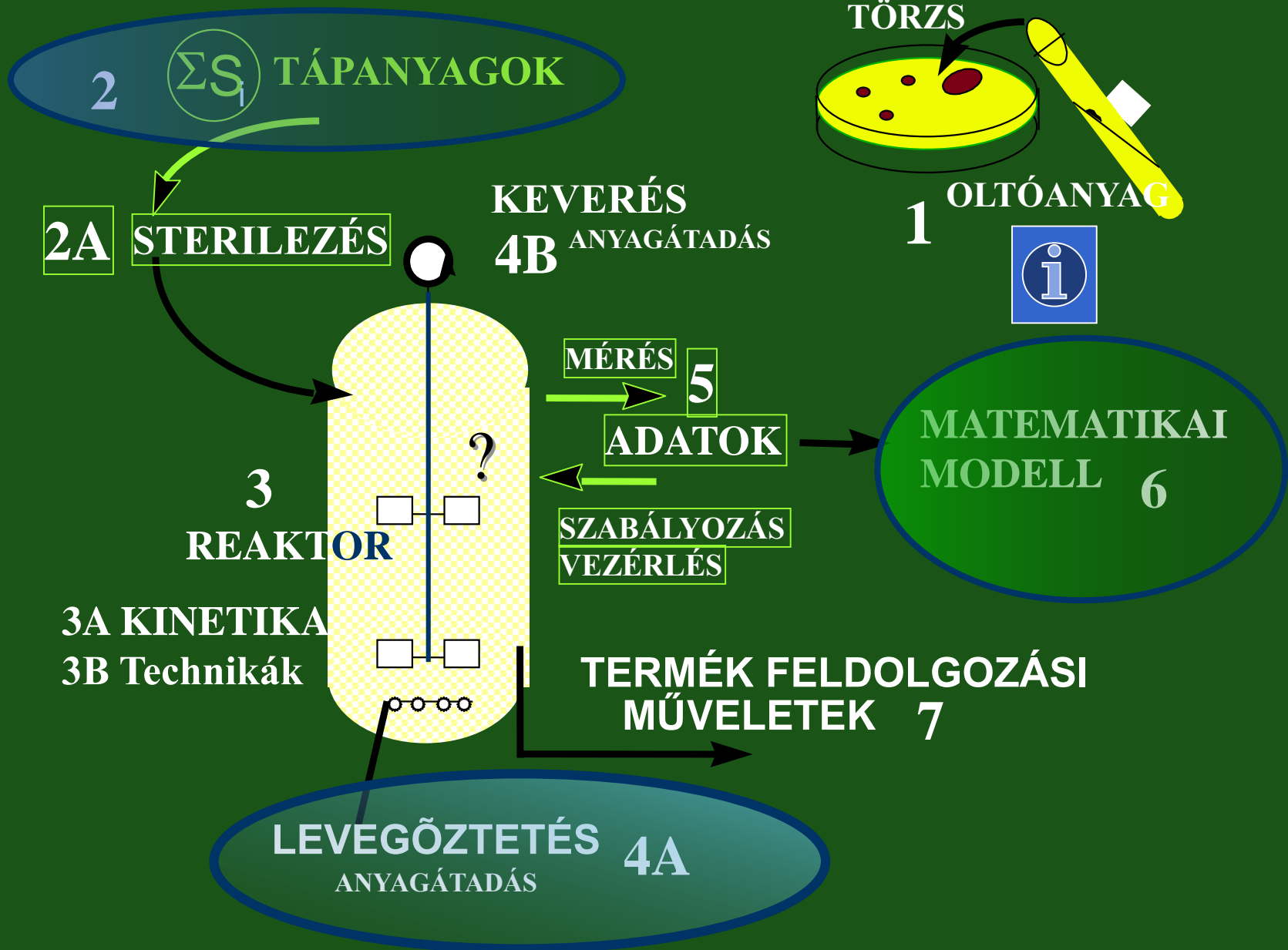

FERMENTÁCIÓS FOLYAMATOK ÉS MŰVELETEK

Mi kell egy termelő fermentációs folyamathoz?

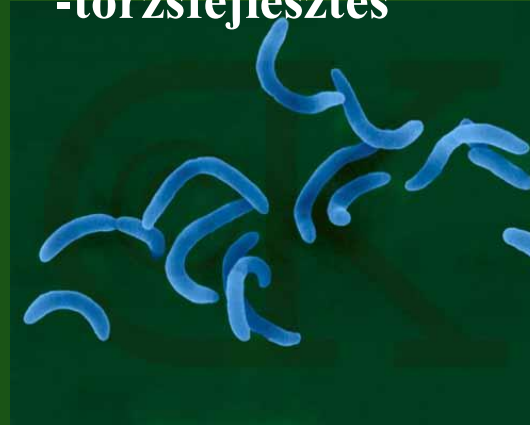

1) MIKROBA, TÖRZS

- izolálás
- azonosítás
- fenntartás
- screening
- törzsfejlesztés

E.coli

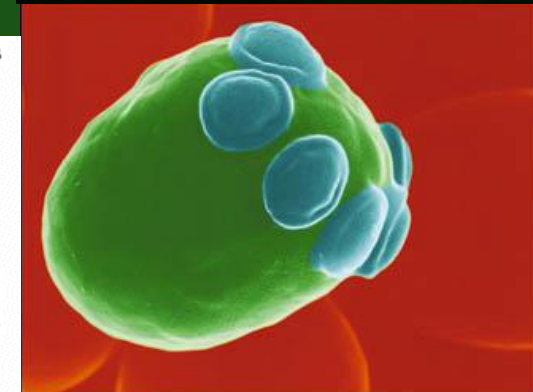
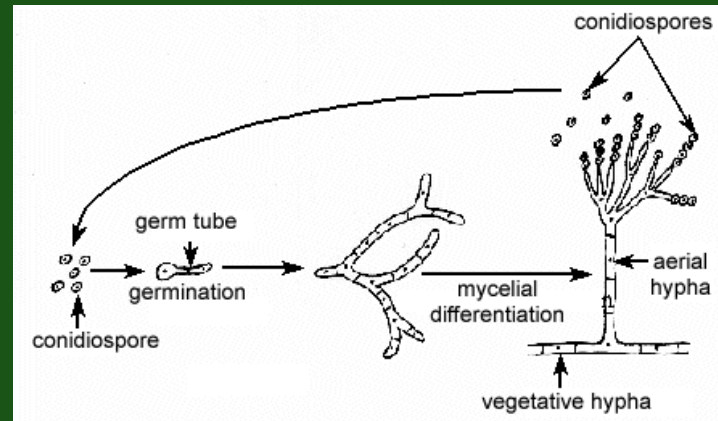

Vibrio cholerae

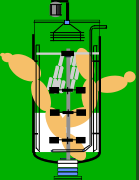

Mucor circinelloides

Saccharomyces cerevisiae

Aszexuális gombanövekedés

MIKROORGANIZMUSOK TÁPANYAG IGÉNYE

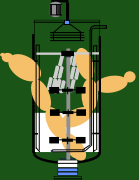
TERMELŐKÉPESSÉG ← KÖRNYEZET ← GENOM

Néhány mikroba összetétel

összetétel a sejt szárazanyag százalékában

Mikroorganizmus

	C	H	O	N	S
<i>Saccharomyces cerevisiae</i>	45	6,8	30,6	9,0	
<i>Methylomonas methanolica</i>	45,9	7,2		14,0	2,6
<i>Penicillium chrysogenum</i>	43	6,9	35,0	8,0	

C-forrás + N-forrás + O₂ + ásványi sók +
+speciális tápanyagok (pl. vitamin) →

→ új sejttömeg (ΔX) + termék(ek) + CO₂ + H₂O

Tápanyag igény

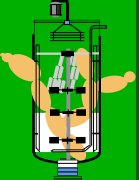
$$\frac{dx}{dS_i} = \frac{\Delta x}{\Delta S} = \frac{\frac{dx}{dt}}{\frac{dS}{dt}} = \frac{\mu_x}{\mu_s} = \frac{\mu_x}{Q_s} = Y_{x/s_i}$$

HOZAMKIFEJEZÉS ÁLTALÁNOSÍTÁSA

Tápoldatok

szintetikus
félszintetikus
természetes alapú

Szerves anyag fogyasztók

BIM2

2002

KÉMIAI ENERGIAFORRÁS FÉNY

SZÉNFORRÁS

SZERVES
HETEROTRÓFOK

KEMOORGANOTRÓF

Legtöbb baktérium, gomba...mi

SZERVES

...glükóz...

FOTOORGANOTRÓF

Bíbor (nem kén-)baktérium.
Néhány eukarióta alga

SZERVES
...glükóz...

← ELEKTRON
DONOR

SZÉNDIOXID
AUTOTRÓFOK

KEMOLITOTRÓF

H-, S-, Fe-
Denitrifikáló-
baktériumok

SZERVETLEN en.forrás

H₂S, S, S₂O₃²⁻, H₂, Fe(II),
NH₃, NO₂,

FOTOLITOTRÓF

Zöld növények, eukarióta algák
(fényben)
Blue/green algák
Cianobaktériumok
Fotoszint.baktériumok

SZERVETLEN

H₂O, H₂S, S...

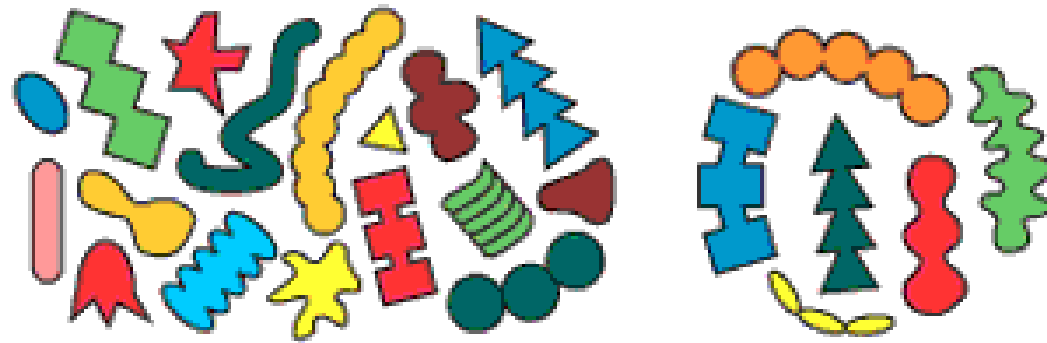
← ELEKTRON
DONOR

(És mi az elektron akceptor??)

Nettó szerves anyag termelők

food
molecules

the many molecules
that form the cell

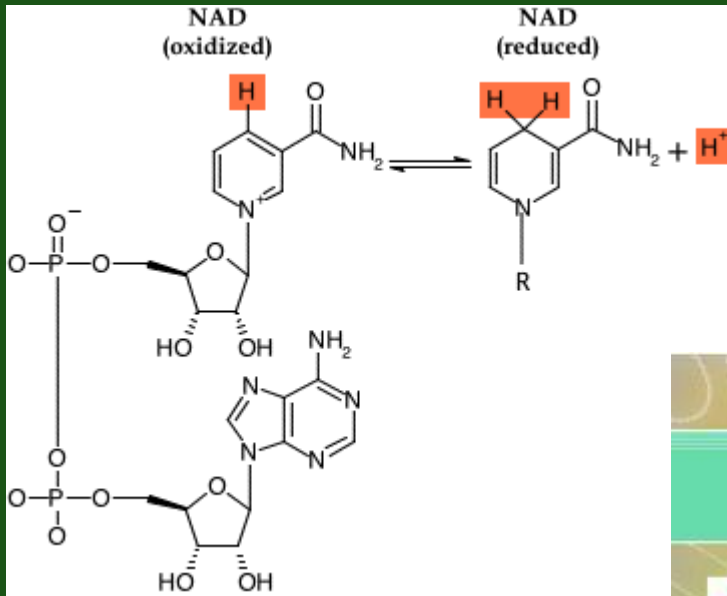
CATABOLIC
PATHWAYS

useful
forms of
energy

ANABOLIC
PATHWAYS

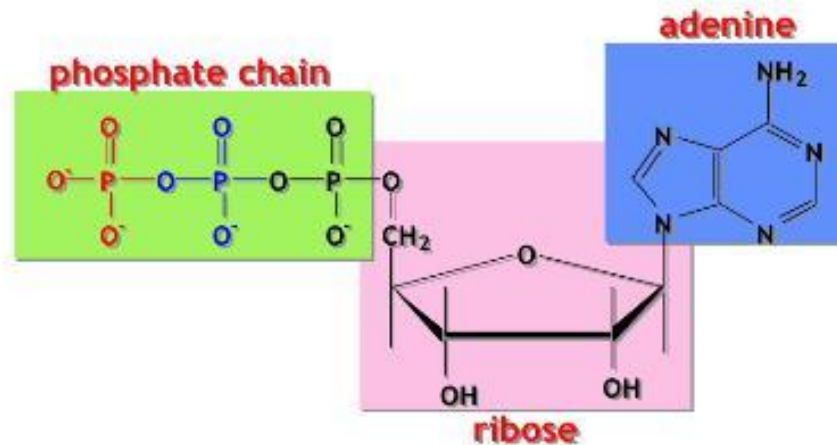
the many building blocks
for biosynthesis

NAD

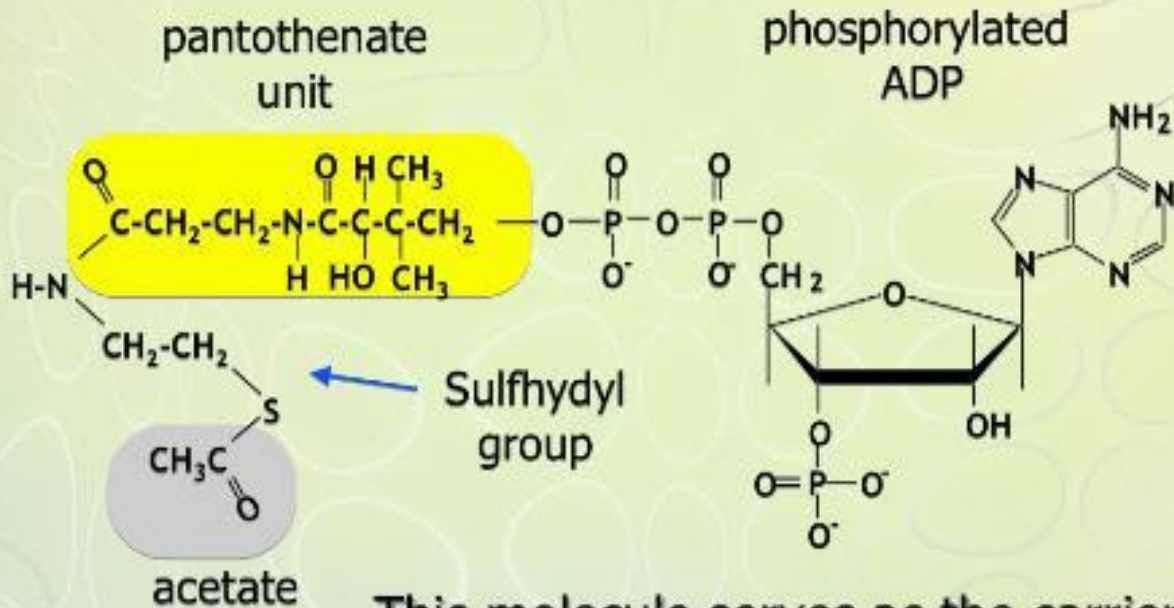
ATP

ATP adenosine triphosphate
a nucleotide composed of three basic units.

Acetyl - coenzyme A

This molecule serves as the carrier for the small molecules from digestion.

CUKOR KATABOLIZMUS

Glikolízis (Embden, Meyerhof Parnas)

- legtöbb baktérium
- Állati és növényi **sejtek**

glükóz (6 C-atom)

ATP
ADP

G-6-P

F-6-P

ATP
ADP

F-1,6-diP

Gliceraldehid-P (3C-atom)

1,3-diP-glicerát

ADP

ATP
3-P-glicerát

2-P-glicerát

PEP

ADP

ATP

Pyr

Ac-CoA

CO₂

2H

Oxálacetát

2H

citrát

Malát

Fumarát

Szukcinát

2H

koenzimQ

CO₂

CO₂

i-citrát

2H

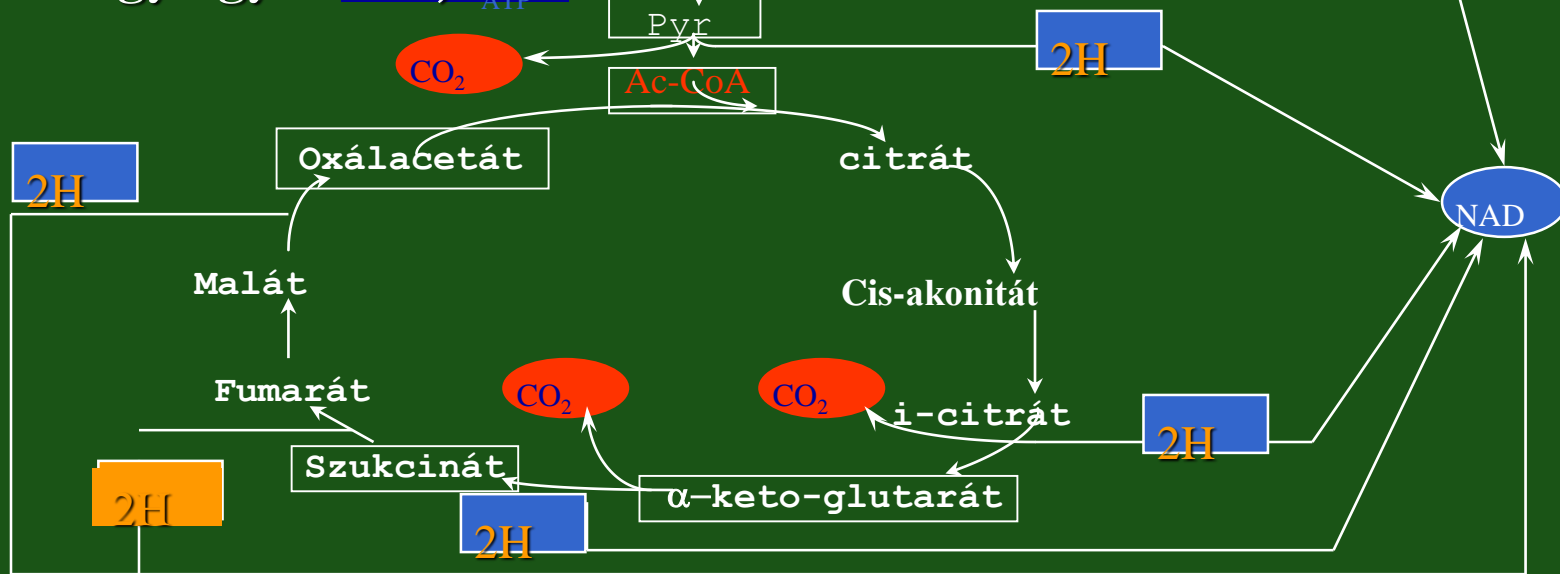
α-keto-glutarát

2H

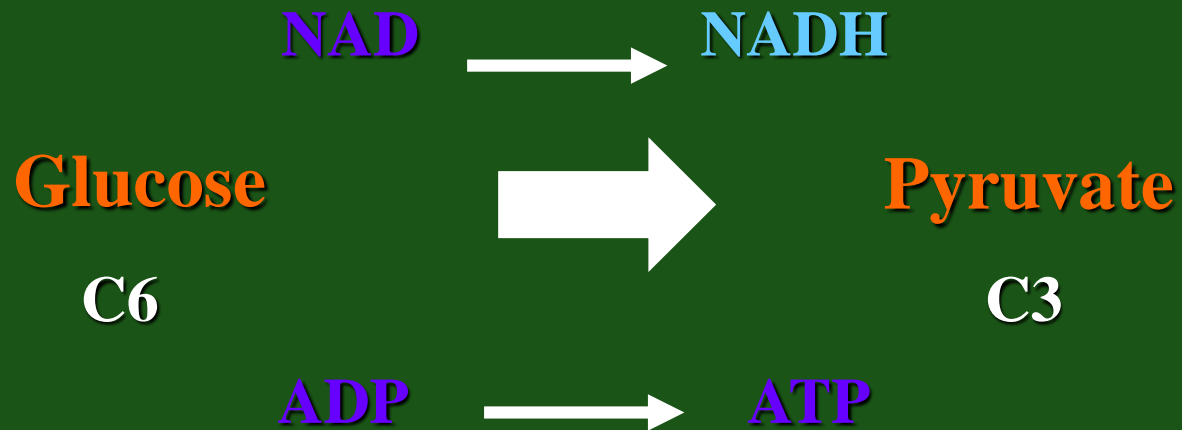
NAD

Citrátkör (Szentgyörgyi-Krebs)

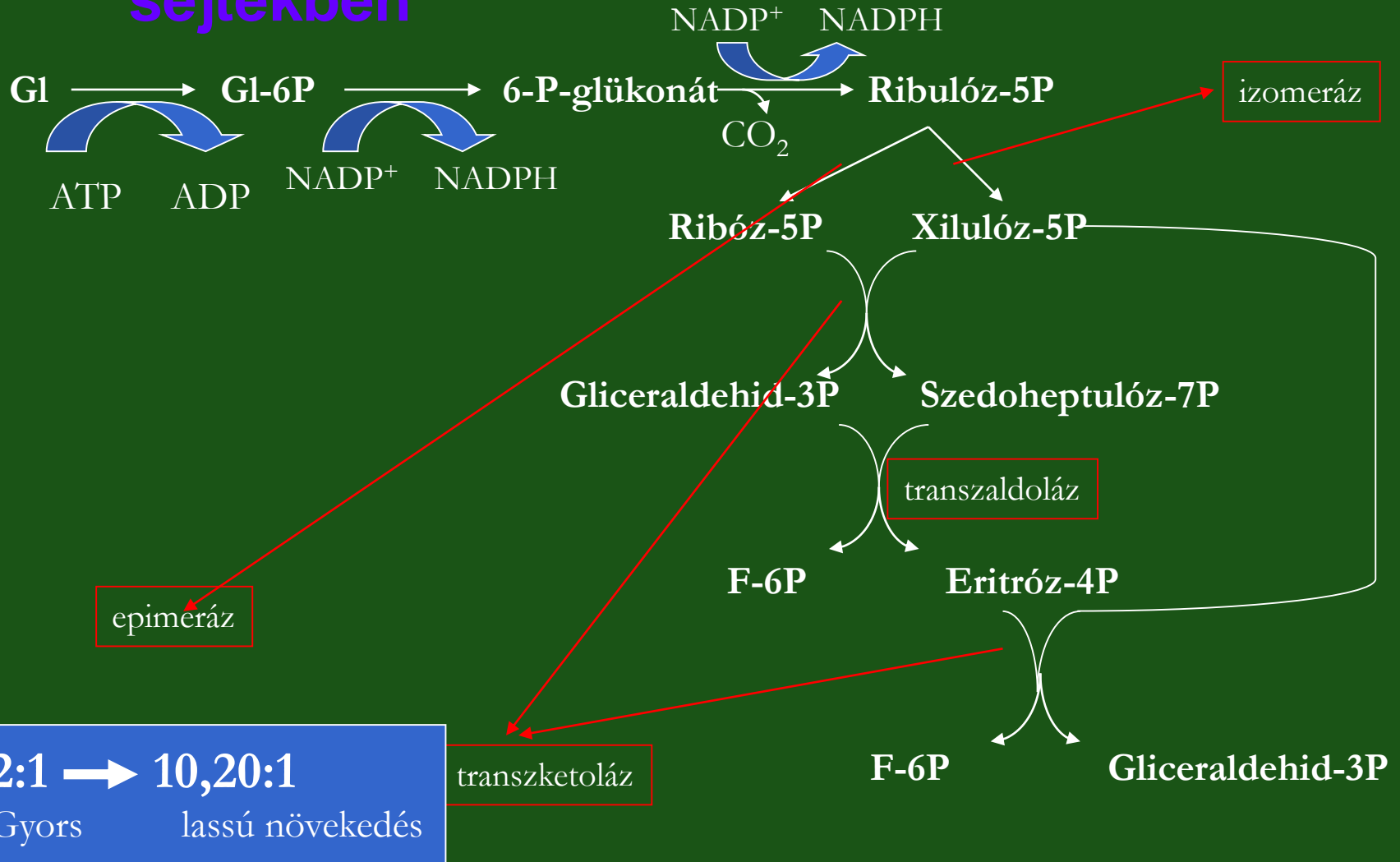
Glikolízis

Egyéb cukor katabolizmus utak

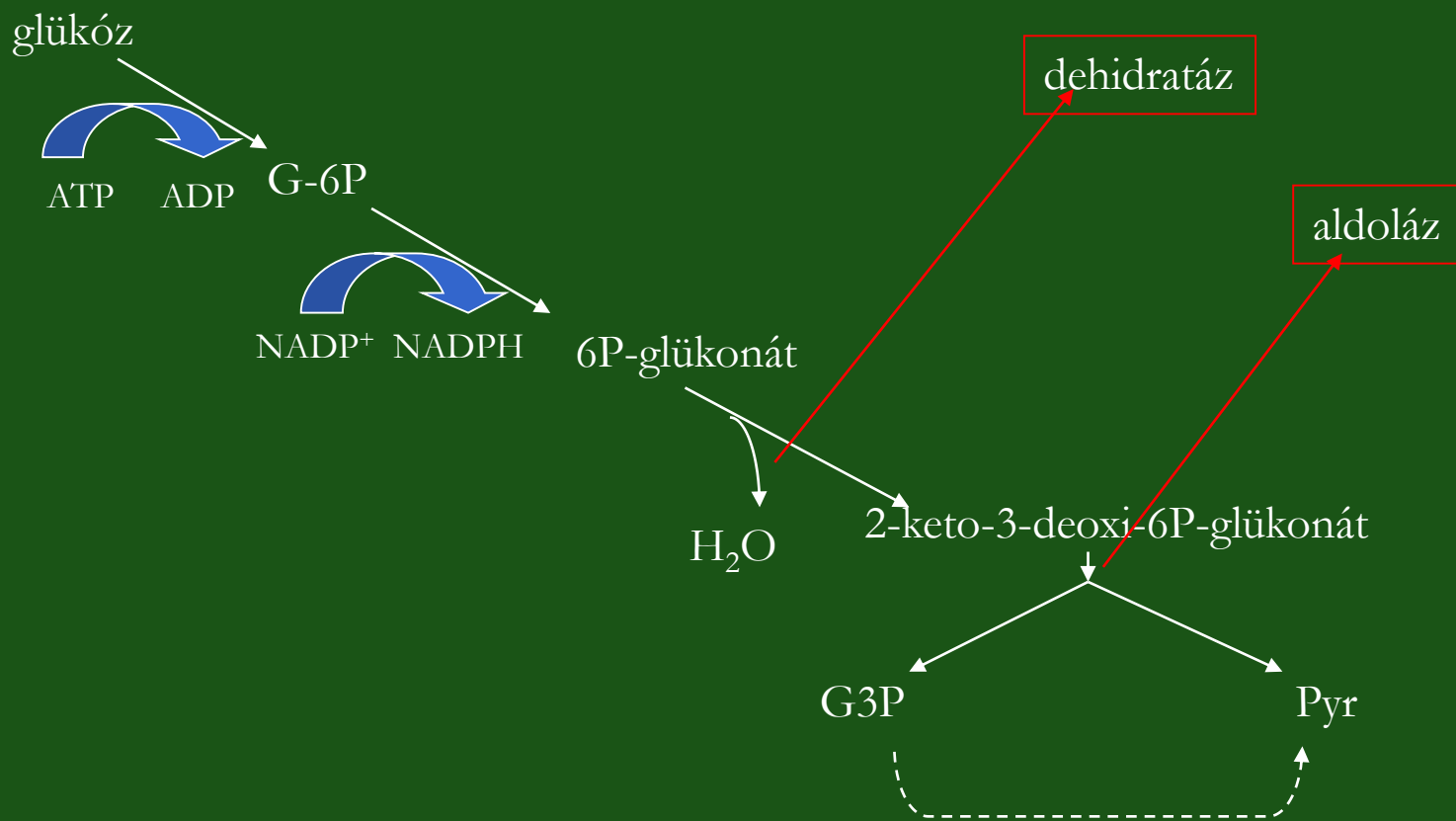
Pentóz foszfát út (hexose monophosphate sönt)

NADPH termelés, általános növ. és állati sejtekben

Entner Doudoroff út

Néhány baktériumban -EMP helyett

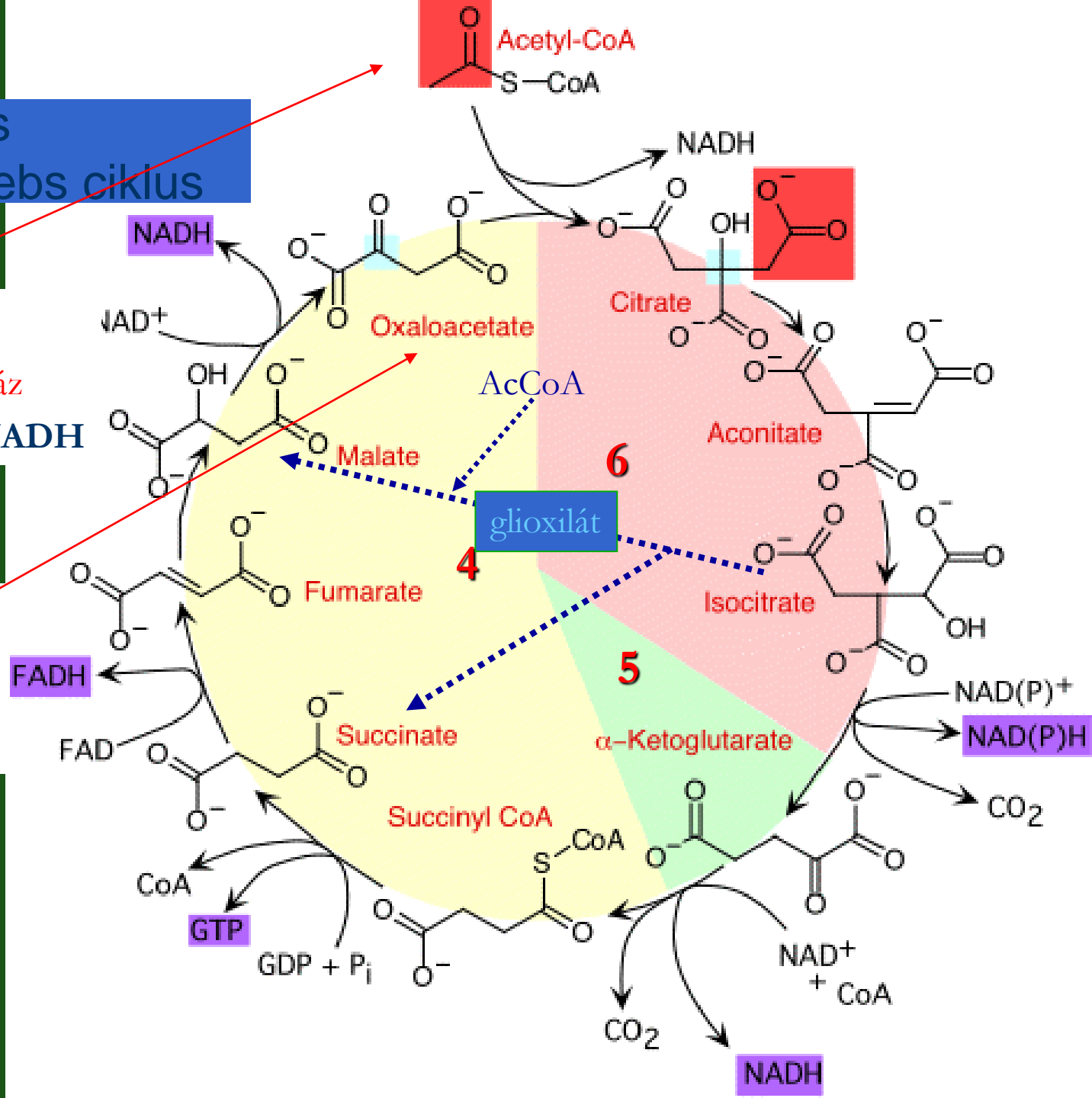

Citromsav ciklus Szentgyörgyi-Krebs ciklus

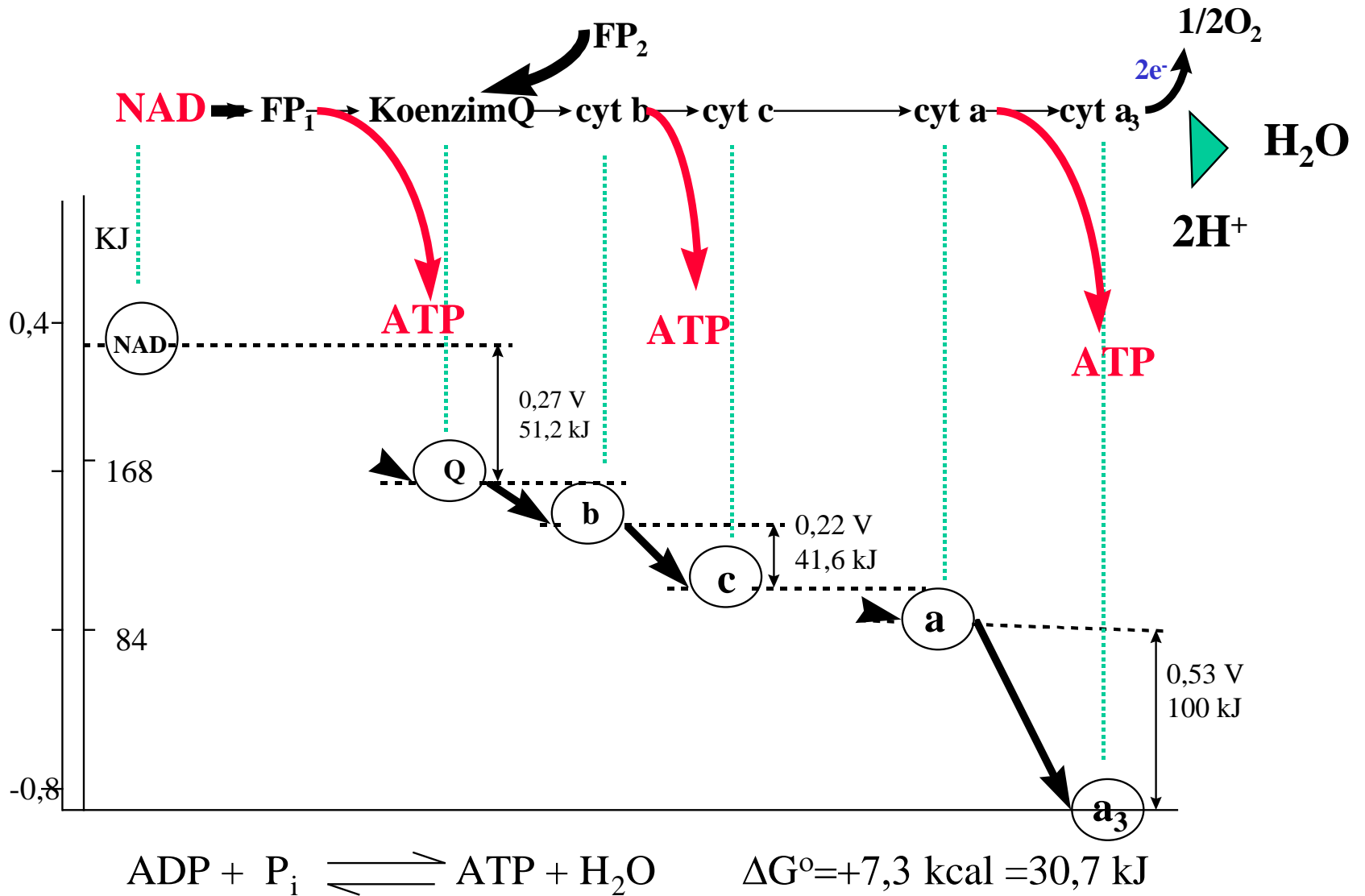
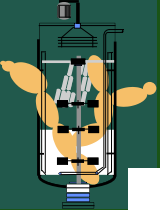
$\text{Pyr} + \text{CoA} + \text{NAD}^+$
 Piruvát-↓dehidrogenáz
 $\text{Acetil-CoA} + \text{CO}_2 + \text{NADH}$

$\text{Pyr} + \text{CO}_2 + \text{ATP}$
 Piruvát-↓karboxiláz
 $\text{Oxaloacetát} + \text{ADP} + \text{P}_i$

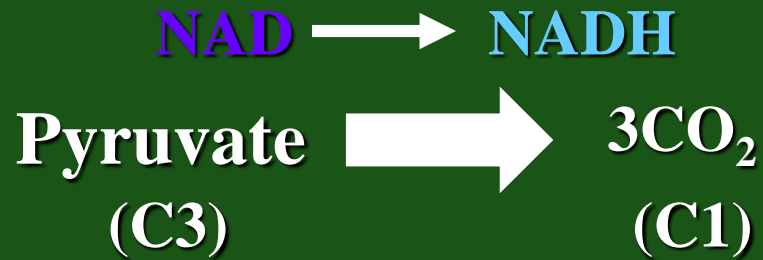
anaplerotikus

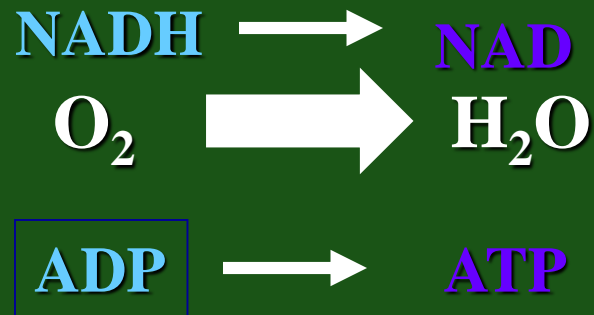
Az oxigén szerepe , légzés

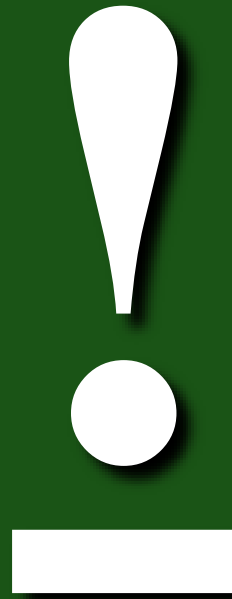
Krebs Cycle (C4-C6 intermediate compounds)

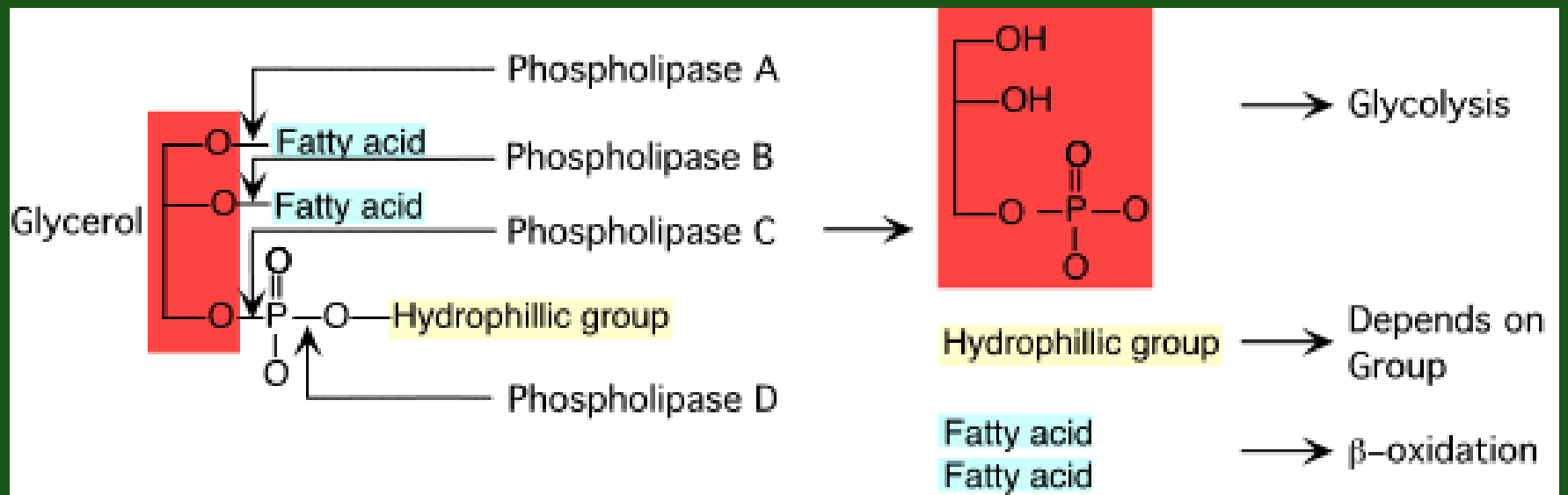

Oxidative phosphorylation

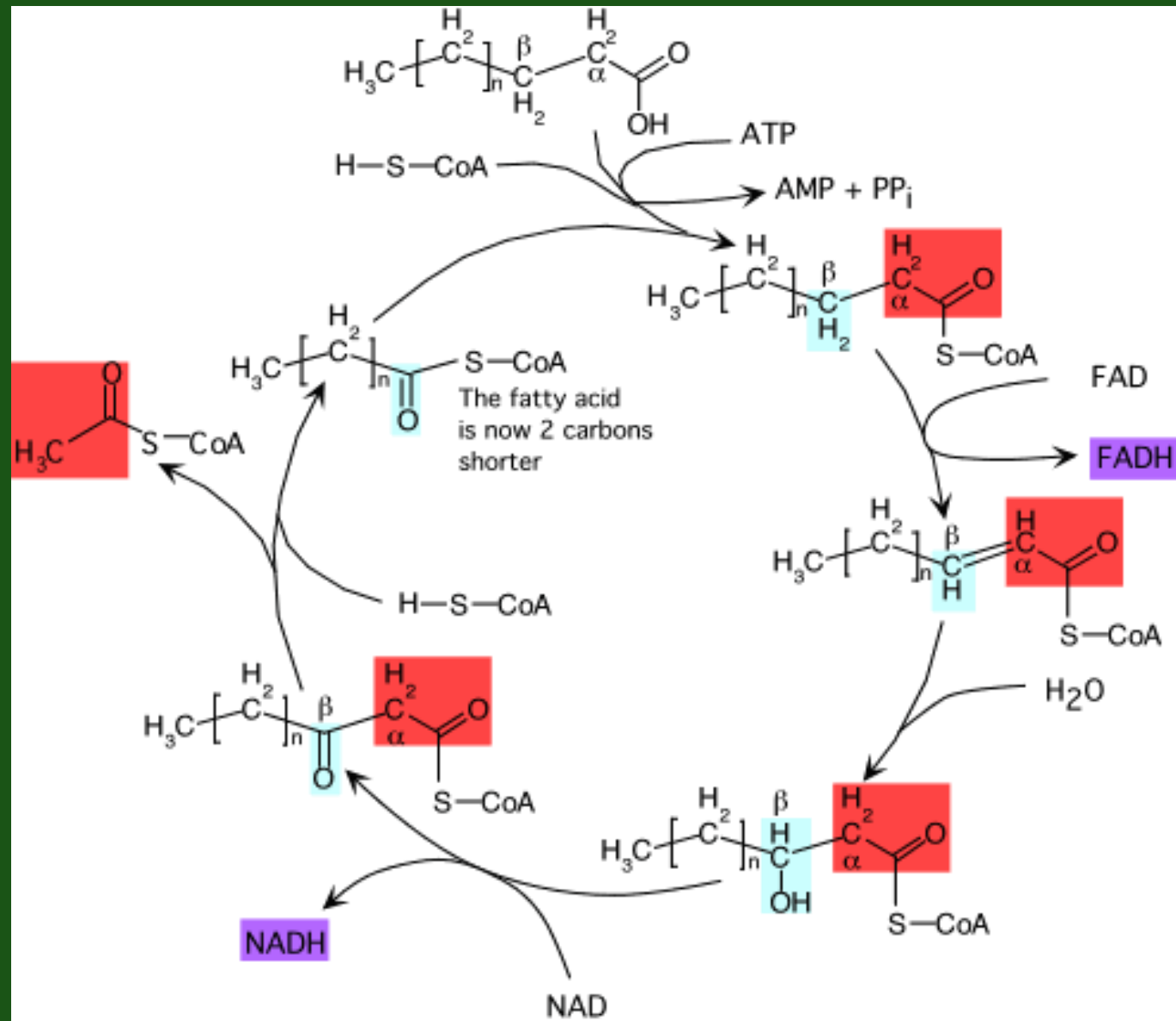

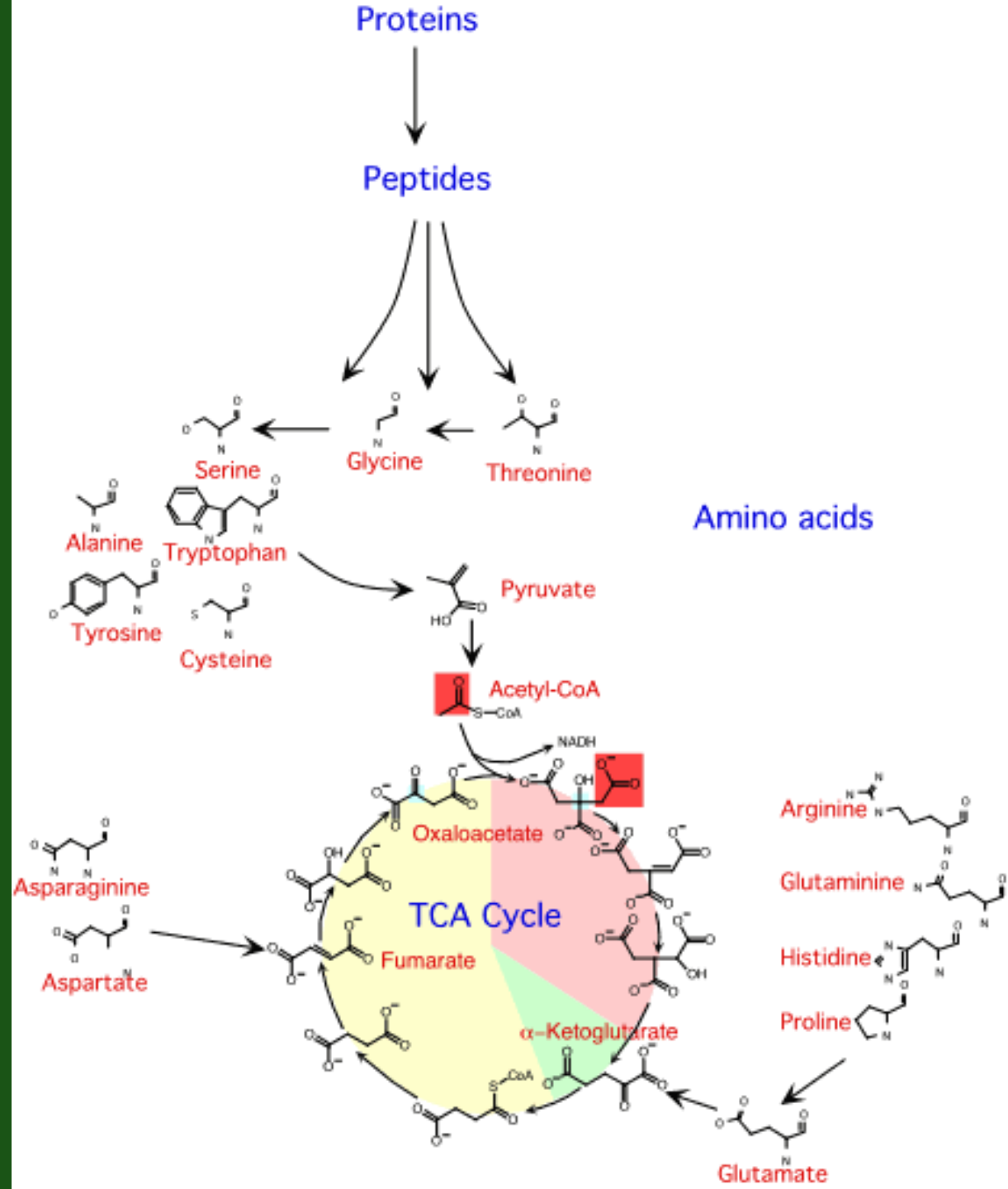

Zsírsvav lebontása
-oxidáció

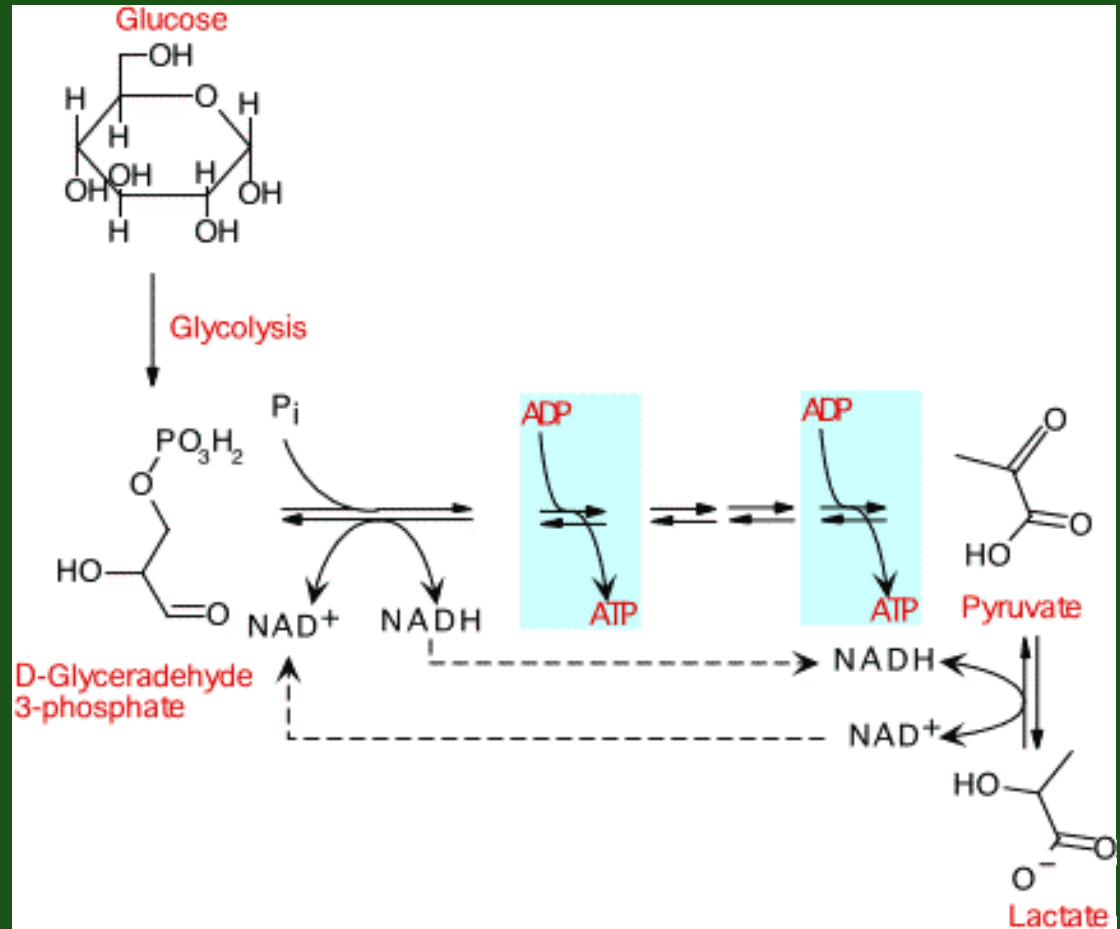
Aminosavak mint C/energiaforrások

ANAEROB ANYAGCSERE

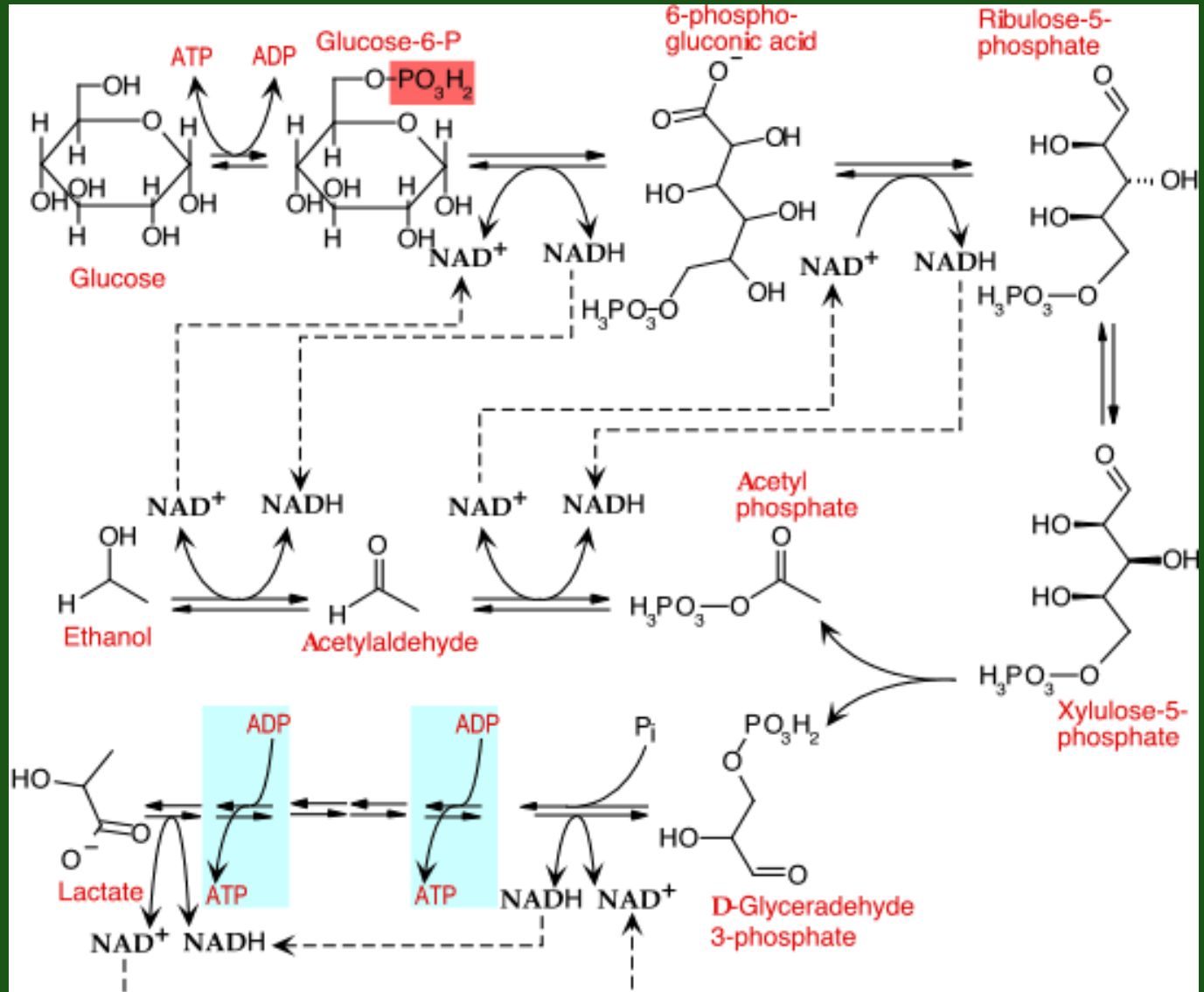
SZUBSZTRÁT SZINTŰ FOSZFORILEZÉS (GIKOLÍZIS, TCA)

NEMCSAK MIKROBÁKBAN: TEJSAV (homolaktikus fermentáció)

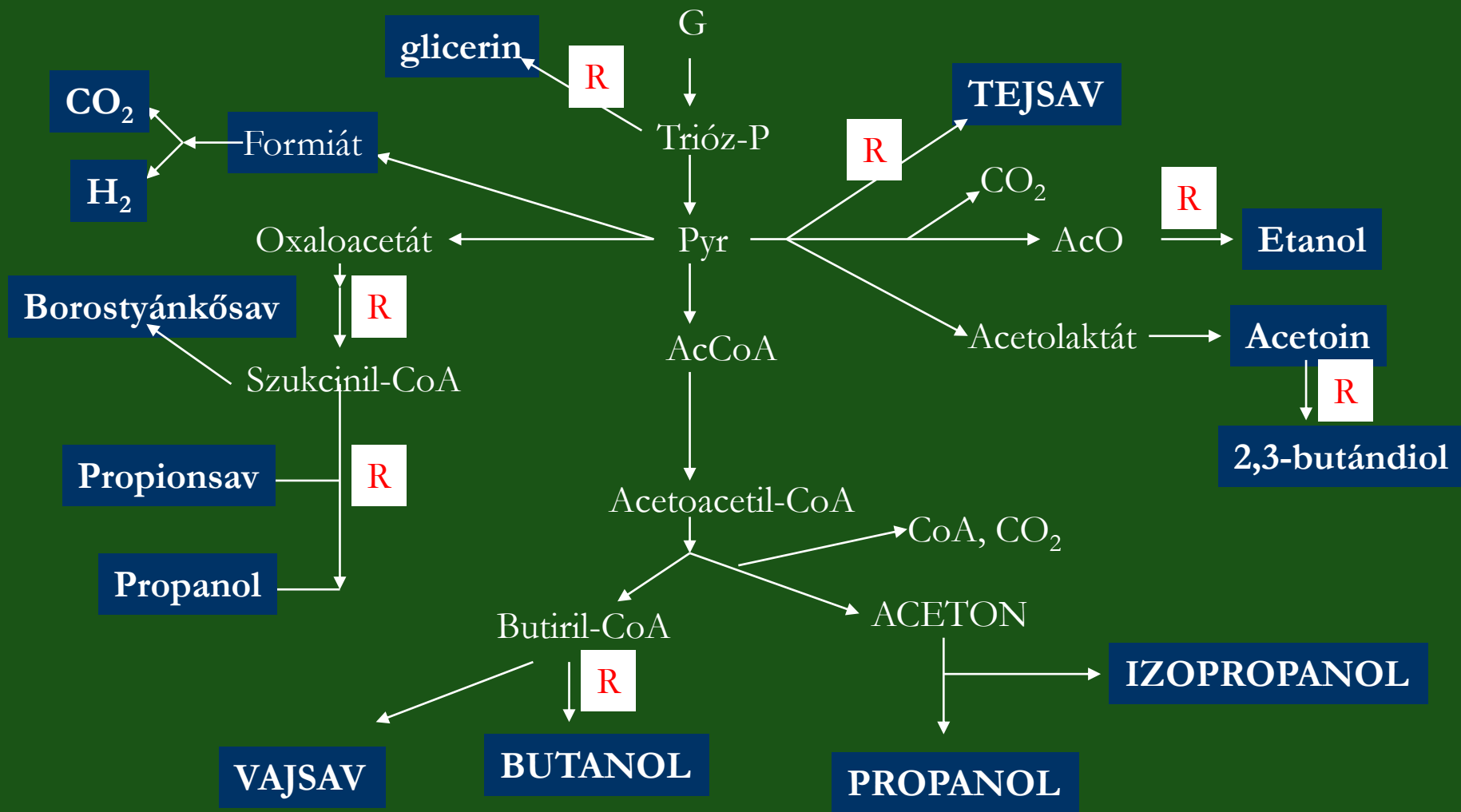

NADH visszaoxidálása egy sor anyagcseretermék, más elektronakceptorok

egy sor anyagcseretermék: heterolaktikus fermentáció

1 egy sor anyagcsere-termék: anaerob NADH regeneráló anyagcsereutak, végtermékek

NADH visszaoxidálása: más elektronakceptorok

Energiaforrás (redukáló=oxidálódó vegyület)	Oxidáns (terminális elektron akceptor)	Respiráció termékei	Példa
*H ₂	SO ₄ ²⁻	H ₂ O+S ²⁻	<i>Desulfovibrio</i>
*Szerves vegyület	NO ³⁻	N ₂ +CO ₂	Denitrifikáló baktérium
S ²⁻ +	NO ₃ ⁻	N ₂ +elemi S	Thiomargarita

BIOSZINTÉZIS

Primer anyagcsere

TROPOFÁZIS

kiegyensúlyozott növekedés
balanced growth

Szekunder anyagcsere

IDIOFÁZIS

kiegyensúlyozatlan növ,
fenntartás: folyik a primer
anyagcsere részben:
m á s f e l é

Ac-CoA

Citrát, Itakonát

Zsírsavak (olajok, zsírok)

PHB

Poliketidek

x3

Mevalonsav(C6)

CO₂

Izoprén egységek (C5)

Kinonok

x2

C₁₀

terpének

C₁₅

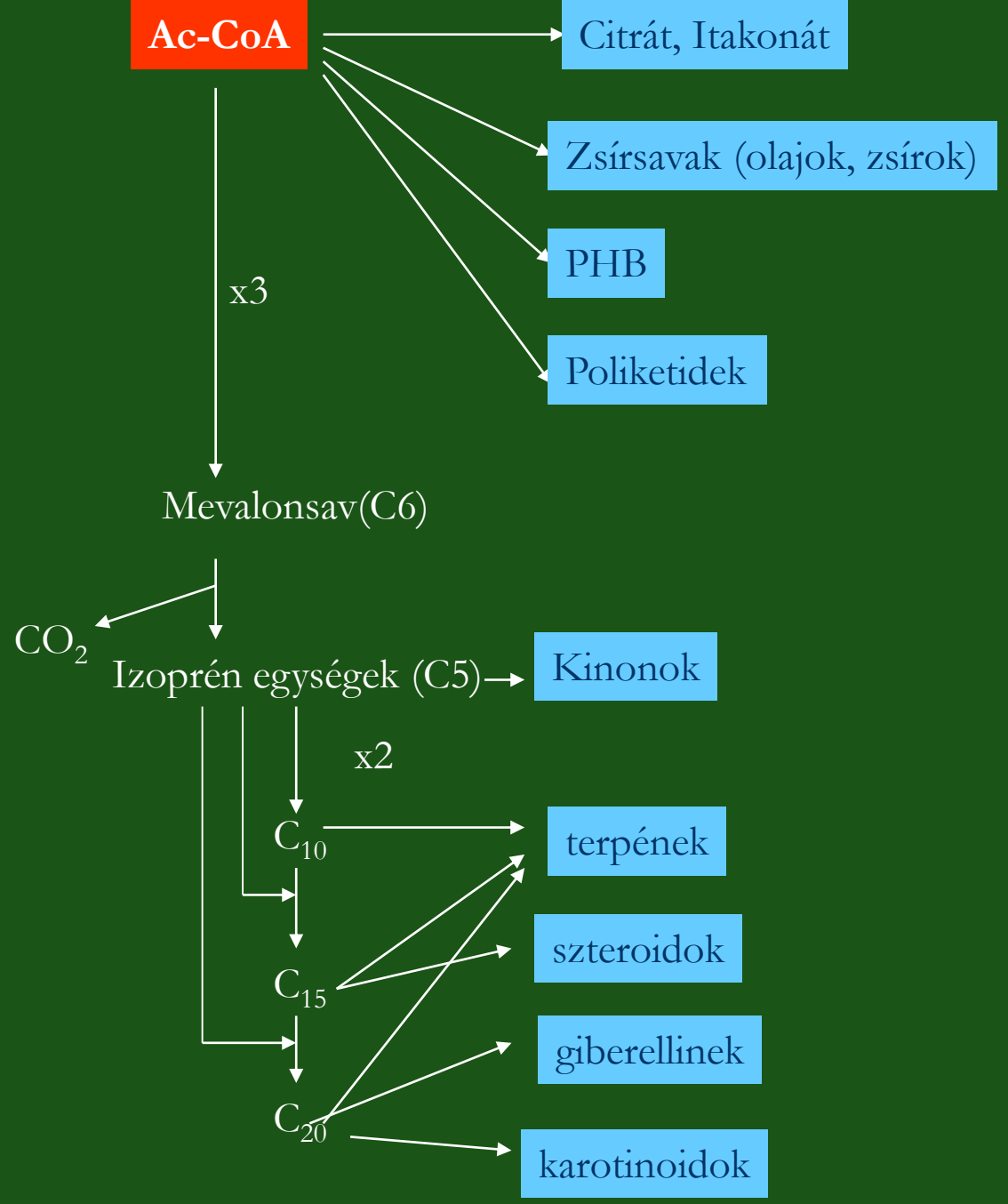
szteroidok

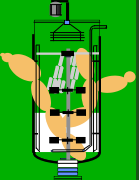
C₂₀

giberellinek

karotinoidok

Szekunder a.c.sere termékek
Acetil-koenzim-A-ból

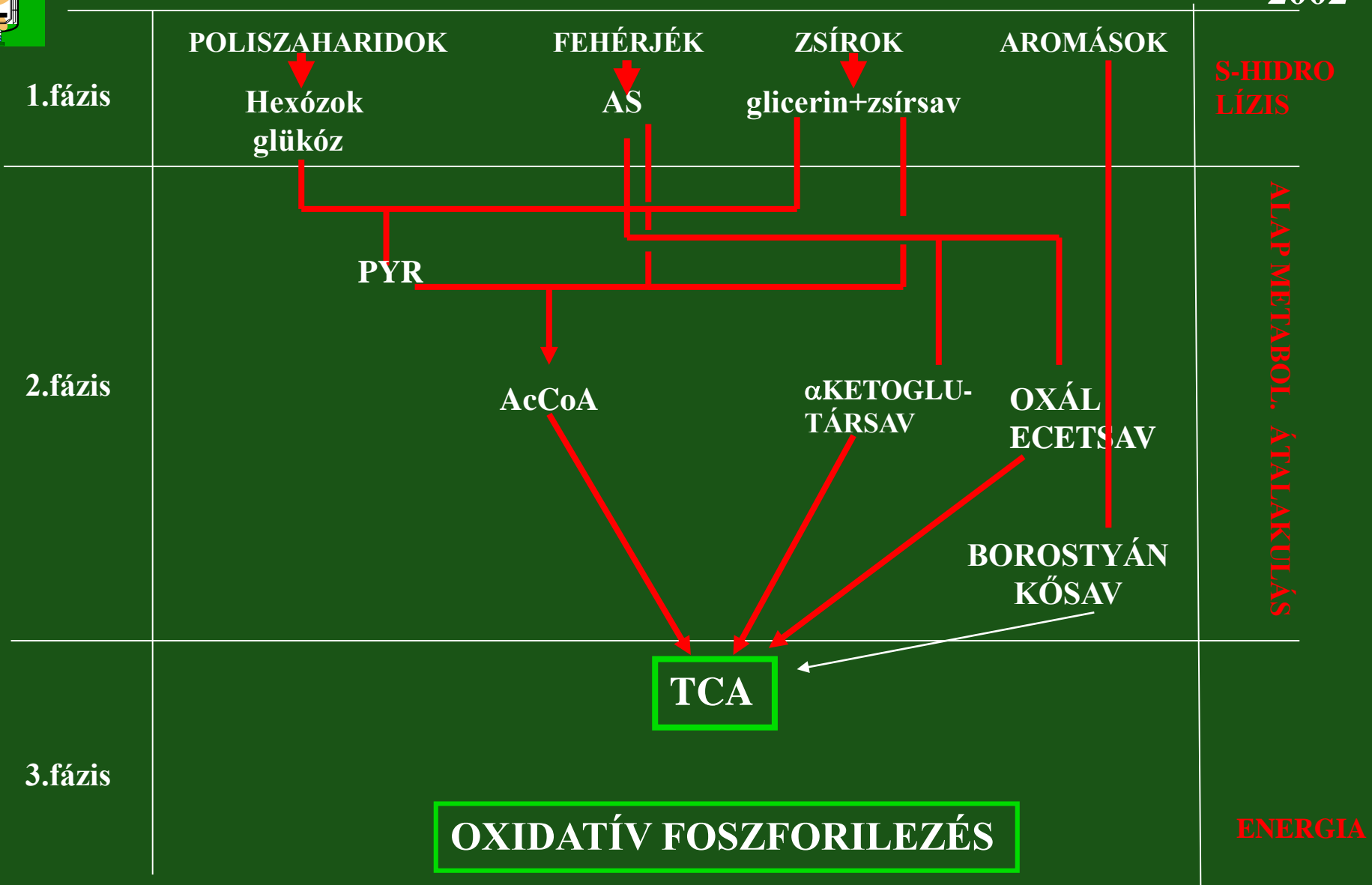

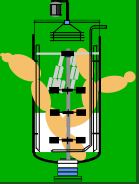

Fermentációs tápoldatok

BIM2

2002

Ipari táptalajok

C-forrás SZÉNHIDRÁTOK — glükóz ← HYDROL
— szaharóz ← MELASZ %
— malátakivonat
— keményítő, dextrin
— szulfitlúg (hexórok, pentórok)
! (— cellulóz)

NÖVÉNYI OLAJOK : sója, palma, gyapok

ALKOHOLOK — MeOH
— EtOH ← CH

PARAFFINOK C_{12} - C_{18} alkánok (60-as évek!)

N-forrás SZERVETLEN — $(NH_4)_2SO_4$, $(NH_4)NO_3$, $(NH_4)_2CO_3$
— karbamid

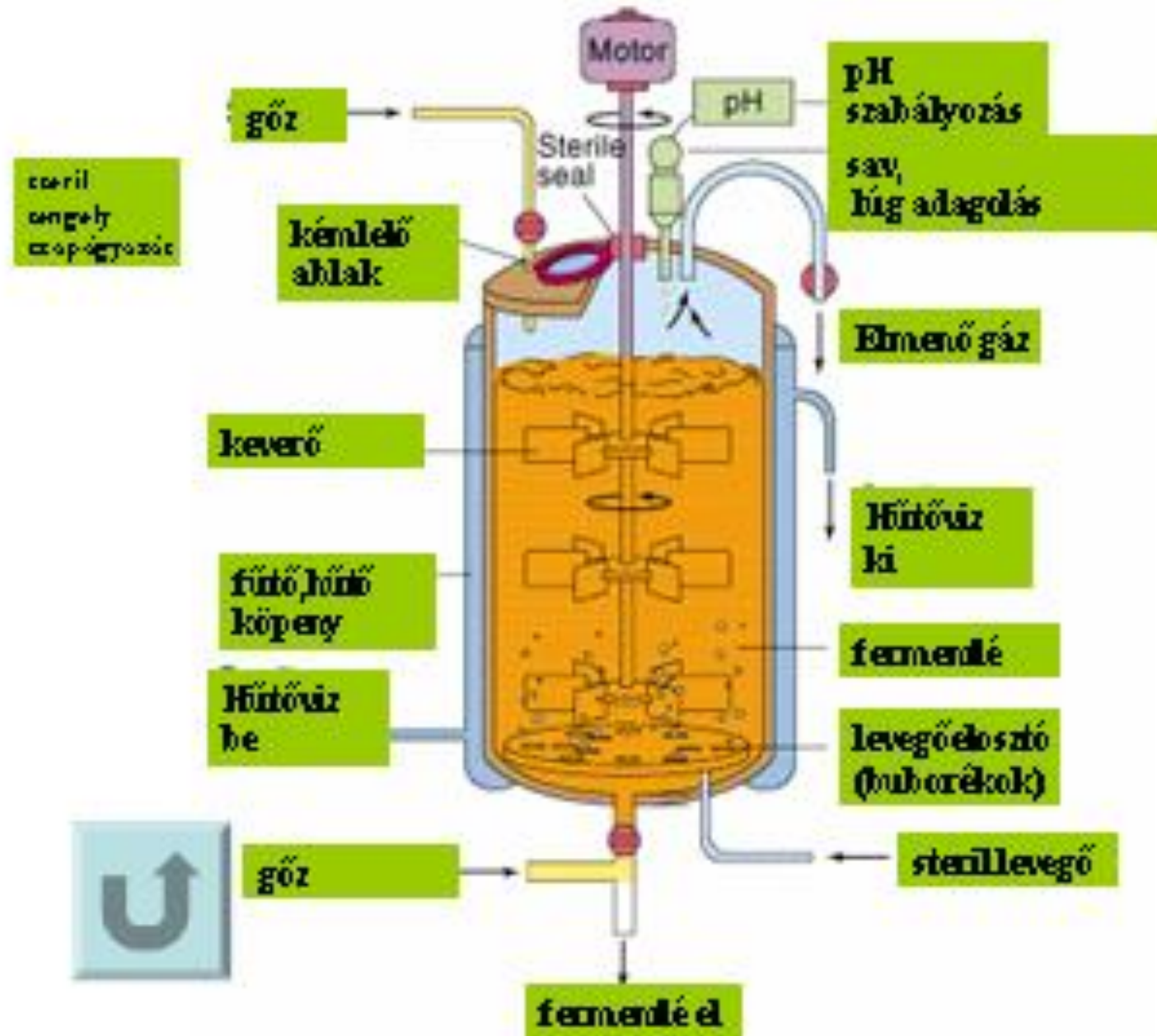
TERMÉSZETES — szejt
— KUKORICALÉKVÁR %
— MALÁTA
— SZÁZSIKÉR
— HALLISZT ....
— ÉLESÍTŐEXTRAKT
— PEPTONOK

OXIGÉN → igény → -átadás .....

NÖVEKEDÉSI FAKTOROK, VITAMINOK, BIO SZANYAGOK

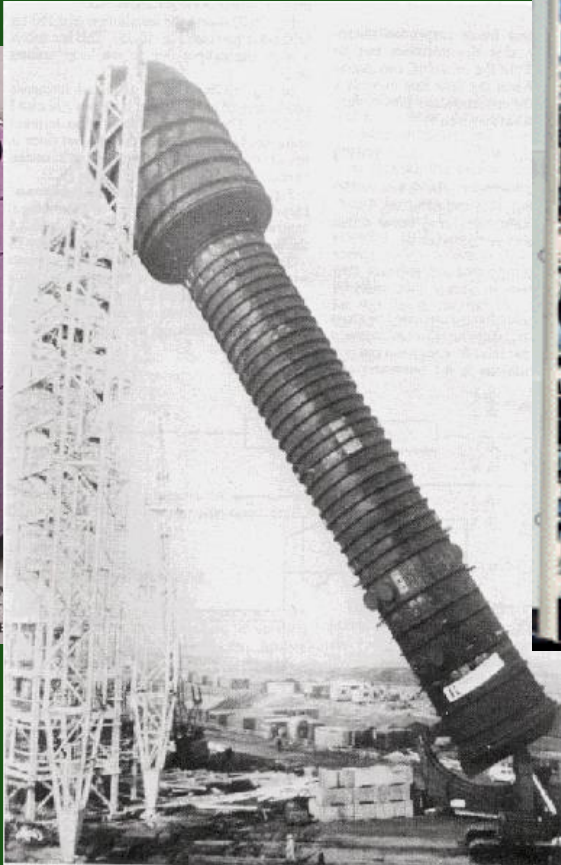
EGYEDI TÁPOLDATOK → TÁPOLDAT OPTIMÁLÁS

3) REAKTOROK

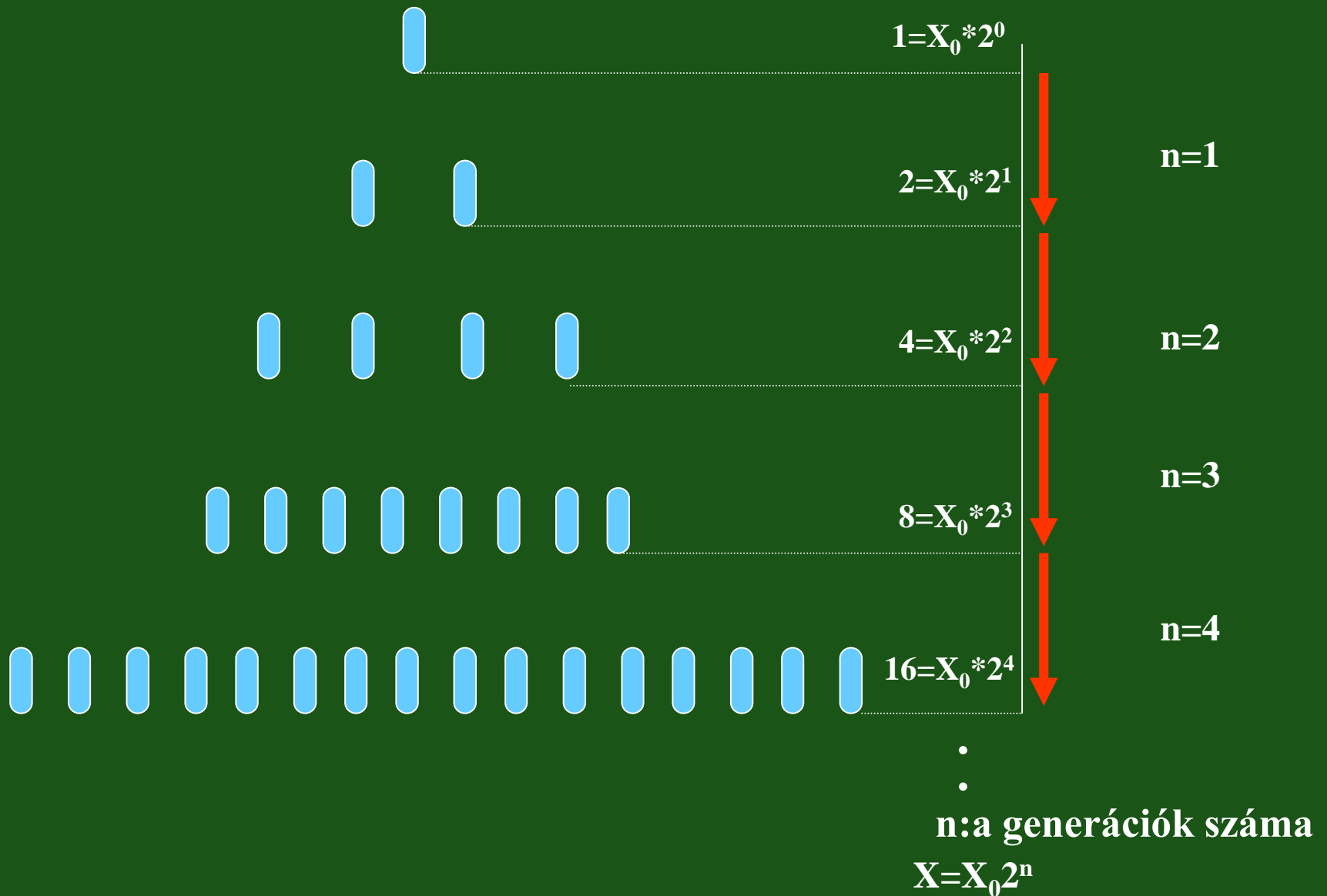
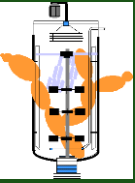

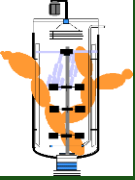
3) REAKTOROK

A mikroba szaporodás alapösszefüggései

BINÁRISAN OSZTÓDÓ MIKROORGANIZMUS

$$x = x_0 2^{\frac{t}{t_g}} = x_0 2^n$$

Generációs idő - doubling time
generation time

Sejtszám db/ml

N, x

Sejttömeg: sz.a.
mg/ml, g/l, kg/m³

$$\frac{dx}{dt} = \mu \cdot x$$

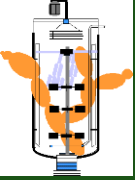
MONOD, 1942

μ : fajlagos növekedési sebesség

$$\mu \equiv \frac{1}{x} \frac{dx}{dt}$$

$$h^{-1}$$

Jacques Monod

$$\frac{dx}{dt} = \mu \cdot x$$

$$x = x_0 e^{\mu t}$$

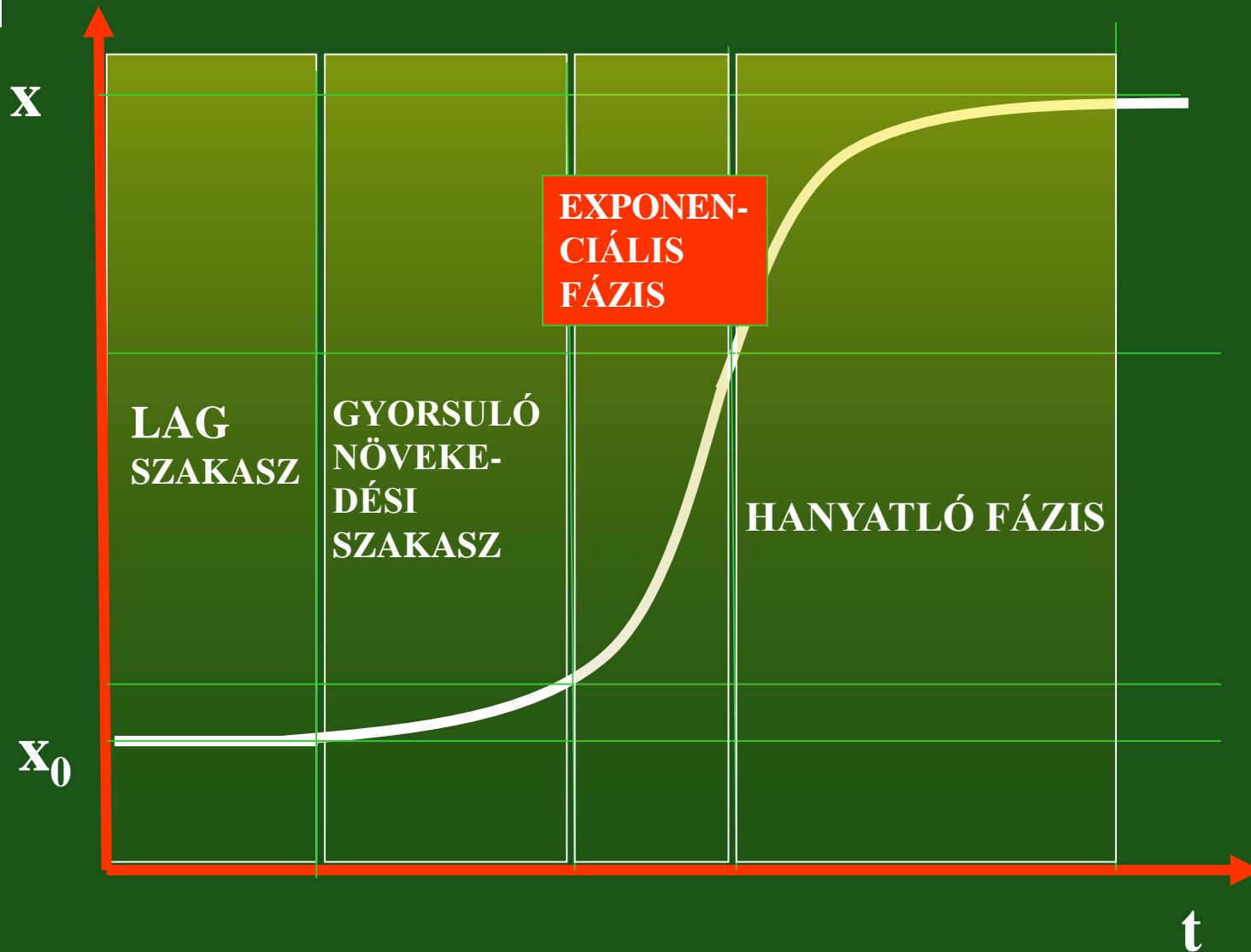
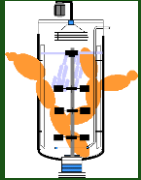
$$t_g = \frac{\ln 2}{\mu}$$

μ és a generációs idő kapcsolata:

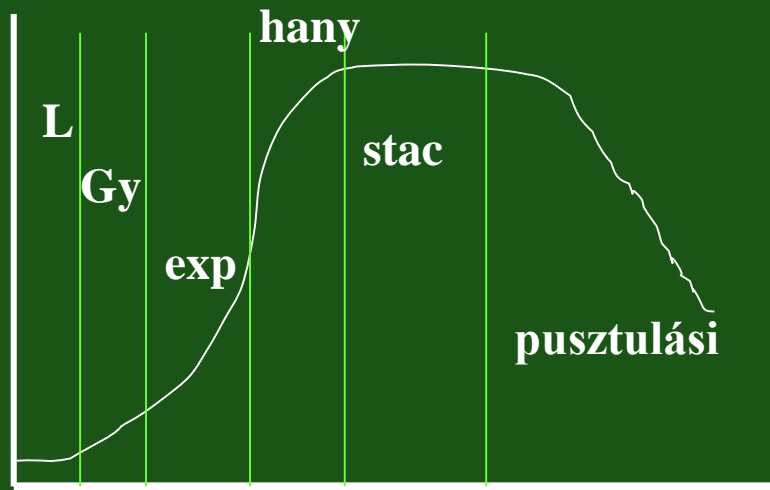
$$\frac{dN}{dt} = v \cdot N$$

$$N = N_0 e^{vt}$$

N : fajlagos szaporodási sebesség

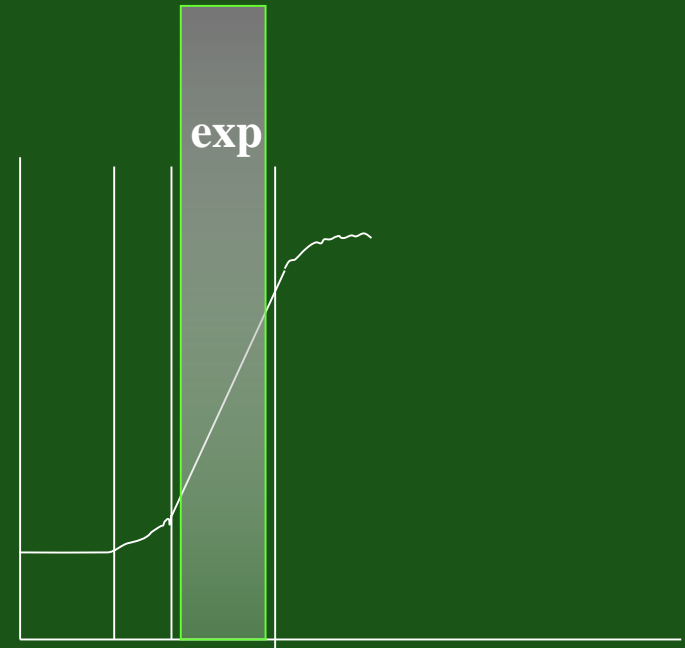

Élő sejtszám

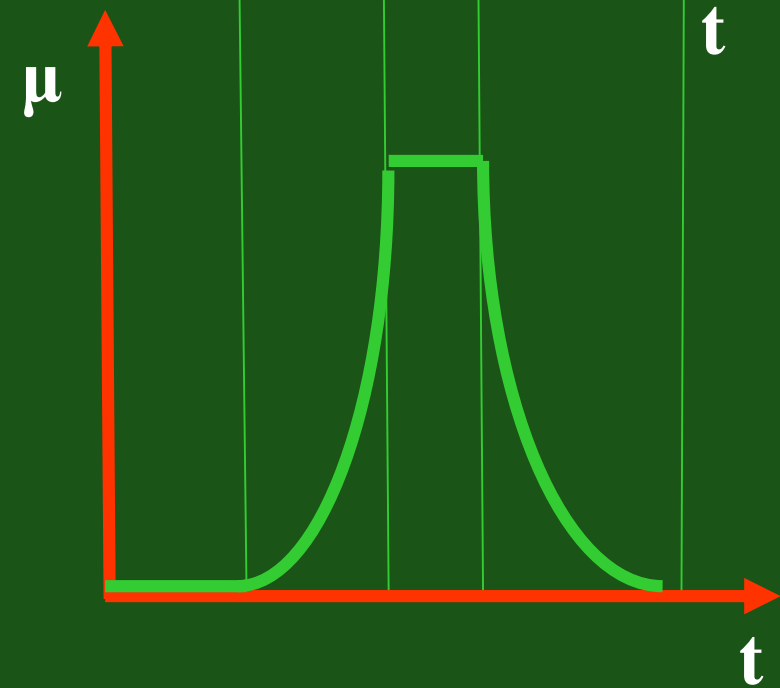
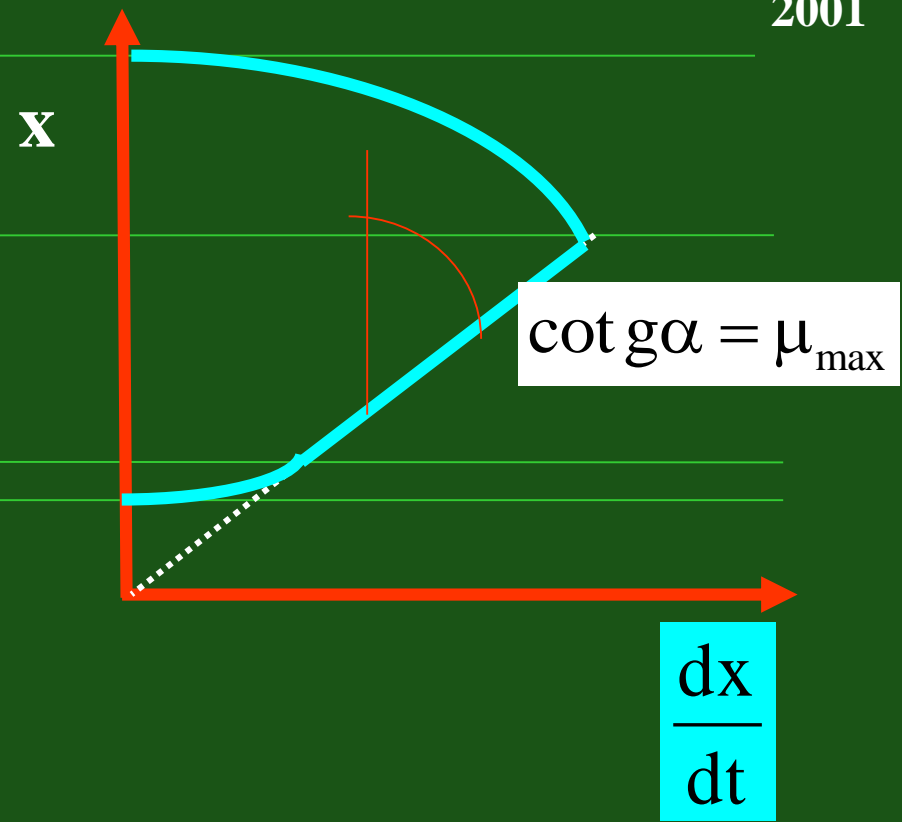
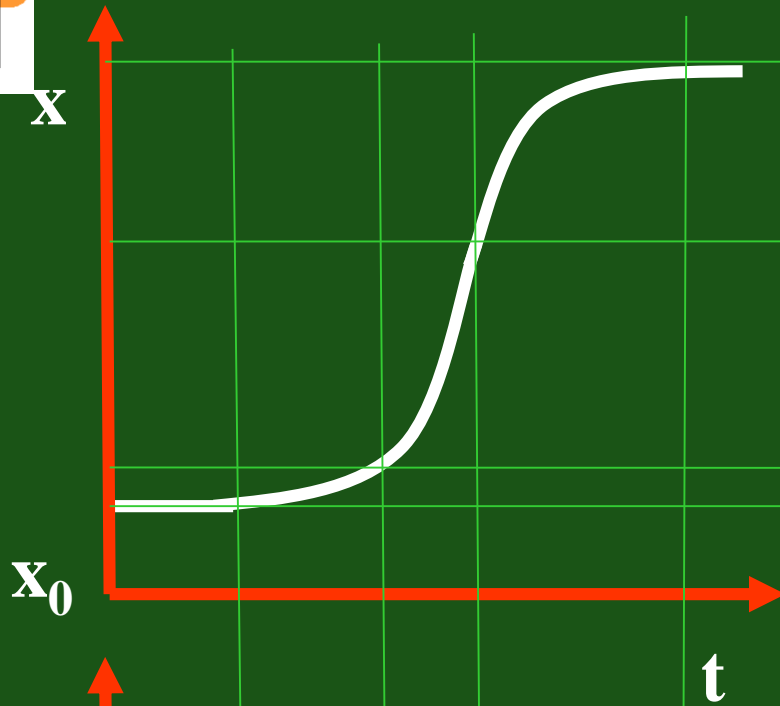
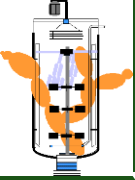

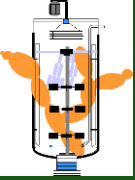
idő

lg x

idő

MI AZ OKA A HANYATLÓ FÁZISNAK?

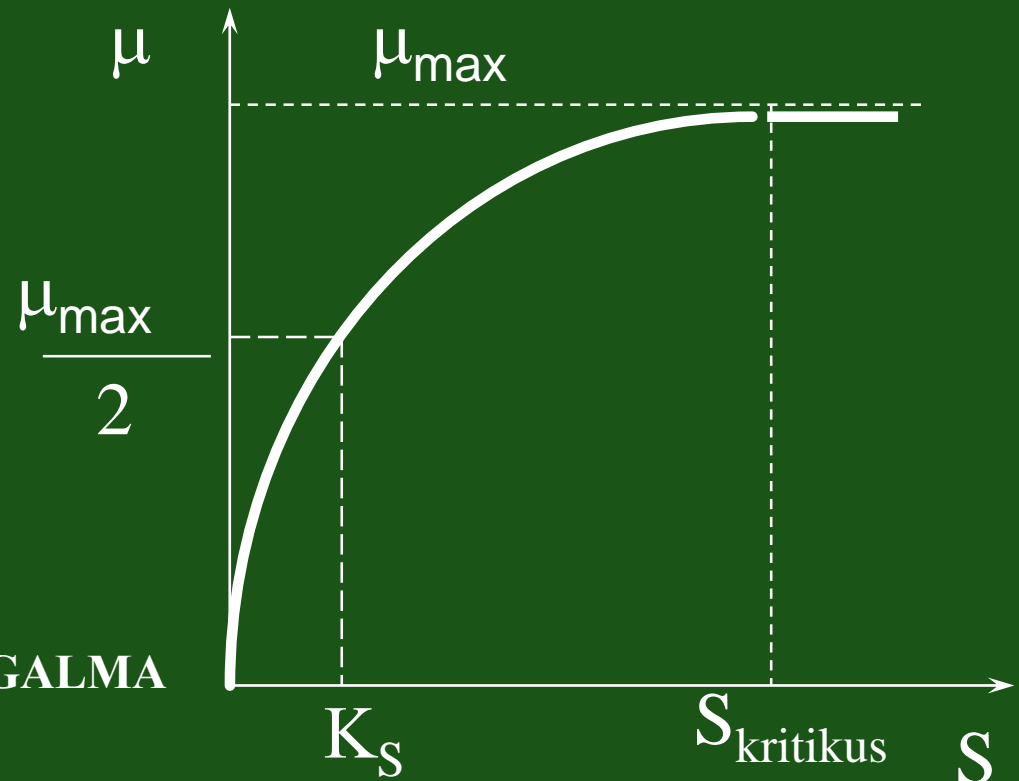
1. TÁPANYAG LIMITÁCIÓ
2. TOXIKUS METABOLIT TERMÉK(EK)
3. HELYHIÁNY

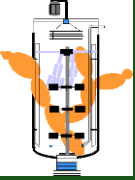
MONOD- modell

$$\mu = \mu_{\max} \frac{S}{K_S + S}$$

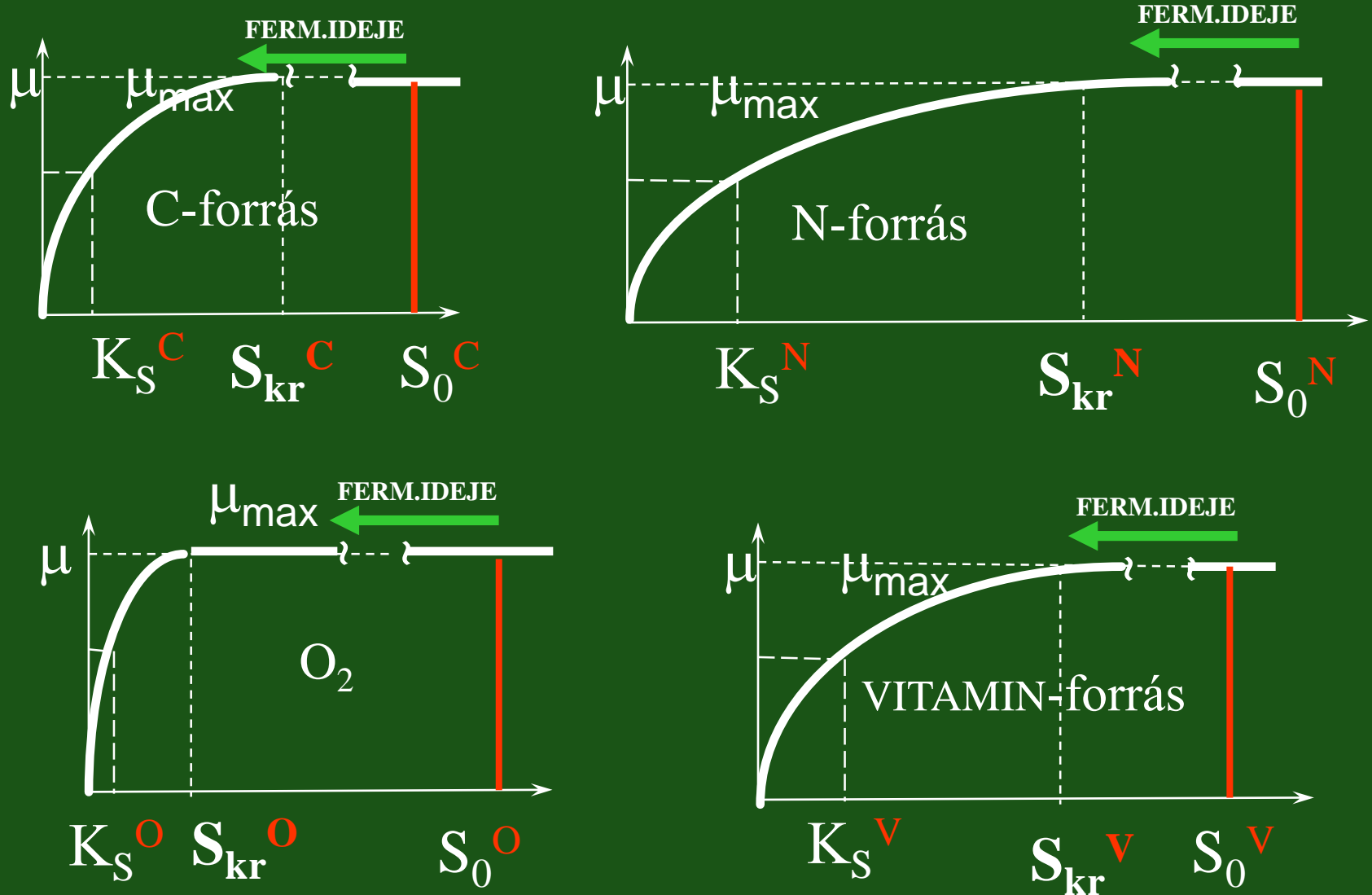
KRITIKUS KONCENTRÁCIÓ FOGALMA

LIMITÁLÓ SZUBSZTRÁT

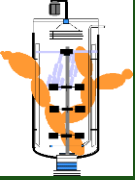

MELYIK **S** LESZ **LIMITÁLÓ S** ???

LIMITÁLÓ SZUBSZTRÁT FOGALMA

LIMITÁLÓ SZUBSZTRÁTRA

HOZAM:

$$\frac{dx}{dS} = -Y_{x/s} = \frac{\Delta x}{\Delta S} = \frac{\frac{1}{x} \frac{dx}{dt}}{\frac{1}{S} \frac{dS}{dt}}$$

KITERJESZTÉS

$$\frac{dx}{dS_i} = -Y_{x/s_i} \quad \text{vagy} \quad = -Y_i$$

MINDÍG IGAZ:

$$r_x = \frac{dx}{dt} = \mu x$$

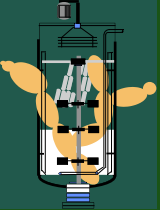
Exponenciális és
Hanyatló fázisban:

$$r_x = \frac{dx}{dt} = \mu \frac{S}{K_s + S} x$$

$$r_s = \frac{dS}{dt} = -\frac{1}{Y_{x/s}} \mu \frac{S}{K_s + S} x$$

megoldható
diffegy.rendszer

MONOD-modell egyenletei

Több limitáló szubsztrát

interaktív vagy multiplikatív leírás:

$$\mu_x = \mu_{x\max} \frac{S_1}{K_{s1} + S_1} \frac{S_2}{K_{s2} + S_2} \dots \frac{S_n}{K_{sn} + S_n}$$

$$\mu_x = \mu_{x\max} \prod_{i=1}^n \frac{S_i}{K_{si} + S_i}$$

additív leírás

$$\mu_x = \mu_{x\max} \cdot \left(w_1 \frac{S_1}{K_{s1} + S_1} + w_2 \frac{S_2}{K_{s2} + S_2} \dots + w_n \frac{S}{K_{sn} + S_n} \right)$$

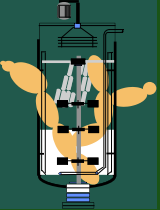
$$w_j = \frac{\frac{K_j}{S_j}}{\sum_{i=1}^n \frac{K_i}{S_i}}$$

súlyfüggvények

nem interaktív leírás

$$\mu = \mu(S_1) \text{ vagy } \mu = \mu(S_2) \text{ vagy } \dots \mu = \mu(S_n)$$

Monod-modell „javításai”

Teissier egyenlet

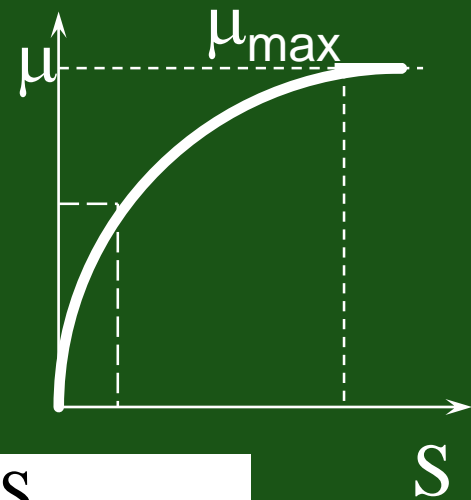
$$\mu = \mu_{x \max} \left(1 - e^{-KS} \right)$$

Moser egyenlet

$$\mu = \mu_{x \max} \frac{S^n}{K_s + S^n} = \mu_{x \max} \left(1 + K_s S^{-n} \right)^{-1}$$

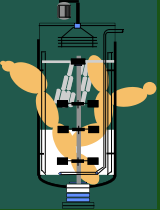
Contois egyenlet

$$\mu = \mu_{x \max} \frac{S}{K_{sx} X + S}$$

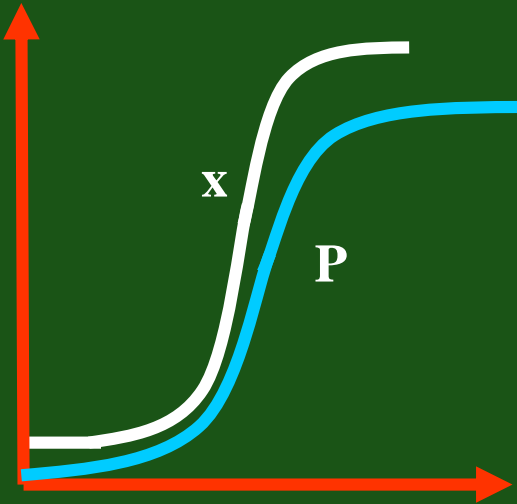
SZUBSZTRÁT INHIBÍCIÓ

$$r_x = \frac{dx}{dt} = \mu_{x \max} \frac{S}{aS + \frac{S^2}{K_i} + K_S} x$$

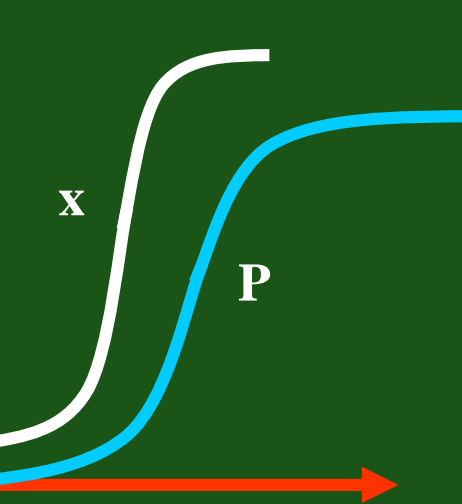
GAEDEN-féle termékképződési típusok

Primer acs. termék

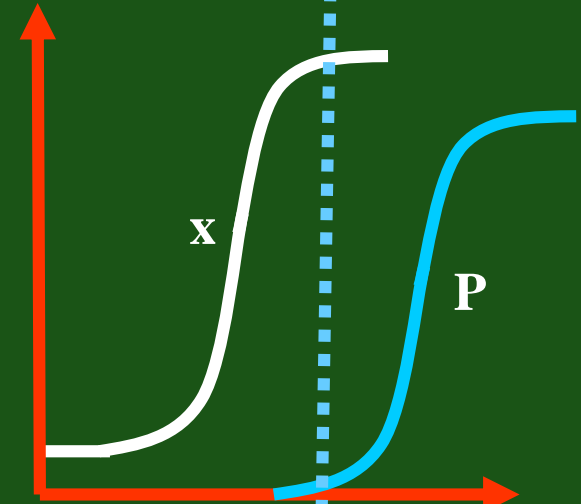
Növekedéshez kötött

.....

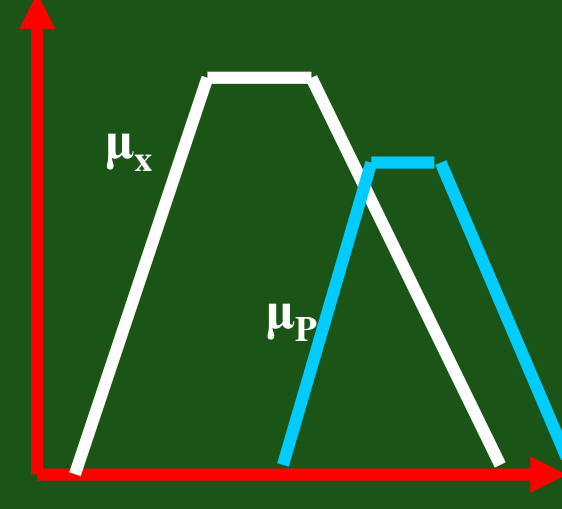
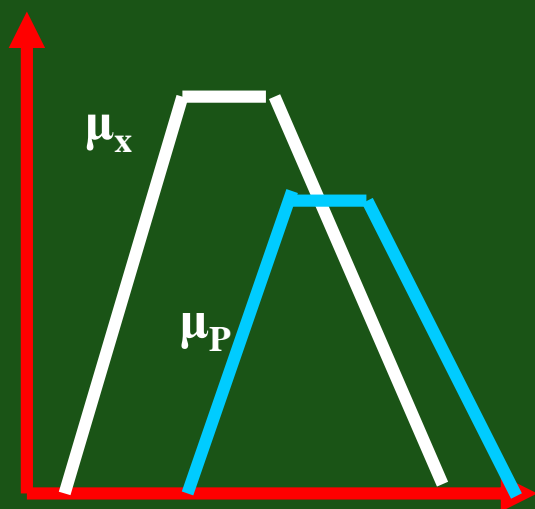
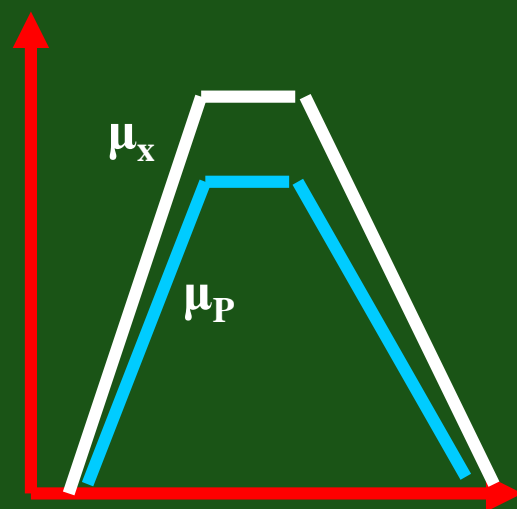

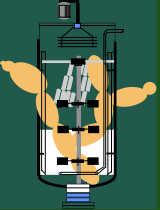
Vegyes típus

Szekunder acs. termék

Növekedéshez nem kötött

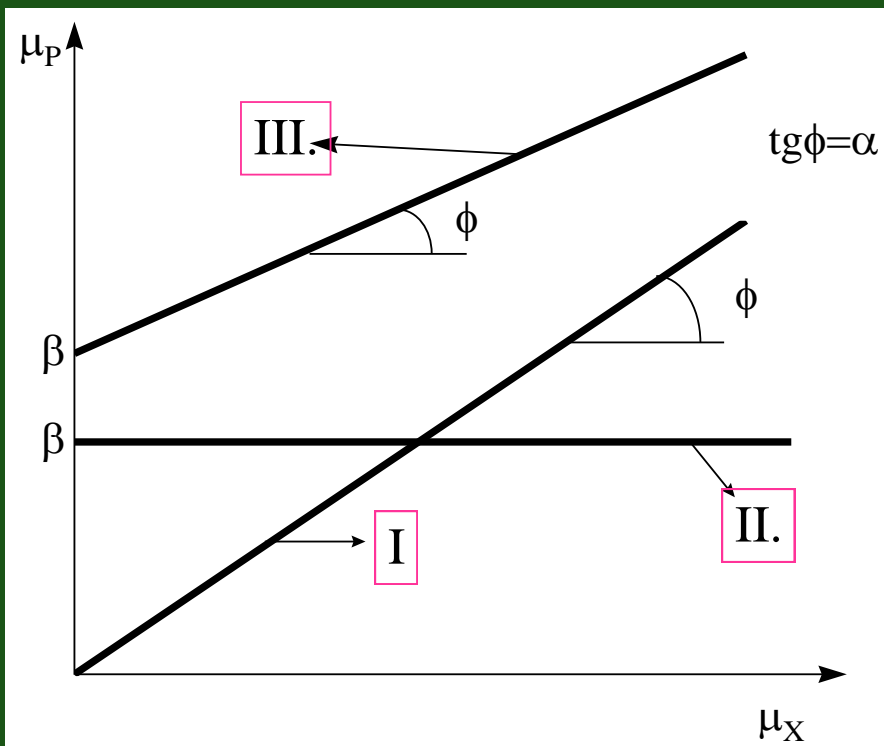

TERMÉKKÉPZŐDÉS KINETIKAI LEÍRÁSA

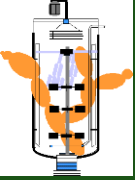
LUEDEKING – PIRET MODELL

$$r_P = \frac{dP}{dt} = \alpha \frac{dx}{dt} + \beta x$$

$$\frac{1}{x} \frac{dP}{dt} = \mu_P = \alpha \mu_x + \beta$$

- I:** $\alpha > 0$ és $\beta = 0$ növekedéshez kötött termékképződés
- II:** $\alpha = 0$ és $\beta > 0$ növekedéshez nem kötött termékképződés
- III:** $\alpha > 0$ és $\beta > 0$ vegyes típusú fermentáció.

C-forrás és hasznosulás

Mire fordítódik a C-forrás?

beépülés   energiatermelés

$$\Delta S = \Delta S_C + \Delta S_E$$

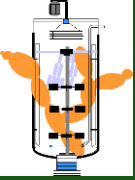
$$\frac{\Delta S}{\Delta X} = \frac{\Delta S_C}{\Delta X} + \frac{\Delta S_E}{\Delta X}$$

$$\frac{1}{Y_{x/s}} = \frac{1}{Y_C} + \frac{1}{Y_E}$$

Eredő hozam

szénhozam

energiahozam

Írjunk fel egy anyagmérleget a beépülő szénre

$$\alpha_2 \Delta X = \alpha_1 \Delta S_C$$

Sejttömeg C-tartalma

0,46-0,5 50%

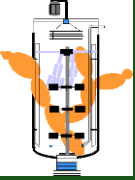
Szubsztrát C-tartalma

Glükóz:0,4

$$\frac{\Delta X}{\Delta S_c} = Y_C = \frac{\alpha_1}{\alpha_2}$$

$$Y_E = \frac{1}{\frac{1}{Y} - \frac{1}{Y_C}} = \frac{Y Y_C}{Y_C - Y}$$

$$Y_E = \frac{Y \cdot \frac{\alpha_1}{\alpha_2}}{\frac{\alpha_1}{\alpha_2} - Y} = \frac{Y \cdot \alpha_1}{\alpha_1 - Y \cdot \alpha_2}$$

$$\Delta S = \Delta S_c + \Delta S_E$$

?

NÖVEKEDÉS

FENNTARTÁS -maintenance

SEJTMOZGÁS

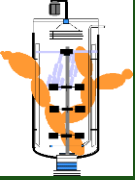
OZMOTIKUS MUNKA

RENDEZETTSÉG FENNTARTÁSA

II.főtétel

reszintézis

$$Y_E = \frac{\Delta x}{\Delta S_E} = \frac{\Delta x}{\Delta S_g + \Delta S_m}$$

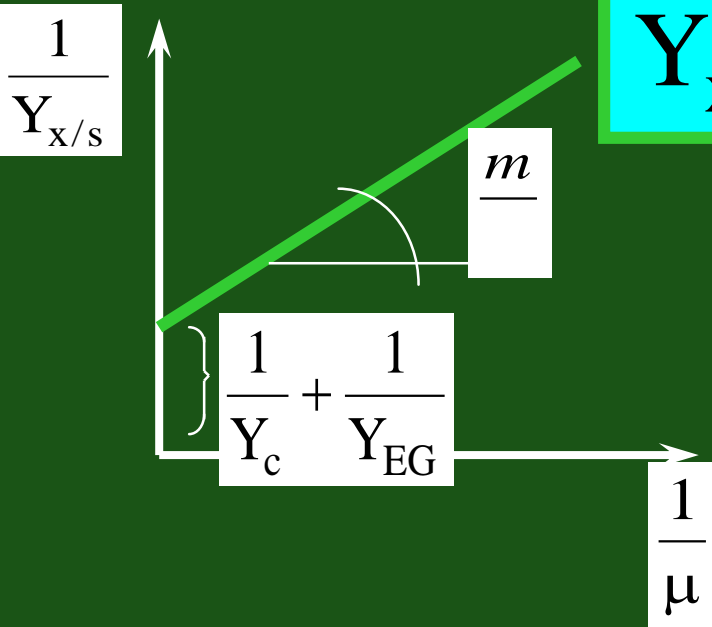
$$\frac{1}{Y_E} = \frac{1}{Y_{EG}} + \frac{m}{\mu}$$

Fajlagos maintenance
Koefficiens

$$g/gh = h^{-1}$$

Eredő hozamra:

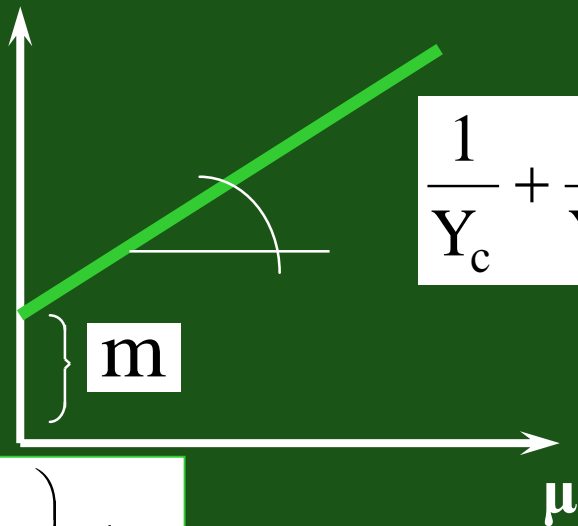
$$\frac{1}{Y_{X/S}} = \frac{1}{Y_C} + \frac{1}{Y_{EG}} + \frac{m}{\mu}$$

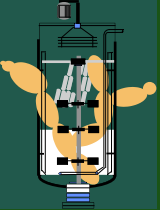

$$\frac{\mu}{Y_{X/S}} = \mu_s$$

$$\frac{1}{Y_C} + \frac{1}{Y_{EG}}$$

$$\mu_s = \left(\frac{1}{Y_C} + \frac{1}{Y_{EG}} \right) \mu + m$$

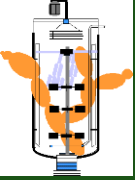
EREDETILEG ÁLLANDÓ Y „hozamkonstans”, de....

$$\frac{1}{Y_{x/s}} = \frac{1}{Y_C} + \frac{1}{Y_{EG}} + \frac{m}{\mu_x}$$

$$\frac{dS}{dt} = \frac{\partial S}{\partial x} \frac{dx}{dt} + \sum_i \frac{\partial S}{\partial P_i} \frac{dP_i}{dt}$$

$$\frac{1}{Y_{P/S_i}} = - \frac{\partial S}{\partial P_i}$$

ATP-hozam

$$Y_{\text{ATP}} = \frac{\Delta x}{\Delta \text{ATP}} = \frac{Y'_{x/s}}{Y_{\text{ATP}/s}}$$

g/mol

g/mol

mol/mol

$$Y'_{x/s} = M(s) \times Y_{x/s}$$

10,5 g/mol
(8,3-32)

$$\frac{P}{O}$$

„P/O hányados”

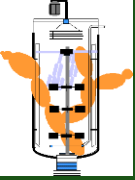
mol/gatom

Oxidatív foszforilezés hatékonysága:

3/1=3

$$Y_{\frac{p}{s}} = \frac{\Delta P}{\Delta S} \qquad Y_{\frac{p}{x}} = \frac{\Delta P}{\Delta x}$$

$$Y_H = Y_{\text{kcal}} = \frac{\Delta x}{-\Delta H_x \cdot \Delta x + \Delta H_s \cdot \Delta S} = \frac{\Delta x}{\Delta Q}$$

HŐ(TERMELÉSI)HOZAM

SEJTTÖMEG ÉGÉSHŐ

SZUBSZTR.ÉGÉSHŐ

METABOLIKUS
HŐTERMELÉS

Ha van termék....

RQ respirációs hányados

$$\frac{\Delta \text{CO}_2}{\Delta \text{O}_2} = \frac{\frac{d\text{CO}_2}{dt}}{\frac{d\text{O}_2}{dt}} = \frac{q_{\text{CO}_2}}{q_{\text{O}_2}}$$

RQ_{max} <> beépülés

$$\Delta\text{ATP} = (\Delta\text{ATP})_g + (\Delta\text{ATP})_m$$

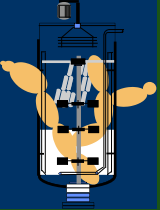
$$\frac{1}{Y_{\text{ATP}}} = \frac{1}{Y_{\text{ATP}}^{\text{max}}} + \frac{m_{\text{ATP}}}{\mu}$$

$$\frac{1}{Y_{\text{x/s}}} = \frac{1}{Y_c} + \frac{1}{Y_{\text{EG}}} + \frac{m}{\mu}$$

~~$$\frac{1}{Y_o} = \frac{1}{Y_o^{\text{beép}}} + \frac{1}{Y_{\text{OG}}^{\text{max}}} + \frac{m_o}{\mu}$$~~

$$\frac{1}{Y_p} = \frac{1}{Y_p^{\text{beép}}}$$

~~$$\frac{1}{Y_N} = \frac{1}{Y_N^{\text{beép}}} + \left(\frac{m_N}{\mu}\right)$$~~

Harrison ipari pékélesztő fermentáió:
(nagy mennyiség->átlag, melasz)

Harrison,
Minkevich
Eroshin
Herbert

**$0,585 C_{12}H_{22}O_{11} + 3,15 O_2 + 0,61 NH_3 +$
+ minor Tt. komponensek →**

100 g élesztő szárazanyag

44,7 g C

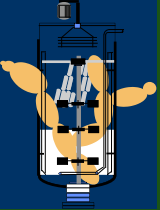
6,16 g H

31,2 g O

8,54 g N

0,54 g S

1,09 g P

Herbert:

mólnyi mikrobatömeg definíciója: $C_a H_b O_c \dots$ (hamu)

$a=C\%/12$, $b=H\%/1$, $c=O\%/16$, $d=N\%/14$, stb.

Harrison élesztőjének képlete ennek alapján:

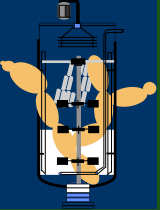
C-mol formula (Herbert)

$M_w=?$

1 C-molnyi az a mikrobatömeg, amely
1 g-atomnyi (=12,01 g) C-t tartalmaz.

$\alpha_2 = \sim 50\%$

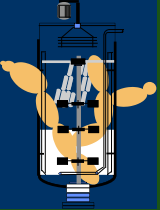
ELŐNYÖK:

- a mikrobák C-tartalma a legnagyobb ($\cong 50\%$) és a leginkább független a tenyésztési körülményektől, emiatt
- b, c, d változásai csak kismértékben változtatják meg a C-mol képletet,
- C-mérleg a legfontosabb.

VALÓDI MÓLTÖMEG:

$$\frac{12 + p + 16n + 14q}{1 - R}$$

ahol: R a hamutartalom ($\sim 5\%$)

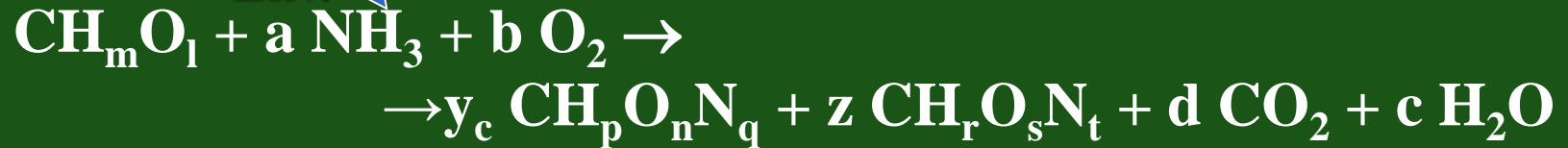

Általános szöhiometriai leírás

AEROB + 1 TERMÉK + CO₂ ----- legegyszerűbb eset

v. ammónia

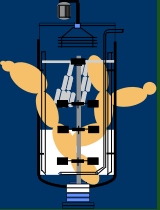
Ekv.

14 paraméter

8 Ismert

(m, l, p, n, q, r, s, t)

C-mérleg: $1 = y_c + z + d \rightarrow$ % hatásfokok

H-mérleg: $m + 3a = y_cp + zr + 2c$

O-mérleg: $l + 2b = y_cn + zs + c + 2d$

N-mérleg: $a = y_cq + zt$

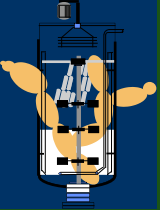
14 paraméter

8 ismert

4 egyenlet

2 szükséges mérés : $S, x, \text{O}_2, \text{CO}_2, P, N, \dots$

+ még egy egyenlet!!!

elektron egyenérték

oxidációs fok

available electron equivalent

C: +4

O: -2

N: -3

H: +1

$\text{CO}_2 = 0$

$\text{NH}_3 = 0$

$\text{H}_2\text{O} = 0$

CH_mO_l

A C-energiaforrás elektron egyenértéke: $\gamma_s = 4 + m - 2l$ (Jav.)

A sejtömeg elektron-egyenértéke

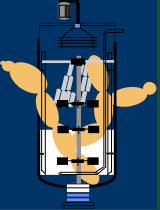
$\text{CH}_p\text{O}_n\text{N}_q$

$$\gamma_x = 4 + p - 2n - 3q$$

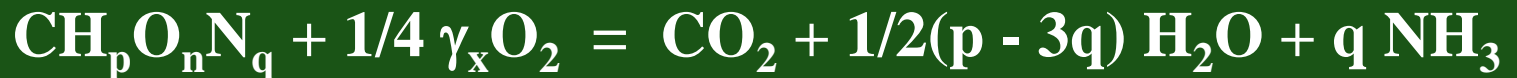
A termék elektron-egyenértéke

$\text{CH}_r\text{O}_s\text{N}_t$

$$\gamma_p = 4 + r - 2s - 3t$$

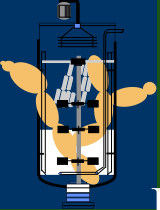

Szubsztrátra az égetési egyenlet:

Tehát az elektron egyenérték (pl.: γ_x):

egy C-mólnyi (szénforrás...) elégetéséhez szükséges
oxigén mólok négyszerese

Harrison élesztője:

$$\gamma_{\text{X}}=4+1,64-1,04-0,492=4,1$$

Candida utilis

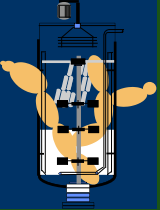
$$\gamma_{\text{X}}=4+1,82-0,94-0,51=4,37$$

„Átlag” baci

$$\gamma_{\text{X}}=4+1,58-0,566-0,585=4,42$$

γ_{X} értéke jó közelítéssel *gyakorlatilag* állandó,
mikrobától és tenyésztési körülményektől függetlenül $4,2 \pm 2$
%

FERMENTÁCIÓK SZTÖCHIOMETRIAI LEÍRÁSA

ELEKTRON MÉRLEG EGYENLET:

BIM2
2002

$$\gamma_s + b(-4) = y_c \gamma_x + z\gamma_p \quad +4b; /\gamma_s$$

$$\frac{4b}{\gamma_s} + \frac{y_c \gamma_x}{\gamma_s} + \frac{z\gamma_p}{\gamma_s} = 1$$

$$\varepsilon + \eta + \xi = 1$$

A szubsztrátban levő hozzáférhető elektronok

$4b/\gamma_s = \varepsilon$ -od része az oxigénre,

$y_c \gamma_x / \gamma_s = \eta$ -ad része az új sejttömegre és

$\frac{z\gamma_p}{\gamma_s} = \xi$ -ed része a termék(ek)-re

tevődik át a fermentáció során.

14 paraméter

8 ismert

4+1 egyenlet

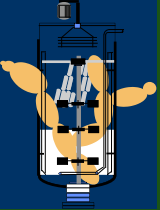
Energiát

képvisele

k, S-

>Term.ox

Az ε , η és ξ hatásfok jellegű mennyiségek, az elektronok megoszlására utalnak.

HŐMÉRLEG

Különböző szerves vegyületek moláris égéshője közel arányos azzal az oxigén mennyiséggel, amely az adott vegyület elégetéséhez szükséges.

Az átlagérték (becslés) bármely szerves anyagra: $Q_0=112,6 \text{ KJ/g-ekvivalens,}$

(ld. Köv. tábl.)

1 g-ekvivalens elektronnak oxigén által történő felyétele (az égés folyamata) során ennyi hő szabadul fel.

Sejt égéshő

HŐMÉRLEG ÉGYENLET

$$Q_{0,s} \gamma_s + Q_{0,ox} b(-4) = Q_{0,x} y_c \gamma_x + Q_{0,p} z \gamma_p$$

$$Q_{0,s} = Q_{0,x} = Q_{0,x} = Q_{0,p} = Q_0$$

$$\varepsilon + \eta + \xi = 1$$

termék égéshő

Szubsztrát égéshő

=entalpia mérleg

Aerob Metabolikus hőtermelés

Anaerob:

$$Y_H = Y_{\text{kcal}} = \frac{\Delta x}{-\Delta H_c \Delta x + \Delta H_c \Delta S} = \frac{\Delta x}{\Delta O}$$

Kísérletes bizonyíték: légzés ~ hőterm.

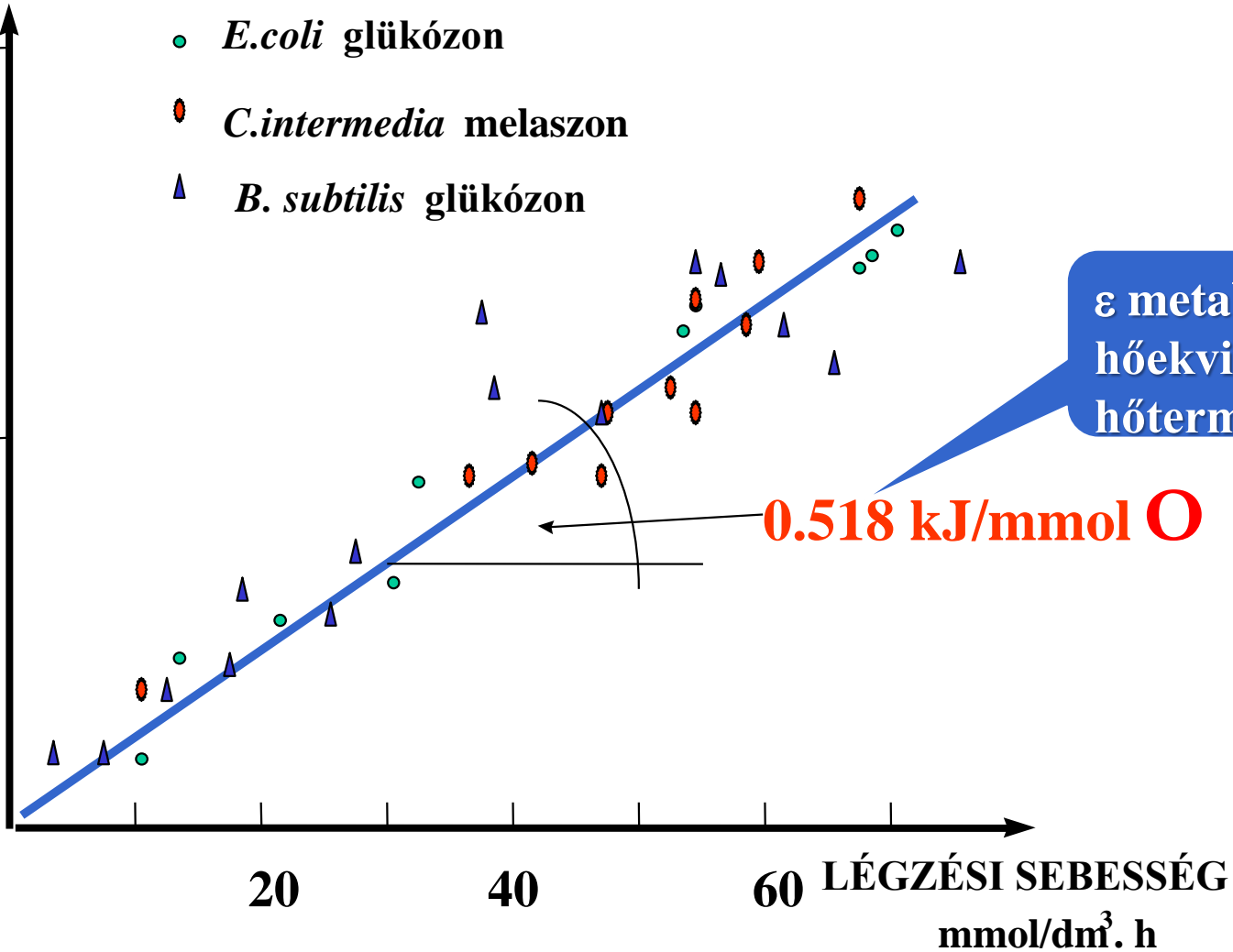
HŐTERMELÉS

$\text{kJ/dm}^3 \cdot \text{h}$

50

- *E.coli* glükózon
- *C.intermedia* melaszon
- ▲ *B.subtilis* glükózon

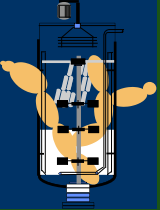
25

**ε metabolikus
hőekvivalens=
hőtermelés**

0.518 kJ/mmol O

LÉGZÉSI SEBESSÉG
 $\text{mmol/dm}^3 \cdot \text{h}$

HOZAMOK

SEJTHOZAM

C-mol hozam

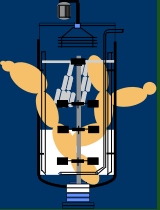
$$y_c = \frac{\text{g - atom képződött sejt szén}}{\text{g - atom fogyott szubsztrát szén}}$$

$$Y_{X/S} = \frac{\text{g sejt}}{\text{g szubsztrát}} = \frac{y_c (12 + p + 16n + 14q)}{(1 - R)} \frac{1}{(12 + m + 16l)}$$

Vagy egyszerűbben:

$$Y_{X/S} = y_c \frac{12}{\alpha_2} \frac{\alpha_1}{12} = y_c \frac{\alpha_1}{\alpha_2}$$

 Mw_x
 Mw_s

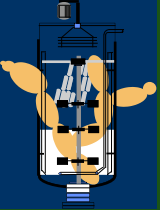

termék

$$Z = \frac{\text{g atom képződött termék szén}}{\text{g atom fogyott szubsztrát szén}}$$

$$Y_{P/S} = \frac{\text{g termék}}{\text{g szubsztrát}} = \frac{z(12 + r + 16s + 14t)}{(12 + m + 16l)}$$

OXIGÉN

$$Y_O^c = \frac{y_c}{b}$$

$$Y_O = \frac{y_c(12 + p + 16n + 14q)}{(1 - R)} \frac{1}{32b}$$

v.

$$Y_O = \frac{y_c 12}{\alpha_2} \frac{1}{32b}$$

g/g O₂

$$Y_O = \frac{y_c 12}{\alpha_2} \frac{4}{32(\gamma_s - y_c \gamma_x - z \gamma_p)}$$

$$b = \frac{1}{4}(\gamma_s - y_c \gamma_x - z \gamma_p)$$

Elektron egyenértékű

$$Y_O = \frac{3}{2\alpha_2 \gamma_x} \frac{y_c}{\frac{\gamma_s - z \gamma_p}{\gamma_x} - y_c}$$

Ha nincs termék képzés v. <5%: ~termék, elhanyagolható

$$Y_O = \frac{3}{2\alpha_2\gamma_x} \frac{y_c}{\frac{\gamma_s - Z\gamma_p}{\gamma_x} y_c}$$

$$Y_O \cong \frac{3}{2\alpha_2\gamma_x} \frac{y_c}{\frac{\gamma_s}{\gamma_x} - y_c}$$

Nem lehet
0 v. negatív

Lehet zéró

$$\eta = y_c \frac{\gamma_x}{\gamma_s} \Rightarrow \frac{\gamma_s}{\gamma_x} = \frac{y_c}{\eta}$$

$\gamma_x \cong 4,2$ és

$\alpha_2 \cong 0,46-0,5$ állandók

$$Y_O = 0,777 \frac{\eta}{1-\eta}$$

Mikrobára
vonatkozó
entalpiahozam

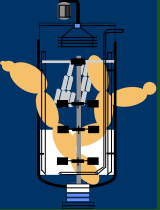
$\eta < 0,7$ általában

$$0,777 \cdot \frac{0,7}{0,3} = 1,8$$

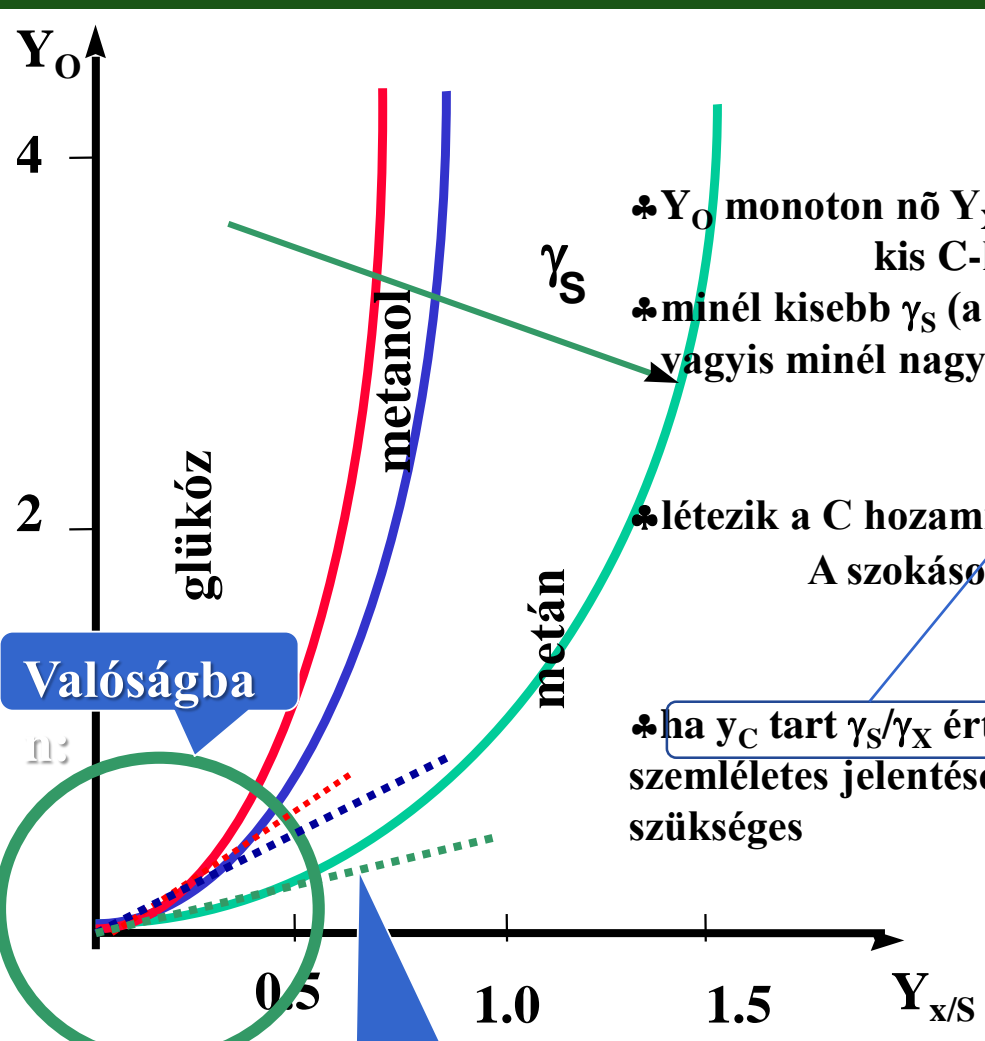
Ennél nem valószínű nagyobb
oxigén hozam!!!

A S-hő legalább 30%-a metabolikus hő (ϵ) formájában „elvész”

FERMENTÁCIÓK SZTÖCHIOMETRIAI LEÍRÁSA

$$Y_O \cong \frac{3}{2\alpha_2\gamma_x} \frac{y_c}{\frac{\gamma_s}{\gamma_x} - y_c}$$

Valóságba

Lineáris

- ♣ Y_O monoton nő $Y_{X/S}$ növekedésével
kis C-hozamoknál közel lineáris a kapcsolat
- ♣ minél kisebb γ_s (a szubsztrát elektron-egyenértéke, redukciós foka),
vagyis minél nagyobb az oxigéntartalma, annál meredekebben
függ Y_O az $Y_{X/S}$ -től

♣ létezik a C hozamnak elméleti el nem érhető maximuma.
A szokásos $Y_{X/S}$ hozamra ez a tartomány

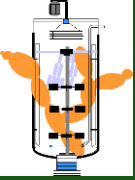
$$0 < Y_{X/S} < \frac{\gamma_s \alpha_1}{\gamma_x \alpha_2}, \text{ ha } \frac{\gamma_s}{\gamma_x} < 1 \text{ és } 0 < Y_{X/S} < \frac{\alpha_1}{\alpha_2} \text{ ha } \frac{\gamma_s}{\gamma_x} > 1$$

- ♣ ha y_c tart γ_s/γ_x értékhez, akkor Y_O tart a végtelenhez, aminek szemléletes jelentése az, hogy sejtermeléshez egyre kevesebb oxigén szükséges

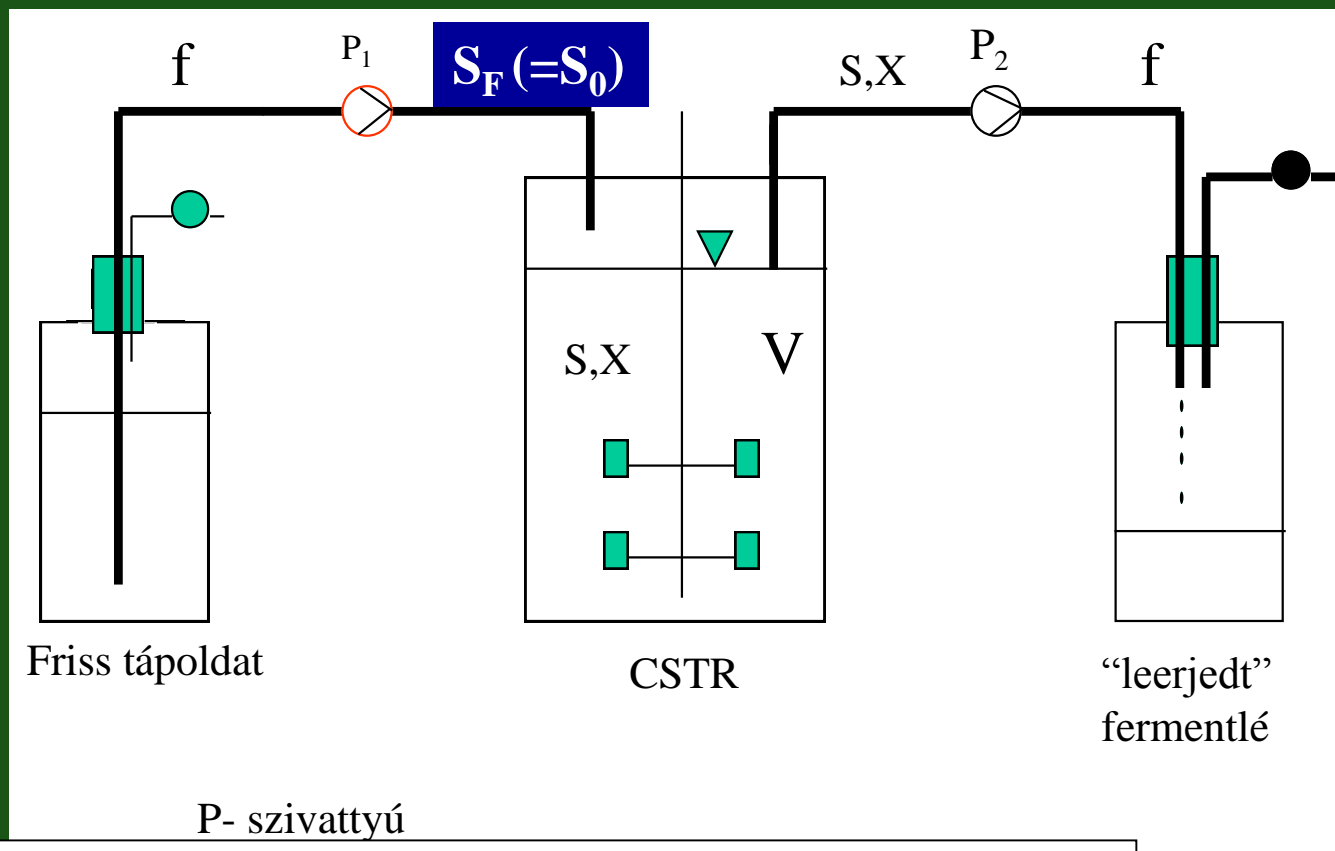
termodinamikailag lehetséges
(gyakorlatilag el nem érhető)
maximális C-hozam.

3B) Fermentációs technikák

1. Szakaszos (Batch)
  2. Folytonos (Chemostat)
  3. Félfolytonos (Semi conti v. repeated batch)
  4. Rátáplálásos (Fed batch)
  5. Sejtviisszatartásos (Cell recycle)
-

Ideális(=Tökéletes) 2. FOLYTONOS FERMENTÁCIÓ

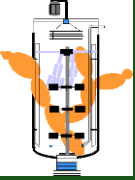

$$V \frac{dx}{dt} = V \left(\frac{dx}{dt} \right)_{\text{növekedés}} - f \cdot x$$

$$V \frac{dS_i}{dt} = fS_{i,F} - fS_i - \frac{V}{Y_{x/S_i}} \left(\frac{dx}{dt} \right)_{\text{növekedés}}$$

$$\frac{f}{V} = D$$

Hígítási sebesség

2. FOLYTONOS FERMENTÁCIÓ

BIM SB
2002

$$\frac{f}{V} = D$$

m^3/h

h^{-1}

Hígítási sebesség
Dilution rate

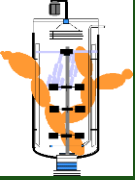
m^3

~~Ráta, arány~~

$$\frac{1}{D} = \bar{t}$$

h

Átlagos tartózkodási idő
Mean residence time

Egy limitáló szubsztrát esetében (ha a MONOD modell érvényes):

$$\frac{dx}{dt} = \mu x - Dx = (\mu - D)x = \left(\mu_{\max} \frac{S}{K_S + S} - D \right) x$$

$$\frac{dS}{dt} = D(S_F - S) - \frac{\mu x}{Y}$$

Az állandósult állapot
Szükséges és elégséges
feltétele

$$\frac{dx}{dt} = 0 \quad \frac{dS}{dt} = 0$$

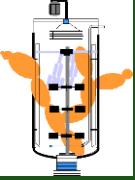
$$\mu = D$$

$$D = \mu_{\max} \frac{S}{K_S + S} \text{ illetve } \bar{S} = \frac{K_S D}{\mu_{\max} - D}$$

KEMOSZTÁT

$$D(S_F - \bar{S}) = \frac{\mu x}{Y}$$

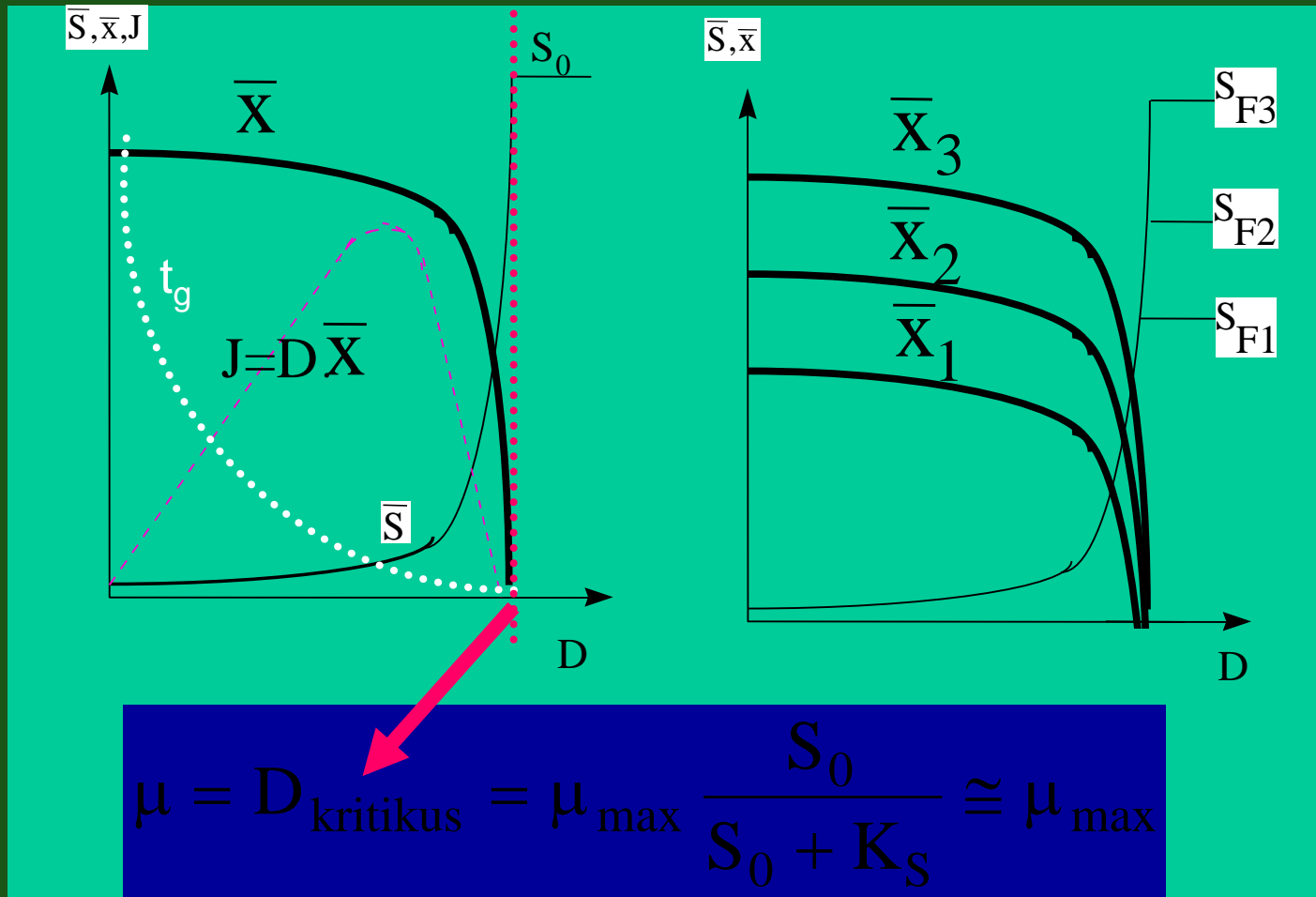
$$\bar{x} = Y(S_F - \bar{S}) = Y \left(S_F - \frac{K_S D}{\mu_{\max} - D} \right)$$

2. FOLYTONOS FERMENTÁCIÓ

BIM SB
2002

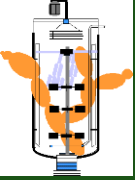
Herbert et al (1956):

a kemosztát rendszer mindig szubsztrát limitben működik

KORLÁTOZOTTAN KIEGYENSÚLYOZOTT NÖVEKEDÉS
(a hanyatló fázisnak felel meg!!!)

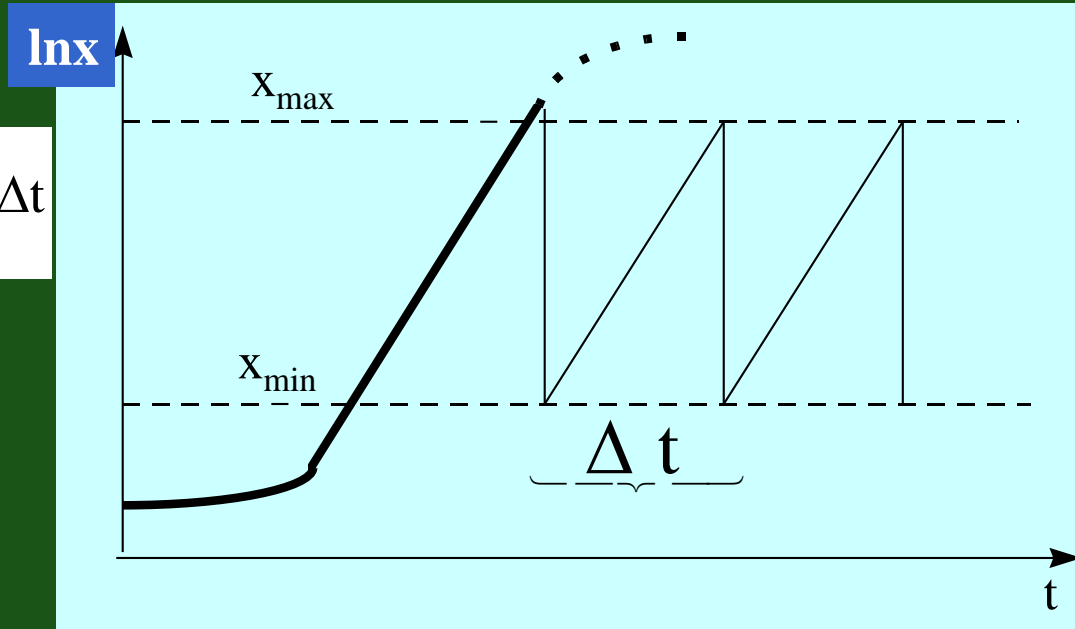
3. Félfolytonos fermentáció

$$X_{\max} = X_{\min} e^{\mu \Delta t} \quad \text{vagy} \quad \ln \frac{X_{\max}}{X_{\min}} = \mu \Delta t$$

$$D = \frac{\alpha V}{\Delta t} \frac{1}{V} = \frac{\alpha}{\Delta t} = \frac{\alpha \mu_{\max}}{\ln \frac{X_{\max}}{X_{\min}}}$$

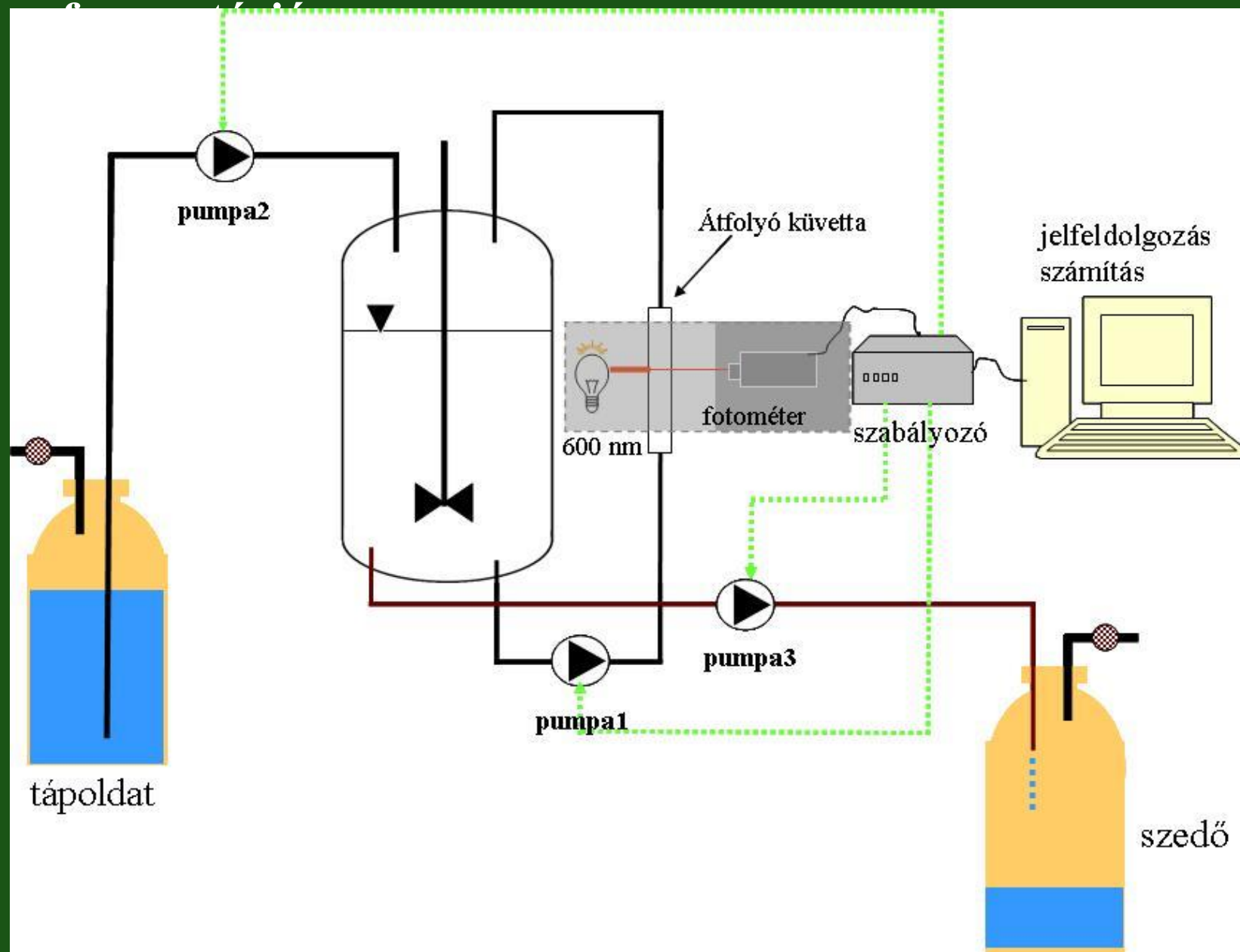
Félfolytonos r. produktivitása

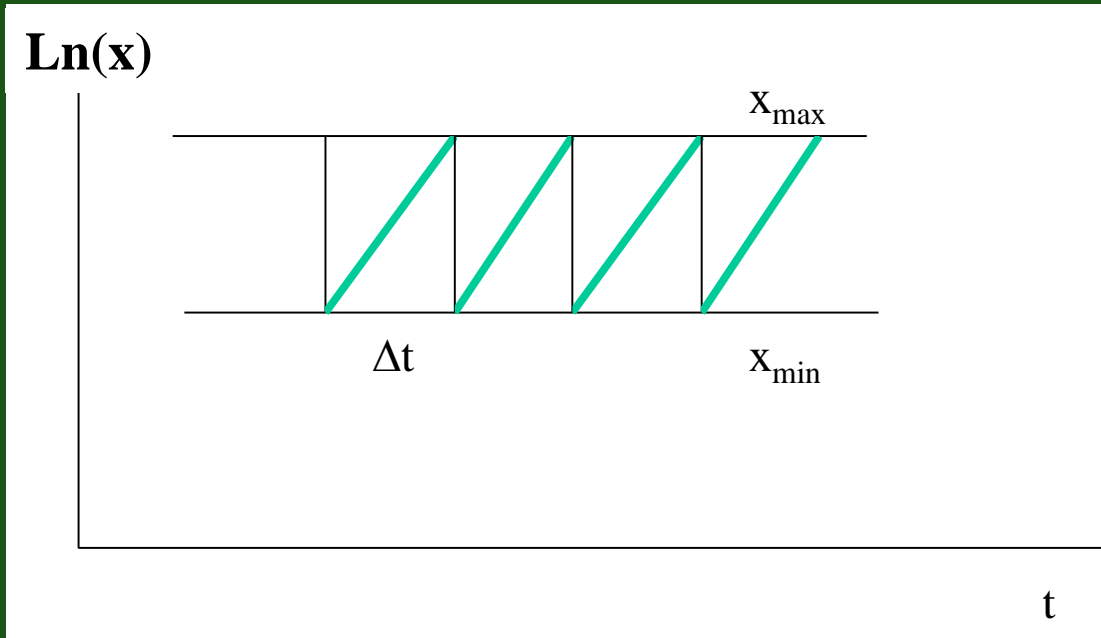
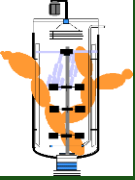
$$J = D \cdot X = \frac{\alpha \mu_{\max}}{\ln \frac{X_{\max}}{X_{\min}}} X_{\max}$$

 $\alpha \cdot V$ térfogatot fejtünk le

3-5 ciklus, l.glükonsavfermentáció

3b. Turbidosztát elvű folytonos

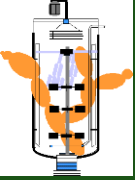

$$\frac{dx}{dt} \approx \frac{\Delta x}{\Delta t} = \frac{X_{\max} - X_{\min}}{\Delta t}$$

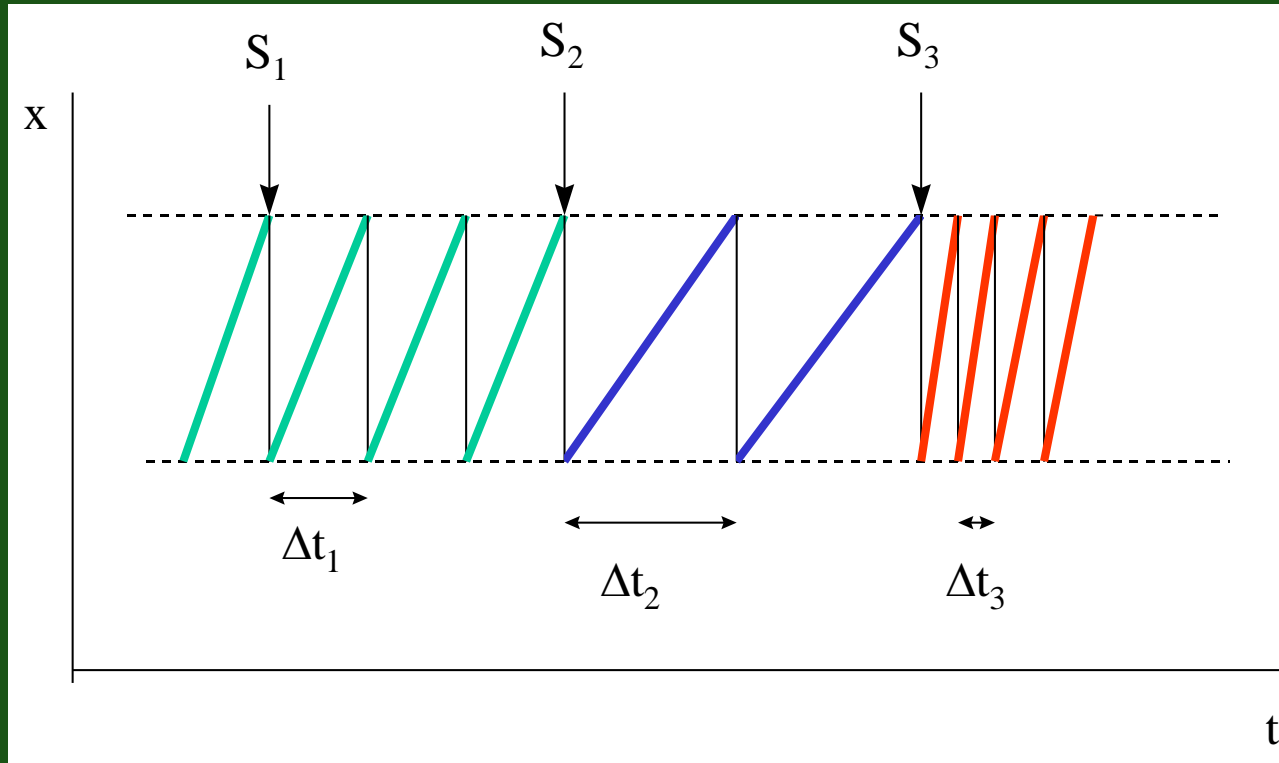
Átlag-
gal oszt

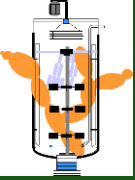
$\mu = \mu_{\max}$ IS LEHET !!!

$$\mu = \frac{1}{x} \frac{dx}{dt} \approx \frac{1}{x} \frac{\Delta x}{\Delta t} = \frac{2}{X_{\max} + X_{\min}} \frac{X_{\max} - X_{\min}}{\Delta t}$$

FELHASZNÁLÁSA: KUTATÁS, OPTIMÁLÁS

EGYÉB TENYÉSZTÉSI TECHNIKÁK

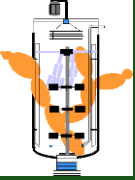
4. Rátáplálásos (fed batch) szakaszos fermentáció

A hanyatló fázis meghosszabbításaként értelmezhetjük a fed batch technikát, állandó, változó vagy periódikus módon friss tápanyago(ka)t adagolunk a rendszerbe, **elvétel nincs**.

- *alacsony állandó szintű S koncentráció (élesztőfermentáció, glükóz represszió, Crabtree effektus),
- *magas állandó S koncentráció (citromsav fermentáció)
- *prekurzor folyamatos adagolása (penicillin: fenilecetsav, triptofán:indol)

pH szabályozás!!

Változó térfogat, $f(t)$: állandó, időfüggő, folytonos, periódikus

$$\frac{dV}{dt} = f(t)$$

VÁLTOZÓK

$$D(t) = \frac{f(t)}{V(t)}$$

$$x = \frac{X}{V}$$

Tört fg. Deriv.

$$\frac{dx}{dt} = \frac{V \frac{dX}{dt} - X \frac{dV}{dt}}{V^2}$$

$$\frac{dx}{dt} = \frac{1}{V} \mu(V \cdot x) - \frac{1}{V} D(V \cdot x) = (\mu - D)x$$

Kvázi állandósult állapot $\mu = D$

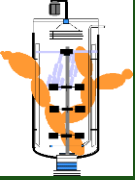
$$\frac{dS}{dt} = (S_{be} - S)D - \frac{1}{Y} \mu_{max} \frac{S}{K_S + S} x$$

$$\frac{dx}{dt} = \frac{1}{V} \frac{dX}{dt} - \frac{1}{V} D \cdot X$$

$$\frac{d(Vx)}{dt} = \mu(Vx)$$

$$\bar{S} = \frac{DK_S}{\mu_{max} - D}$$

$$\bar{x} = Y(S_{be} - \bar{S})$$

Állandó betáppal:

$$\frac{dV}{dt} = f \rightarrow \int_{V_0}^V dV = f \int_0^t dt \rightarrow V = V_0 + ft$$

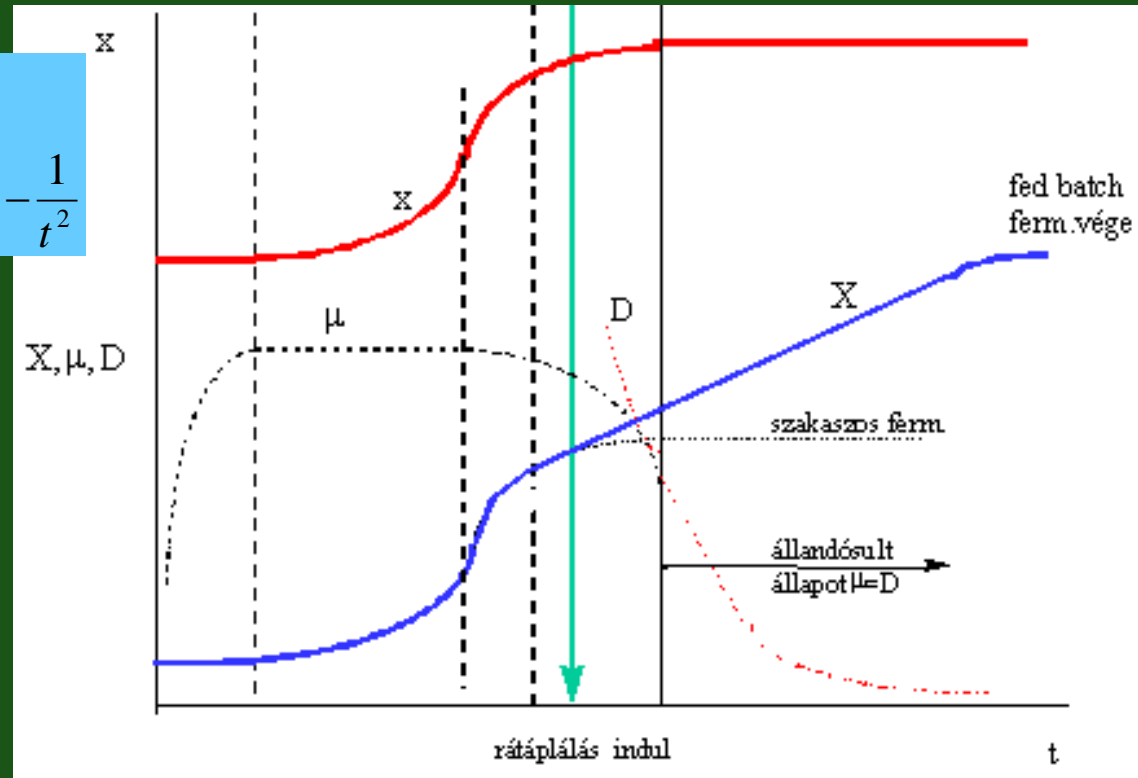
A teljes sejttömeg lineárisan nő

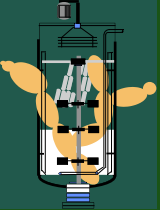
$$X = V\bar{X} = V_0\bar{X} + f\bar{X}t \cong x_0 + fYS_{be}t$$

$$\frac{d\mu}{dt} = \frac{dD}{dt} = \frac{d\left(\frac{f}{V_{fb} + f(t-t_{fb})}\right)}{dt} = -\frac{1}{t^2}$$

$$V_{fb} \cong 0,5-0,6 V_{total}$$

$$V_{vége} \cong 0,7-0,85 V_{total}$$

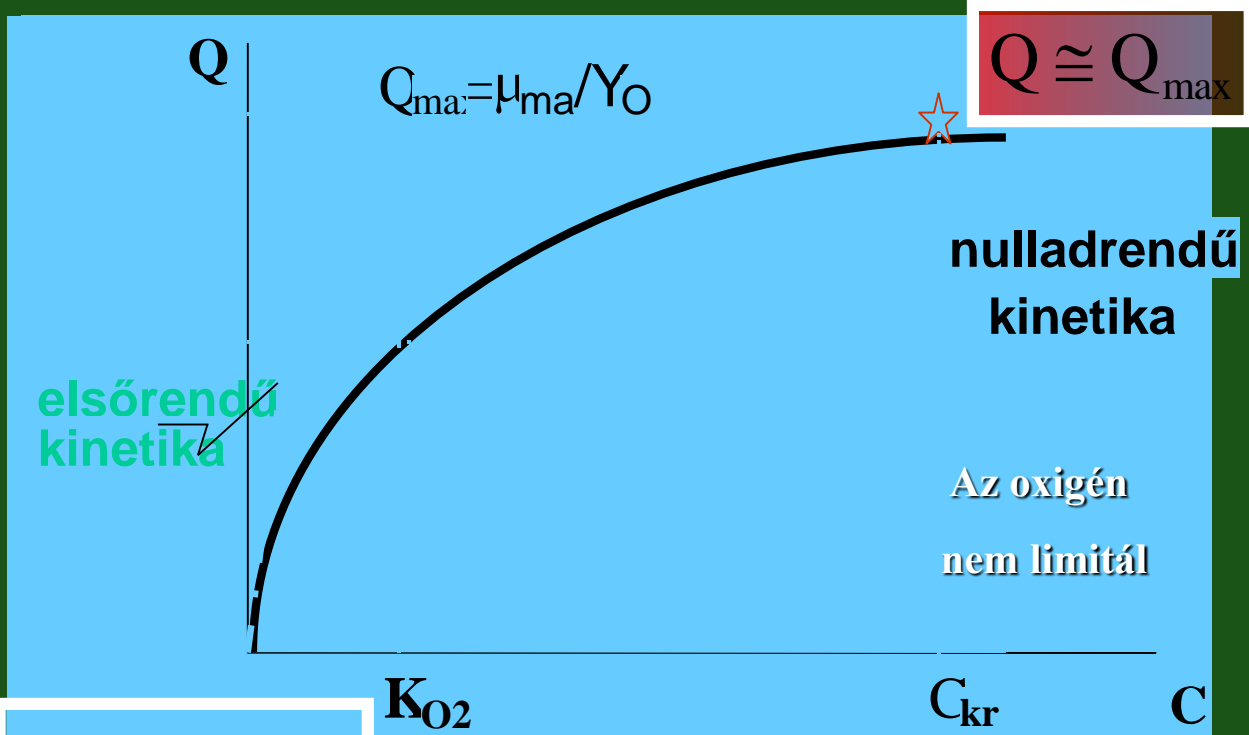

4A) Az oxigén szerepe , légzés, levegőztetés

Az oxigén is lehet limitáló szubsztrát

A mikrobák oxigénigényét két módon lehet megadni:

1. légzési sebesség = $\frac{dc}{dt}$ [mmol O₂/ dm³.h],
[kg O₂/ m³ .h]

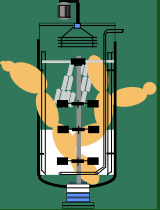
2. fajlagos légzési sebesség

$Q = \frac{1}{x} \frac{dc}{dt}$ [h⁻¹]

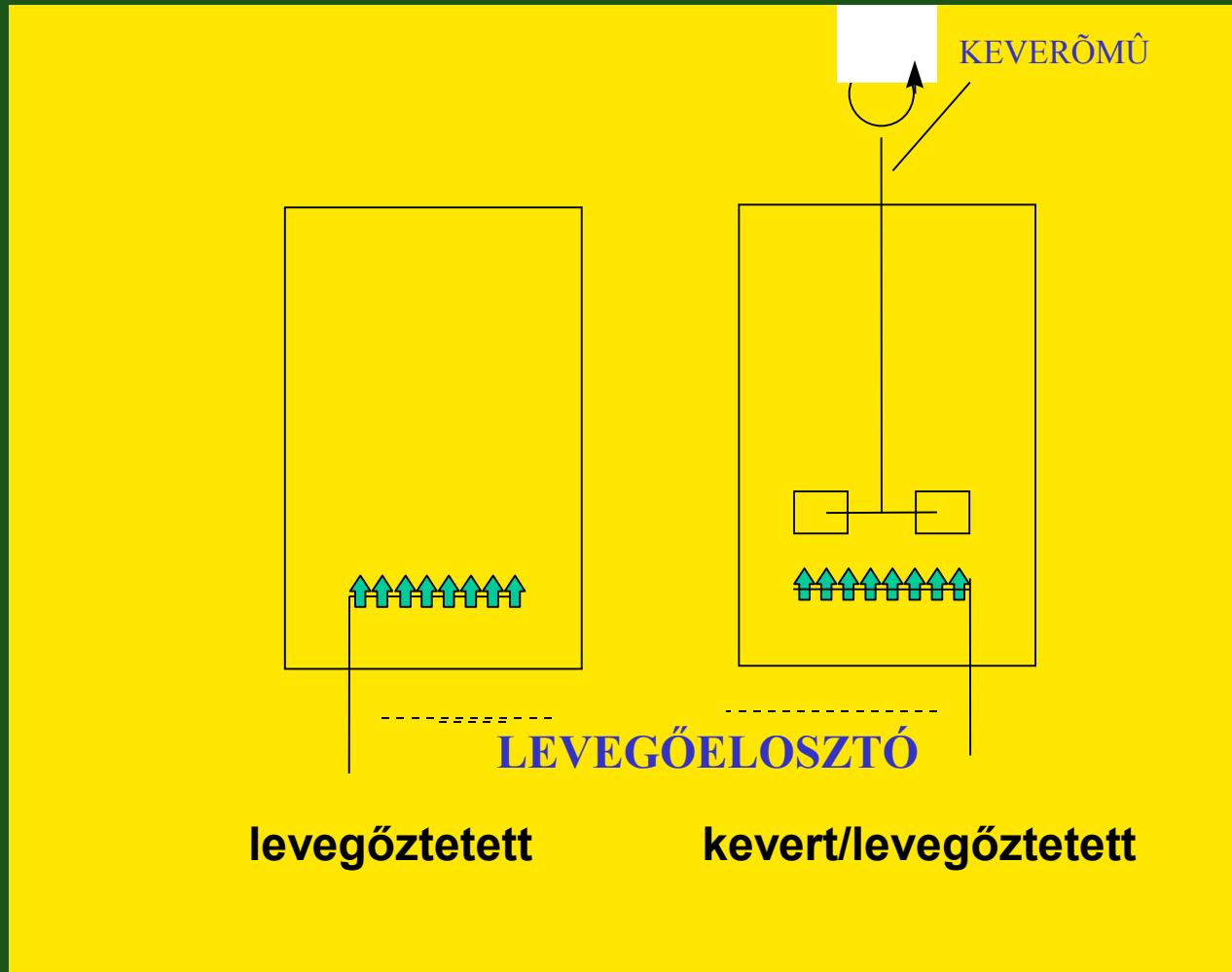
$Q \cong Q_{max} \frac{c}{K_{O_2}}$

KRITIKUS OXIGÉN KONCENTRÁCIÓ
0,1-1 mg/dm³

A levegőztetés technikai megvalósítása

Oxigén átadás buborékból

1. A gázbuborék főtömegéből diffúzió a gáz/folyadék határfelületre. $1/k_g$ ellenállás k_g "vezetőképesség,"

(anyagátadási tényező)

2. diffúzió a δ_l vastagságú – a gázbuborékot burkoló – stagnáló folyadékfilmen át. Ellenállása $1/k_l$, vezetőképessége k_l anyagátadási együttható.

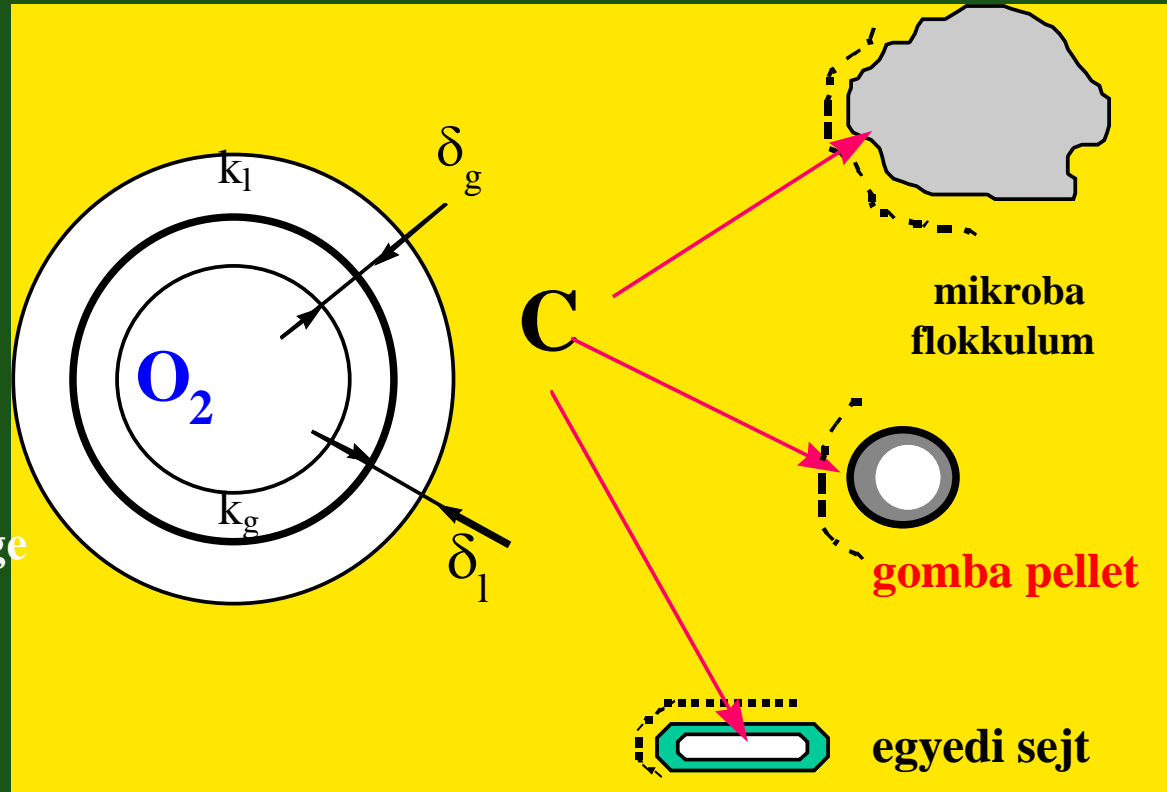
3. Folyadék főtömege szintén ellenállást képvisel. Konvekció, de...

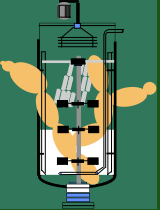
4. Mikrobákat körülvevő folyadékfilm.

Oxigén felvétel mechanizmusa, egy folyadék filmen keresztül történő diffúzióval kezdődik, majd

5. folytatódik a mikroba vagy mikrobatömeg (flokulum) vagy mikroba telep (pellet) belsejébe történő diffúzióval oxigén transzporttal.

6. Ellenállásként tekinthetjük az oxigén hasznosulás "reakció ellenállását" is: a mikroba légzése is időben bizonyos sebességgel jellemezhető folyamat.

$$\frac{dC}{dt} = K_L a (C^* - C)$$

K_L - az eredő folyadékoldali tömegátadási tényező [$\text{cm} \cdot \text{s}^{-1}$]

a - térfogategységre jutó anyagátadási felület [$\text{cm}^2 \cdot \text{cm}^{-3} = \text{cm}^{-1}$]

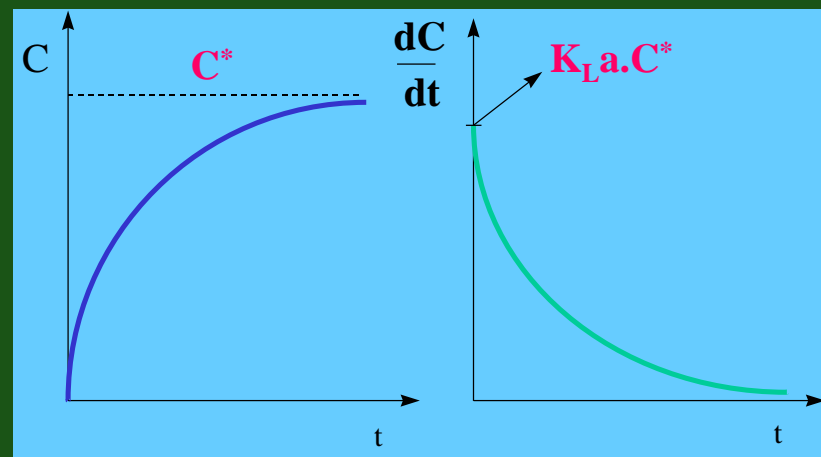
$K_L a$ - eredő folyadékoldali (térfogati)oxigénabszorpciós együttható [s^{-1}]
(h^{-1}).

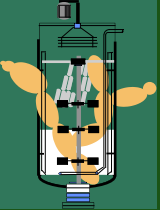
C^* - telítési oxigén koncentráció (mg/dm^3)

C - az aktuális oldott oxigén koncentráció (mg/dm^3)

$$\int_0^C \frac{dC}{C^* - C} = \int_0^C -d \ln(C^* - C) = \int_0^t K_L a \cdot dt$$

$$C = C^* \left(1 - e^{-K_L a \cdot t} \right)$$

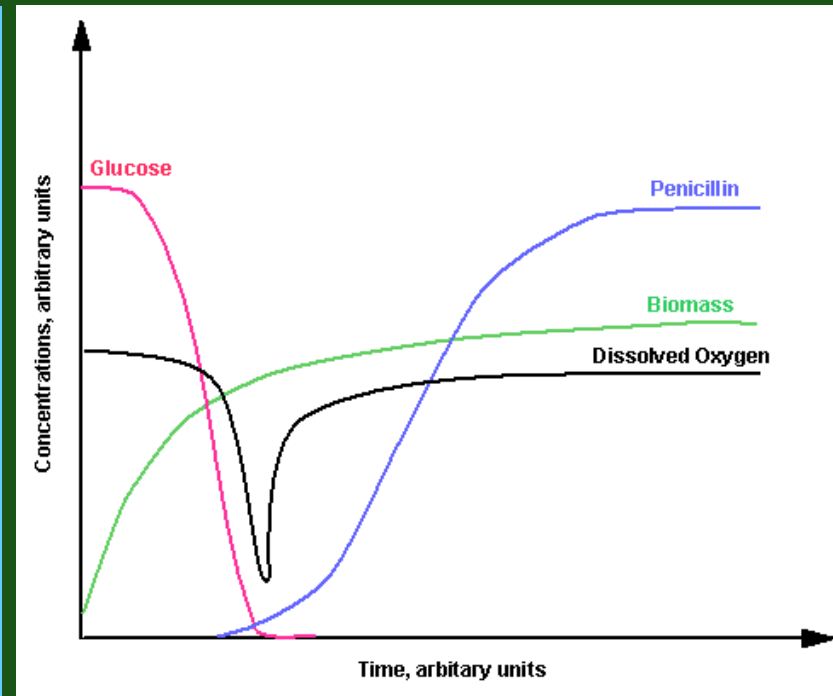
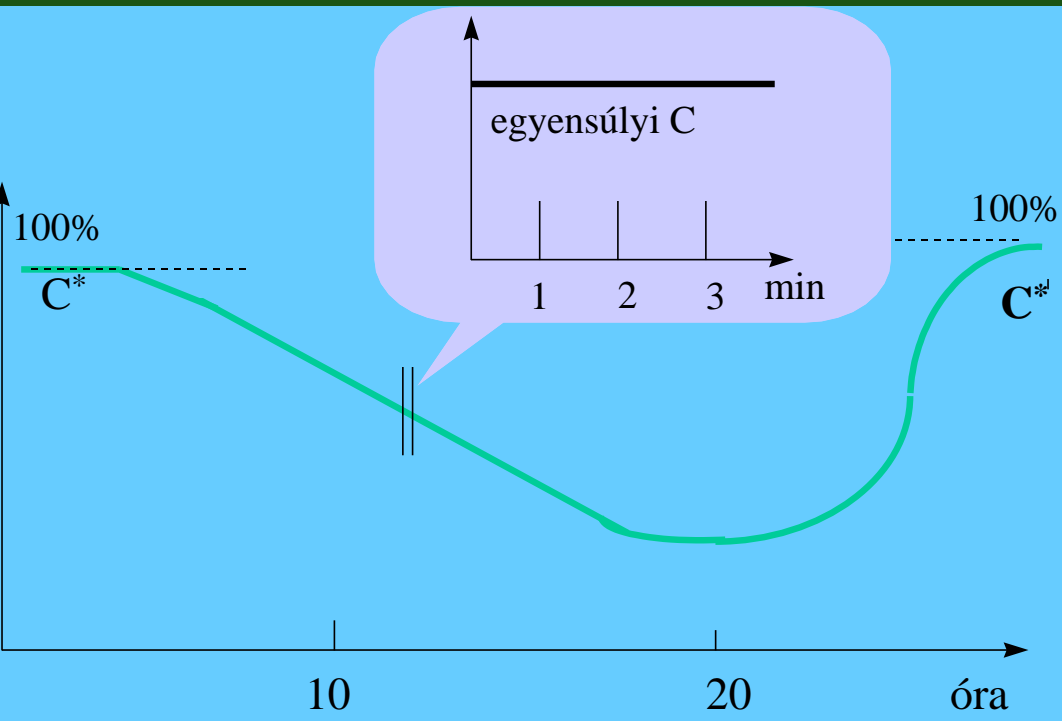
OLDÓDÁSI SEBESSÉG

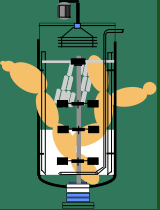
FOGYASZTÁSI SEBESSÉG

BIM2
2002

$$\frac{dC}{dt} = K_L a (C^* - C) - xQ$$

mindíg $\frac{dC}{dt} = 0$ és $K_L a (C^* - C) = xQ$

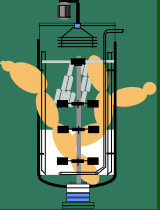
$$\frac{dC}{dt} = K_L a (C^* - C) - xQ$$

Mitől függ és hogyan a telítési oxigén koncentráció, C^* ?

Mitől függ és hogyan a K_L ?

Mitől függ és hogyan az a ?

Mitől függ és hogyan a $K_L a$?

A telítési oxigén koncentráció függése a tenyésztési körülményektől
1. PARCIÁLIS NYOMÁS - Henry törvény :

$$C^* = \frac{1}{H} p_{O_2}$$

2. HŐMÉRSÉKLET : Cl-CI

$$\frac{d \ln H}{d\left(\frac{1}{T}\right)} = \frac{\Delta G}{R}$$

Cl-CI egyenlet közelítő megoldása

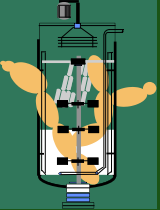
$$C^* \cong \frac{A}{B + t}$$

3. TÁPOLDAT ÖSSZETÉTELÉTŐL VALÓ FÜGGÉS

$$\lg \frac{C_0^*}{C^*} = \sum_i H_i I_i$$

$$I_i = 0,5 c_i z_i^2$$

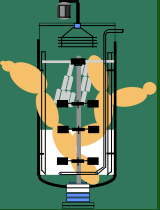
$$\lg \frac{C_o^*}{C_{szerv}^*} = k C_{szerv}$$

MIVEL NÖVELHETŐ C^* ÉRTÉKE?

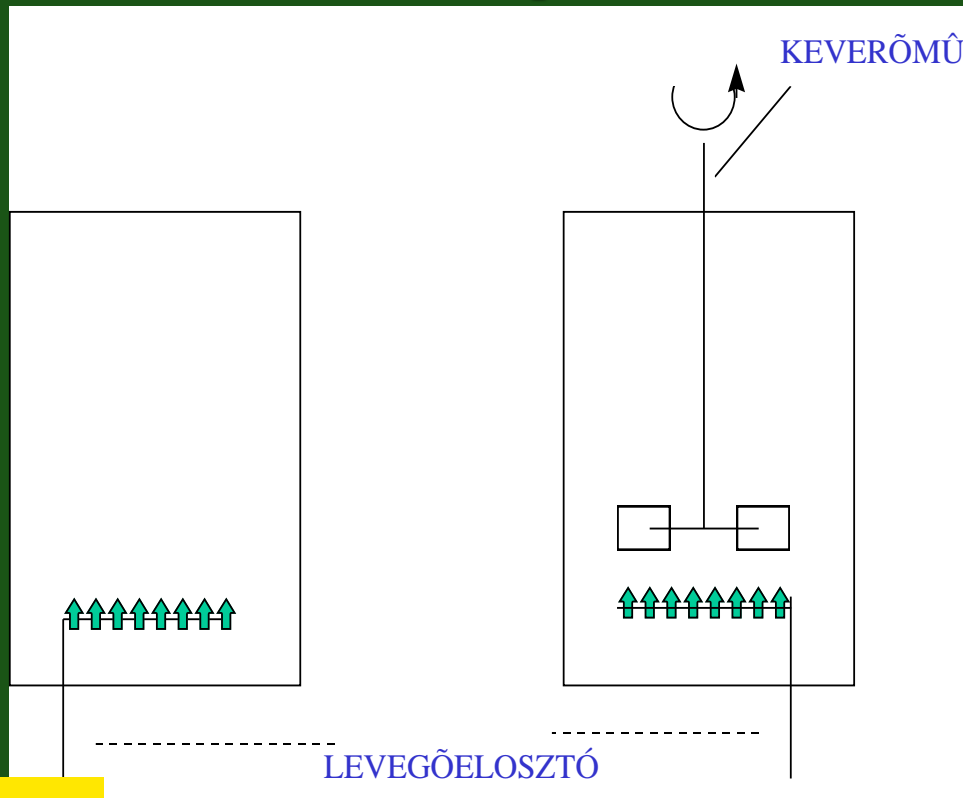

~~HŐMÉRSÉKLET
TÁPOLDATÖSSZETÉTEL~~

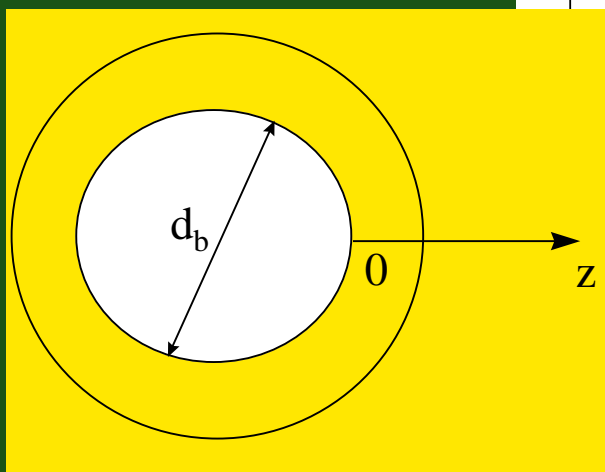

MIVEL NÖVELHETŐ k_L ÉRTÉKE?

Nem kevert reaktorok

Kevert reaktorok

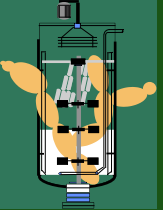
$$\frac{dC}{dt} = -D_{O_2} \left(\frac{\partial C}{\partial z} \right)_{z=0}$$

Fick-törvény a diffúzióra

$$dC/dt = k_L (C^* - C).$$

Oxigén fluxus
(egységnyi felületre
jutó áttad seb.)

MIVEL NÖVELHETŐ k_L ÉRTÉKE?

$$\frac{dC}{dt} = -D_{O_2} \left(\frac{\partial C}{\partial z} \right)_{z=0}$$

$$dC/dt = k_L (C^* - C).$$

„megoldhatatlan” diff.

Egy.

$$k_L = -\frac{1}{C^* - C} D_{O_2} \left(\frac{\partial C}{\partial z} \right)_{z=0}$$

Megoldás közelítéséhez
dimenziómentes forma:

$$\bar{C} = \frac{C}{C^*} \quad \text{és} \quad \bar{z} = \frac{z}{d_b}$$

d_b buborék átmérő

dimenziómentes
tömegátadási koefficiens
Sherwood-szám

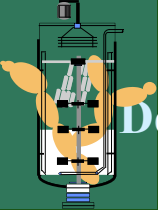
$$Sh = \frac{k_L d_b}{D_{O_2}} = -\frac{1}{1 - \bar{C}} \left(\frac{\partial \bar{C}}{\partial \bar{z}} \right)_{\bar{z}=0}$$

Megoldás alakja:

$$\bar{C} = f(\bar{z}, Sh, Sc, Gr)$$

$$Sh = g(Sc, Gr)$$

MIVEL NÖVELHETŐ k_1 ÉRTÉKE?

BIM2

Definíció, értelmezés

Általános
összefüggés

Oxigénátadáshoz
használt alak

2002

REYNOLDS-SZÁM

$$Re = \frac{\text{tehetetlenségi erők}}{\text{belső súrlódási (viszkózus) erők}} = \frac{d_b v \rho_1}{\mu_1}$$

PECLET-SZÁM (=Bs)

$$Pe = \frac{\text{konvektív komponenesáram}}{\text{konduktív komponensáram}} = \frac{d_b v_b}{D_{O_2}}$$

SCHMIDT-SZÁM

$$Sc = \frac{\text{momentum diffuzivitás}}{\text{tömeg diffuzivitás}} = \frac{\mu}{\rho D} = \frac{\mu_1}{\rho_1 D_{O_2}}$$

FROUDE-SZÁM

$$Fr = \frac{\text{centrifugális erő}}{\text{gravitációs erő}} = \frac{v^2}{gL}$$

GRASHOF-SZÁM

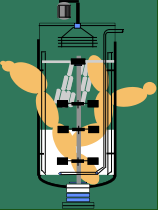
(Archimédesz-szám)

$$Gr = \frac{\text{felhajtóerő}}{\text{belső súrlódási erő}} = \frac{d^3 \rho g \Delta \rho}{\mu^2} = \frac{d_b^3 \rho_1 g (\rho_1 - \rho_g)}{\mu_1^2}$$

SHERWOOD-SZÁM

(dimenziómentes
anyagátadási tényező)

$$Sh = \frac{\text{buborékátmérő}}{\text{filmátmérő}} = \frac{kd}{D} = \frac{k_1 d_b}{D_{O_2}}$$

2. CALDERBANK és MOO-YOUNG A legtöbb laboratóriumi és ipari levegőztetett reaktorban a buborékok csoportokban, fürtökben mozognak fel vagy/és le,
a buborékok egymással is **kölcsönhatásban** vannak (hatnak egymás mozgására.
((egyenként, egymástól függetlenül felszálló buborékok esete a valóságban ritka))

$$d_b < 2,5 \text{ mm}$$

$$Sh = \frac{k_L d_b}{D_{O_2}} = 0,31 Gr^{\frac{1}{3}} Sc^{\frac{1}{3}}$$

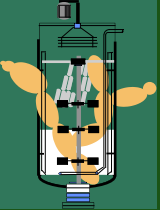
hidrofil anyagok
kicsiny kyukak
(szinterezett, buborékkolonnák)

$$d_b > 2,5 \text{ mm}$$

$$Sh = \frac{k_L d_b}{D_{O_2}} = 0,42 Gr^{\frac{1}{3}} Sc^{\frac{1}{2}}$$

tiszta víz
szitatányér

Mi a minőségi különbség a kis és nagy buborékok között?

MIVEL NÖVELHETŐ „a” ÉRTÉKE?

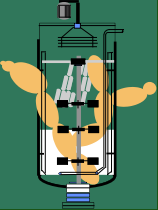
BIM2
2002

$$\text{GÁZVISSZATARTÁS} = \text{Hold up} = \frac{\text{GÁZTÉRFOGAT}}{\text{ÖSSZTÉRFOGAT}}$$

$$a = H_0 \frac{6}{d_b}$$

→ Nagyobb felület, ha keverjük

↳ Hosszabb út ha keverjük

MIVEL NÖVELHETŐ „a” ÉRTÉKE?

BIM2

2002

A keverés szerepe, funkciói:

-energiabevitel a folyadékba

MOZGATÁS
HŐ

P/V

$K_L a$

-a levegőztető gáz diszpergálása a folyadékban

BUBORÉKKÉPZÉS, ANYAGÁTADÁS

-a gáz- és folyadékfázis elválasztása

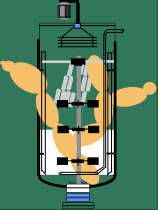
FORDÍTOTT A.ÁTADÁS

CO_2

-a fermentlé oldott és nem oldott komponenseinek jó elkeverése

ÁLTALÁNOS KEVEREDÉSI FUNKCIÓ

szubsztrátok, termékek...

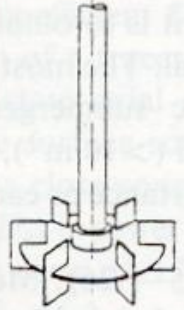

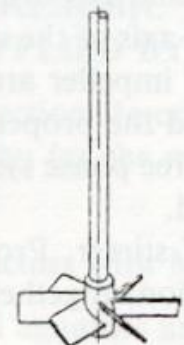

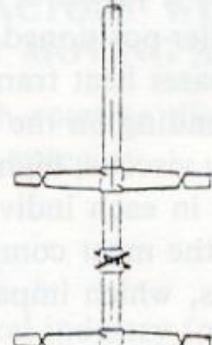
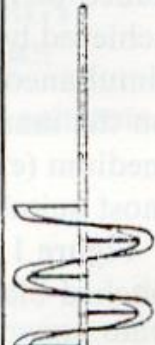
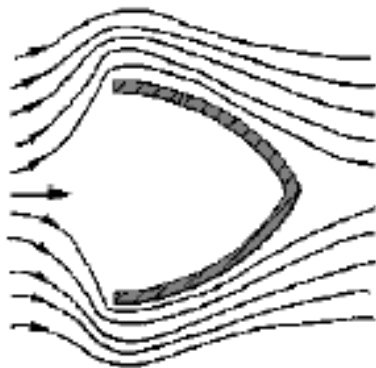
		Viscosity of liquid (Poise)					
		<5		5-50		50-500	
Main flow alignment	Tangential or Radial	 Flat-bladed disc turbine	 Impeller	 Cross paddle gate	 Gate	 Blade-stirrer	 Anchor
	Axial	 Pitched blade impeller	 Propeller		 MIG		 Helical ribbon impeller

Fig. 1.2. Common agitator types [1.15]

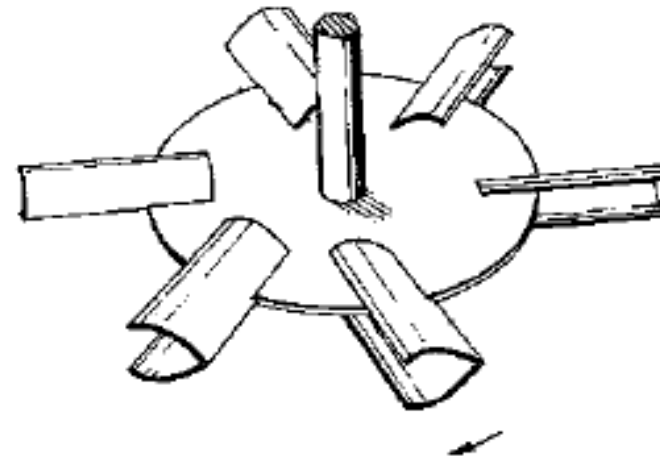
Gas Dispersion Impellers: 1988-1993

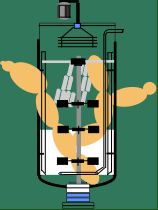
- ◆ Proprietary Scaba and ICI Impellers
  - Deeper concave blades
  - Sharp back edge of blade
  - With and without disks

US Patent 4,779,990 (1988)

US Patent 5,198,156 (1993)

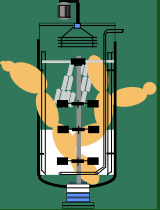
állandó geometriájú bioreaktorra

$$P = A' D_i^5 N^3 \rho \text{Re}^m \text{Fr}^n$$

teljesítményszám (Ne=Newton-szám vagy Eu=Euler-szám) :

$$N_P = \frac{P}{D_i^5 N^3 \rho} = A' \text{Re}^m \text{Fr}^n$$

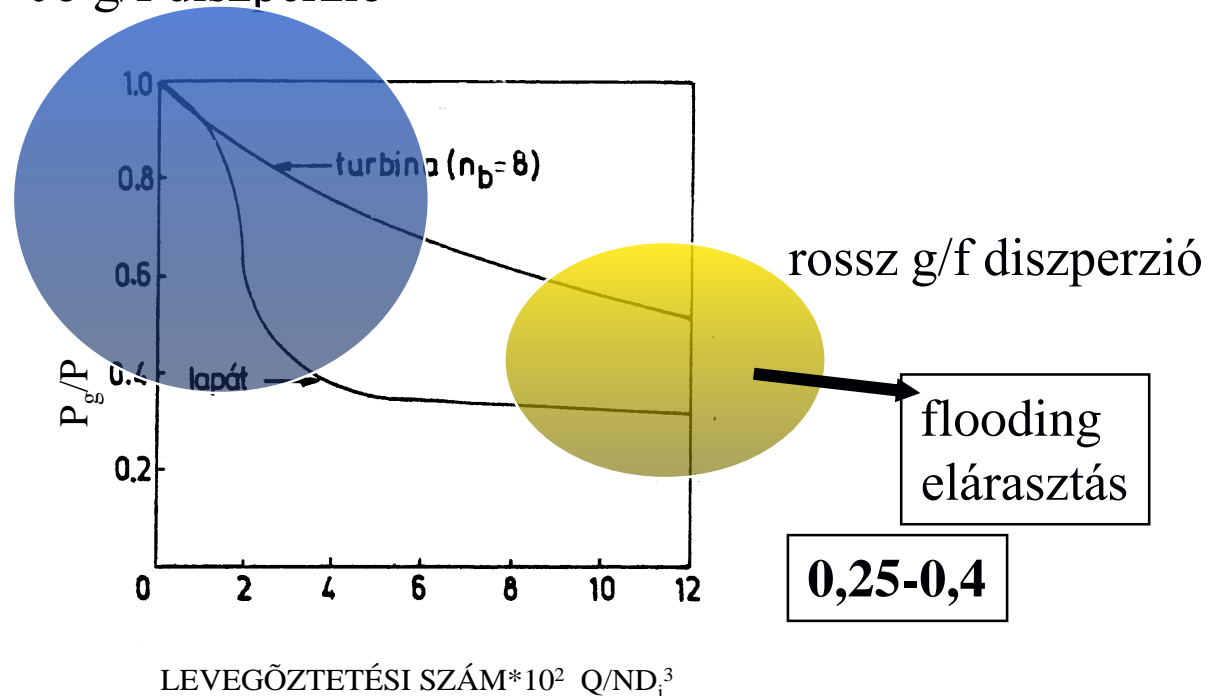

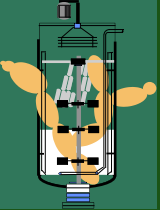
LEVEGŐZTETÉSEL P csökken

$$Na = \frac{\text{látszólagos felületi (lineáris) légsebesség}}{\text{keverő kerületi sebessége}} = \frac{\frac{F \text{ m}^3 / \text{s}}{\frac{D_i^2 \pi}{4} \text{ m}^2}}{ND_i \pi \text{ m} / \text{s}} = \frac{F}{ND_i^3}$$

Jó g/f diszperzió

$$\frac{P_{gq}}{P} = f(Na)$$

$$K_L a \propto \left(\frac{P_g}{V} \right)^{0,4} v_s^{0,4} N^{0,5}$$

labor fermentorokra

$$K_L a \propto \left(\frac{P_g}{V} \right)^\alpha v_s^\beta N^{0,5}$$

általánosan

α
0,3 — 0,95

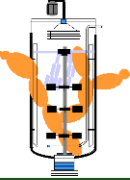
β
0,50 — 67

mérettől függő állandók,

5) MÉRÉS SZABÁLYZÁS

- 1) **Online**
DO, pH, T°C, rpm, Base, Acid, Antifoam
- 2) **Offline**
X,S,P,

2A) STERILEZÉS

Csíramentesítés, pusztítás ill növ. gátlás módszerei :

Fizikai

mechanikai módszerek: szűrés,

elektromágneses besugárzás:

UV, röntgen , gammasugár

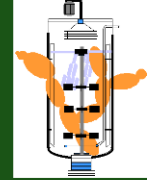
hőhatás.

Kémiai módszerek: dezinficiálás

Mikrobák hőpusztulásának törvényszerűségei

2008 - a hőérzékenység függ a mikroba fajtájától

- vegetatív sejtek sokkal érzékenyebbek a hőhatásra, mint a
“kondenzált létformájú” (csökkent szabad víztartalmú)
baktériumspórák

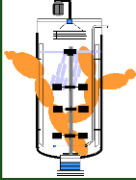

-a hőérzékenység még adott spéciesz esetén is több tényezőtől függ:
a sejt előéletétől, korától
(így az exponenciális növekedési fázis sejtjei
érzékenyebbek a stacionárius fázis sejtjeinél)

-valamennyi sejt szenzitívebb **nedves** hővel szemben,
mint **száraz** hővel szemben

-a hőérzékenység (a hőpusztulás) nő a hőmérséklet emelkedésével,

-a hőérzékenység függ a mikrobasetet hordozó közegtől
tápoldat pH-jától, viszkozitásától, ozmózis nyomásától,
védőanyagok jelenlététől, edény falától

HŐPUSZTULÁS KINETIKÁJA ÁLLANDÓ HŐMÉRSÉKLETEN

$$\frac{dN}{dt} = -kN$$

N élő csíraszám [db/cm³]

k hőpusztulási sebességi állandó [min⁻¹].

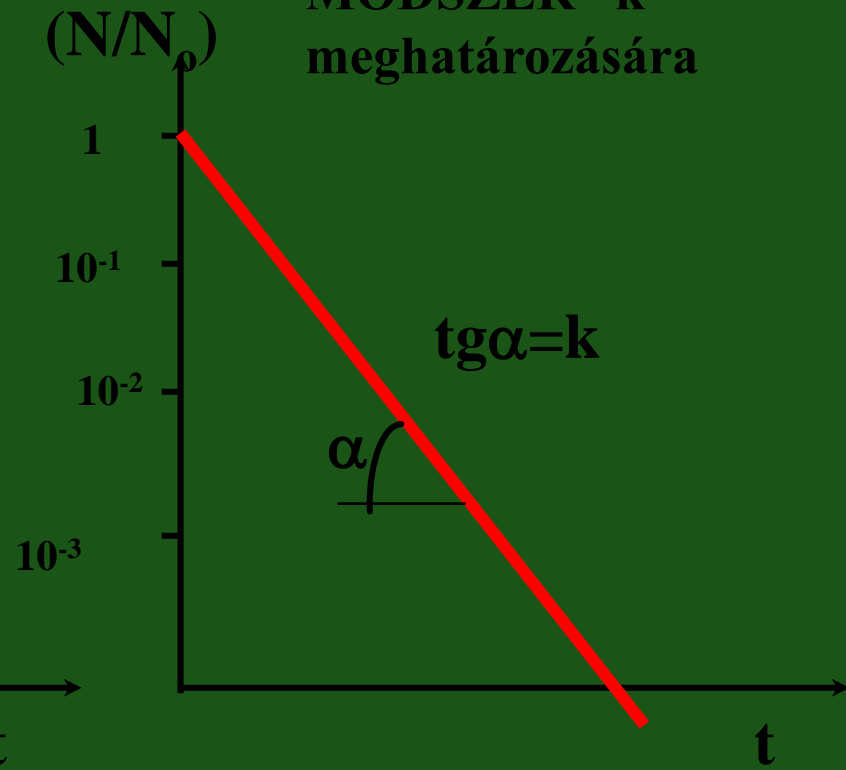
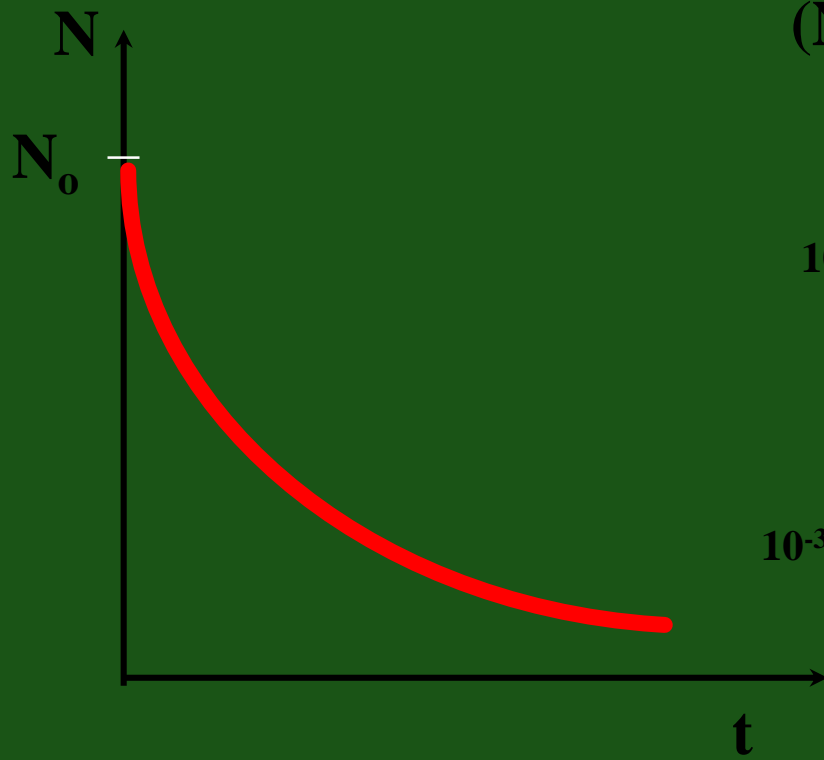
$$\ln \frac{N}{N_0} = -kt$$

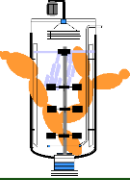
$$\int_{N_0}^N \frac{dN}{N} = \int_{N_0}^N d \ln N = - \int_0^t k dt \rightarrow \left\{ \right.$$

$$N = N_0 e^{-kt}$$

MÓDSZER k meghatározására

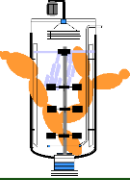

MITŐL FÜGG k?

Mikroba ...fajta és „forma”
Közeg
hőmérséklet

A hőpusztulás valószínűségi értelmezése

Kinetikai leírás ha $N_0 \gg 1$ JÓ! Ha nem, egyre rosszabb!!!
EZ IS sztohasztikus folyamat,

Definíció: egy csíra élettartama alatt azt az adott hőfokon értelmezett időtartamot értjük, amely alatt a csíra még életben marad.

populáció átlagélettartama

$$\bar{t} = \frac{1}{N_0} \sum_{i=1}^{\infty} N_i t_i$$

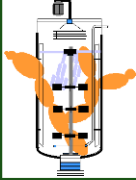
Life span

N_0 élő csírák kezdeti száma

N_i a t_i élettartamú csírák száma

Átlagos hőpusztulási sebességi állandó

$$\frac{1}{\bar{t}} = \bar{k}$$

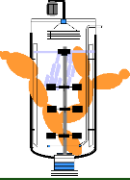
**Ha a hőmérséklet mindenütt azonos,
növekedés nincs,
az egyes csírák sorsa független a többi csírától.**

annak valsege, hogy adott t időpontban a túlélők száma éppen N
(ahol $N= 0,1,2,\dots,N_0$), binomális eloszlást követ:

$$P_n(t) = \binom{N_0}{N} [p(t)]^N [1 - p(t)]^{(N_0 - N)}$$

$p(t) = e^{-\bar{k}t}$ annak a valsege, hogy *egy* csíra
az adott t időpontban még túlélő

$$P_N(t) = \frac{N_0!}{(N_0 - N)!N!} \left(e^{-\bar{k}t} \right)^N \left(1 - e^{-\bar{k}t} \right)^{(N_0 - N)}$$

$$P_N(t) = \frac{N_0!}{(N_0 - N)!N!} \left(e^{-\bar{k}t} \right)^N \left(1 - e^{-\bar{k}t} \right)^{(N_0 - N)}$$

Mi annak a valsége, hogy *valamennyi* mikrobasetjt elpusztult egy t időpontban?

$$P_0(t) = \left(1 - e^{-\bar{k}t} \right)^{N_0} < 1$$

Mindíg 0-nál nagyobb annak a valószínűsége, hogy legalább egy túlélő csíra marad:

$$1 - P_0(t) = 1 - \left(1 - e^{-\bar{k}t} \right)^{N_0} > 0$$

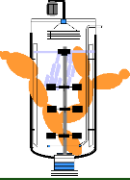
Sterilizésnél $N_0 \gg 1$

$$1 - P_0(t) \cong 1 - e^{-N}$$

amelyben $N = N_0 e^{-\bar{k}t}$.

$$= 1 - e^{-N_0 e^{-\bar{k}t}} \approx N_0 e^{-\bar{k}t}$$

$e^{-x} \sim 1 - x + \dots$ sorfejtés szerint

Mit jelent tehát a sterilizálás biztonsága? Pl.:

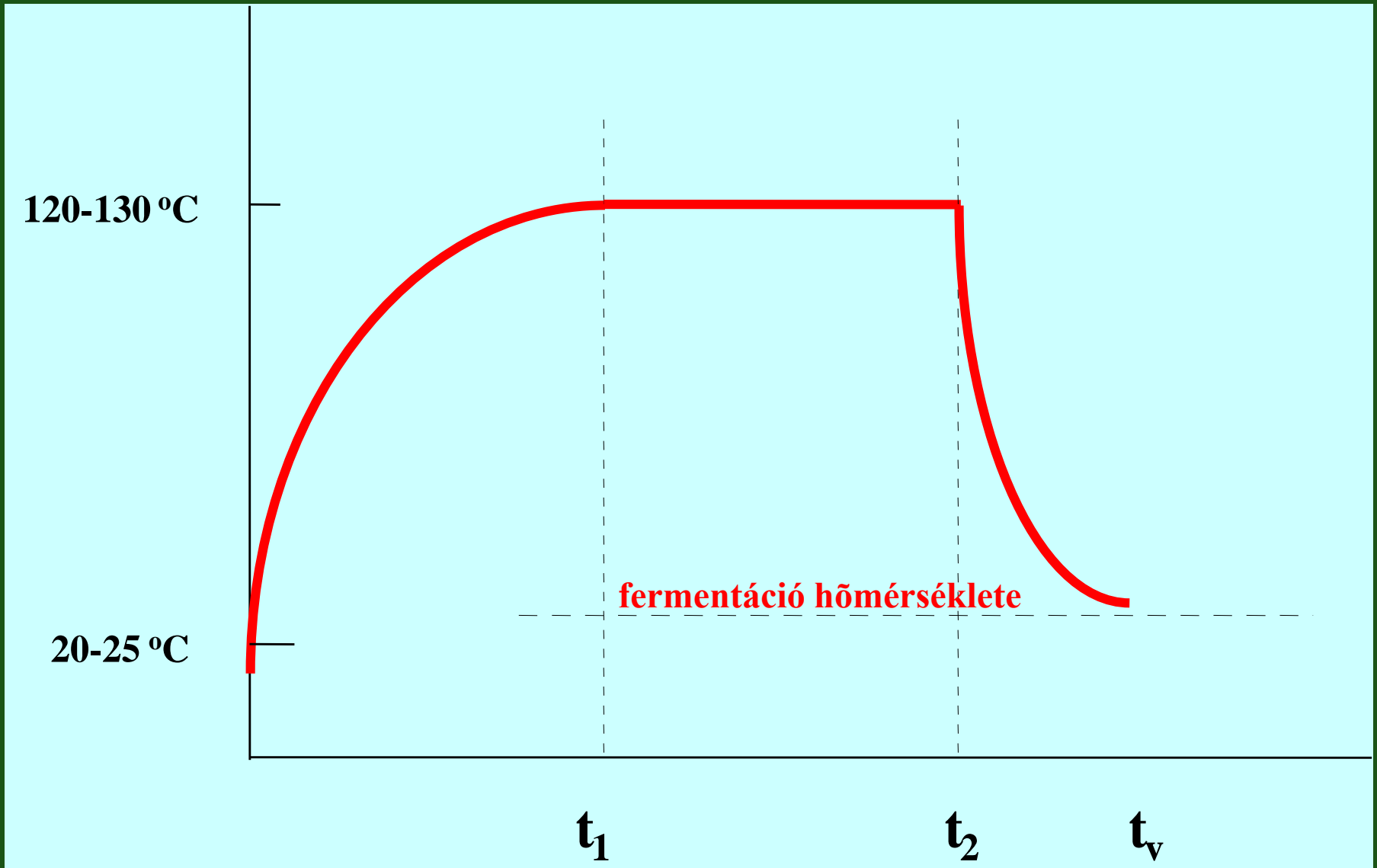
$$99,9\% \quad \longrightarrow \quad P_0(t)=0,999 \quad \longrightarrow \quad 1-P_0(t)=0,001=10^{-3}$$

- ✦ **Annak valószínűsége, hogy a sterilizálás nem sikerült, azaz maradt (legalább 1 túlélő: 10^{-3})**
- ✦ **Annak valószínűsége, hogy a sterilizálás sikerült, azaz nem maradt 1 túlélő sem :0,999**
- ✦ **Minden ezredik sterilizálásnál megengedett egy sikertelen sterilizálás
Valószínűleg ezer sterilizálásból egy nem sikerül**
- ✦ **Sterilizálás után a rendszerben maradt élő csírák száma (db)**

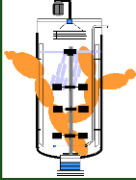

Hőpenetrációs görbe

Összemérhető szakaszok!

MÉRETFÜGGŐ

hőpusztulás a fűtés alatt:

$$\ln \frac{N_0}{N_1} = \int_0^{t_1} k dt = \nabla_{\text{fűtés}}$$

hőpusztulás a hőtartás alatt:

$$\ln \frac{N_1}{N_2} = k_{\text{tartás}} \cdot (t_2 - t_1) = \nabla_{\text{tartás}}$$

hőpusztulás a hűtési szakasz alatt:

$$\ln \frac{N_2}{N_v} = \int_{t_2}^{t_v} k dt = \nabla_{\text{hűtés}}$$

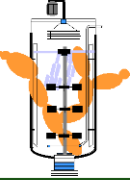
$$\nabla = \nabla_{\text{fűtés}} + \nabla_{\text{tartás}} + \nabla_{\text{hűtés}}$$

$$\ln \frac{N_0}{N_v} = \ln \left(\frac{N_0}{N_1} \frac{N_1}{N_2} \frac{N_2}{N_v} \right) = \ln \frac{N_0}{N_1} + \ln \frac{N_1}{N_2} + \ln \frac{N_2}{N_v}$$

Például: 0,20

0,75

0,05

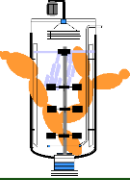
Fermentációs tápoldatok folytonos sterilezése

Fermentor méret határ

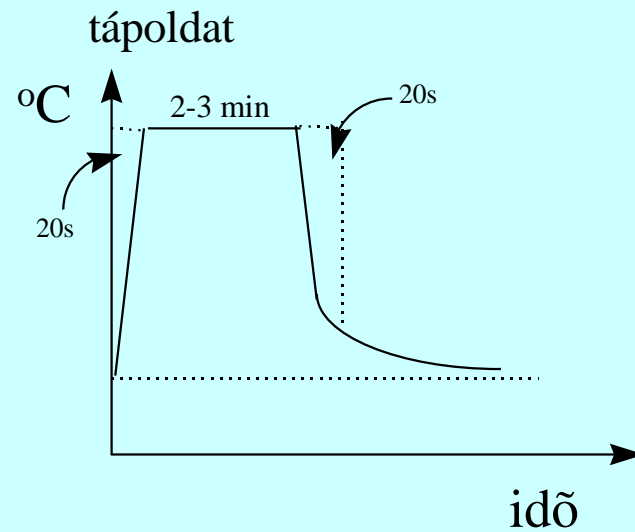
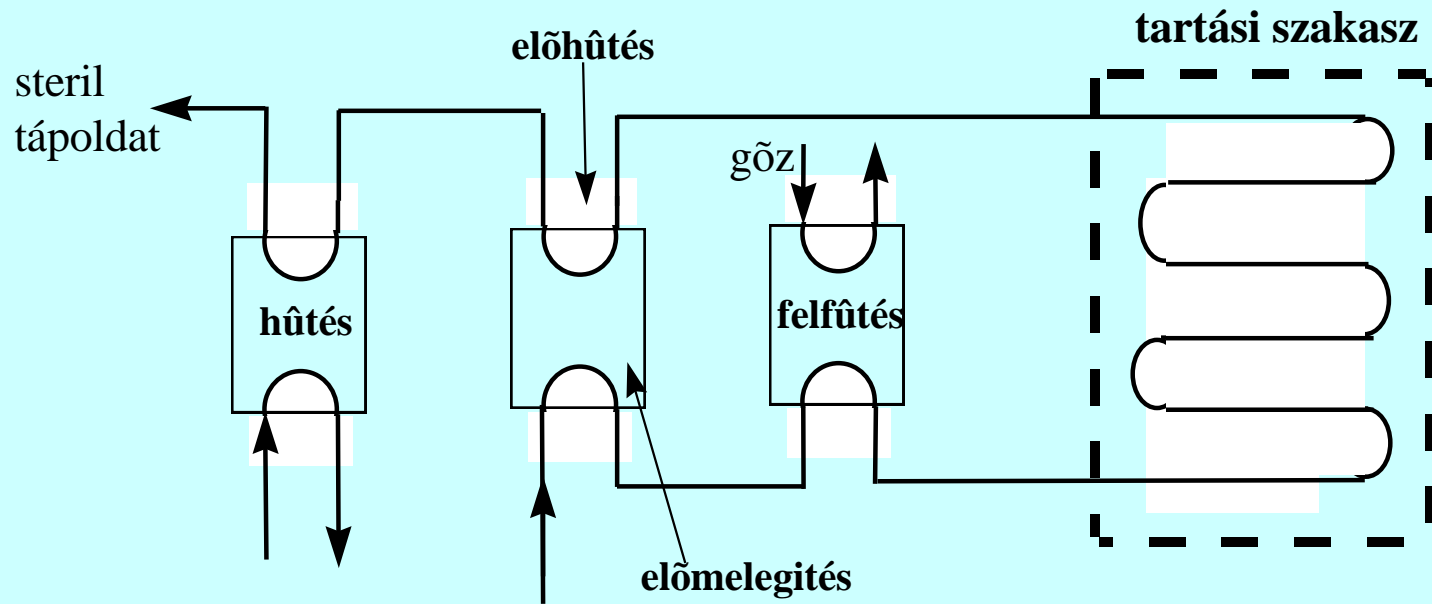
Kihasználtság: (kg termék/fermentor m³.év).

Folytonos művelet előnyei:

- nagyobb hőmérsékleten (135-150 °C) végezhető
  - a rövidebb idejű sterilezés
  - sterilezés biztonsága nő, egyenletes: st-st-ben működik
  - kisebb a tápoldat komponensek hőbomlása
-
- nem kell keverni a st. alatt (nem lev. kev telj. nagyobb)
  - fehérjéket, cukrokat külön lehet sterilezni és keverőtartályban egyesíteni
  - a folytonos folyamat reprodukálható,
  - egyforma minőségű steril tápoldatot szolgáltat
ez növeli a fermentációs hozamot,
  - a folytonos sterilező berendezések, a művelet könnyen szabályozható, automatizálható.

LEMEZES HŐCSERÉLŐS

csőcsatlakozások

összeszerelt
lemezes hőcserélő

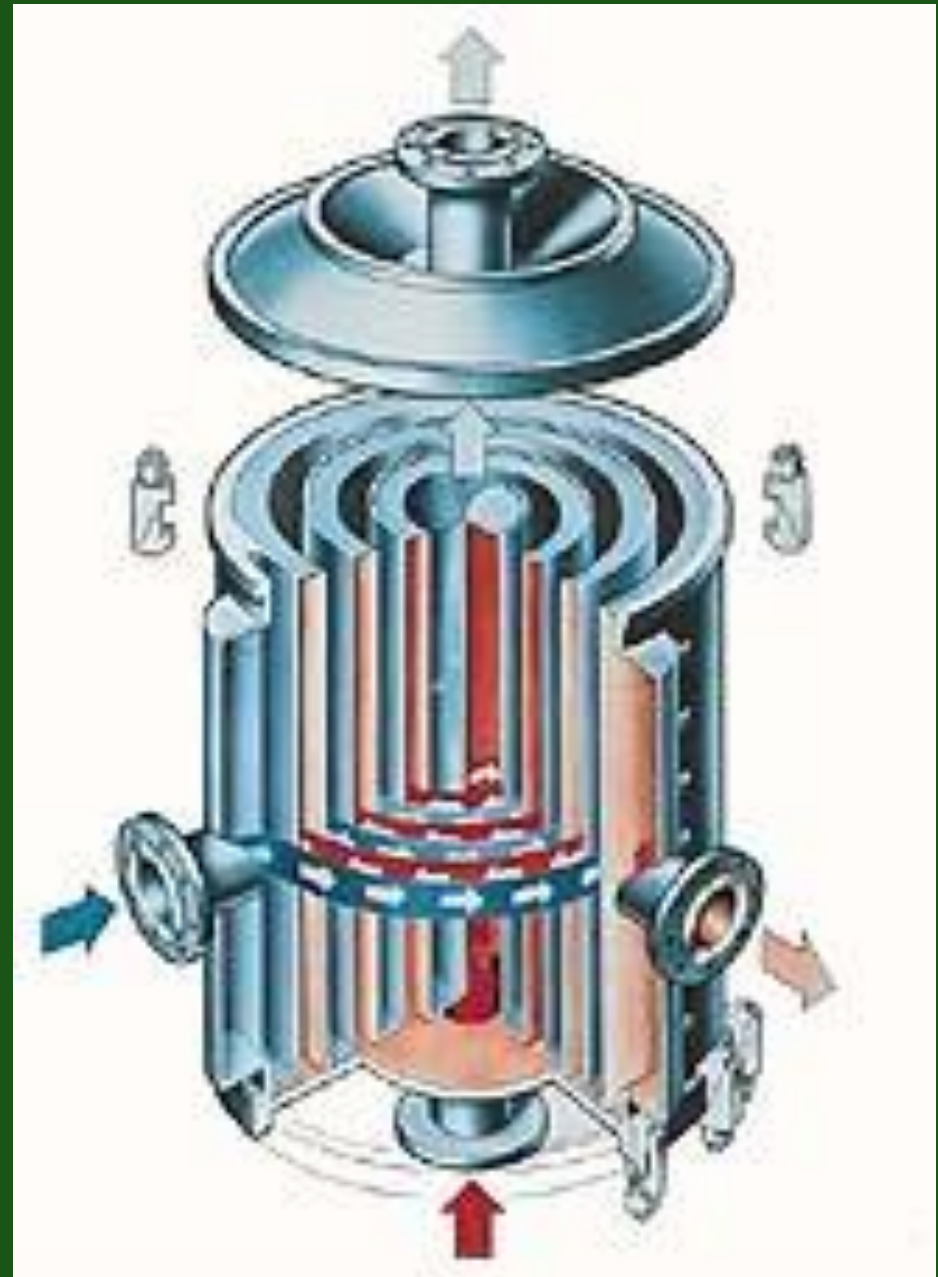

lemezek

zárólemez

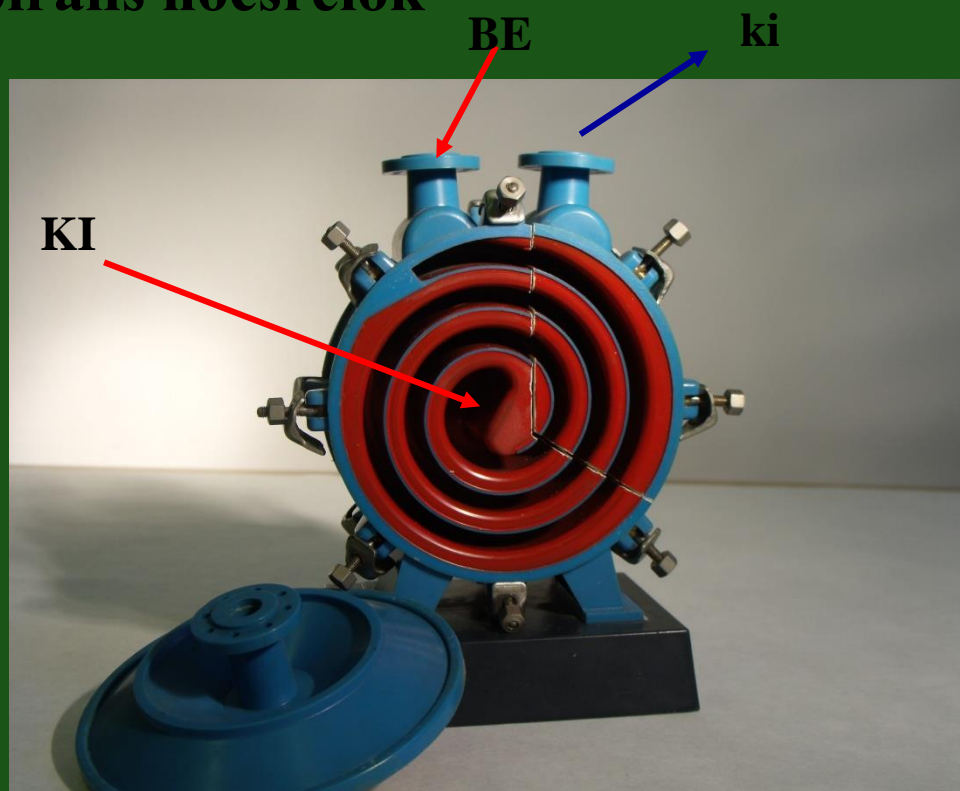

SPIRÁLHŐCSERÉLŐ

Különböző spirális hőcserélők

Spirális hőcserélő modellje és a szétszerelt modell

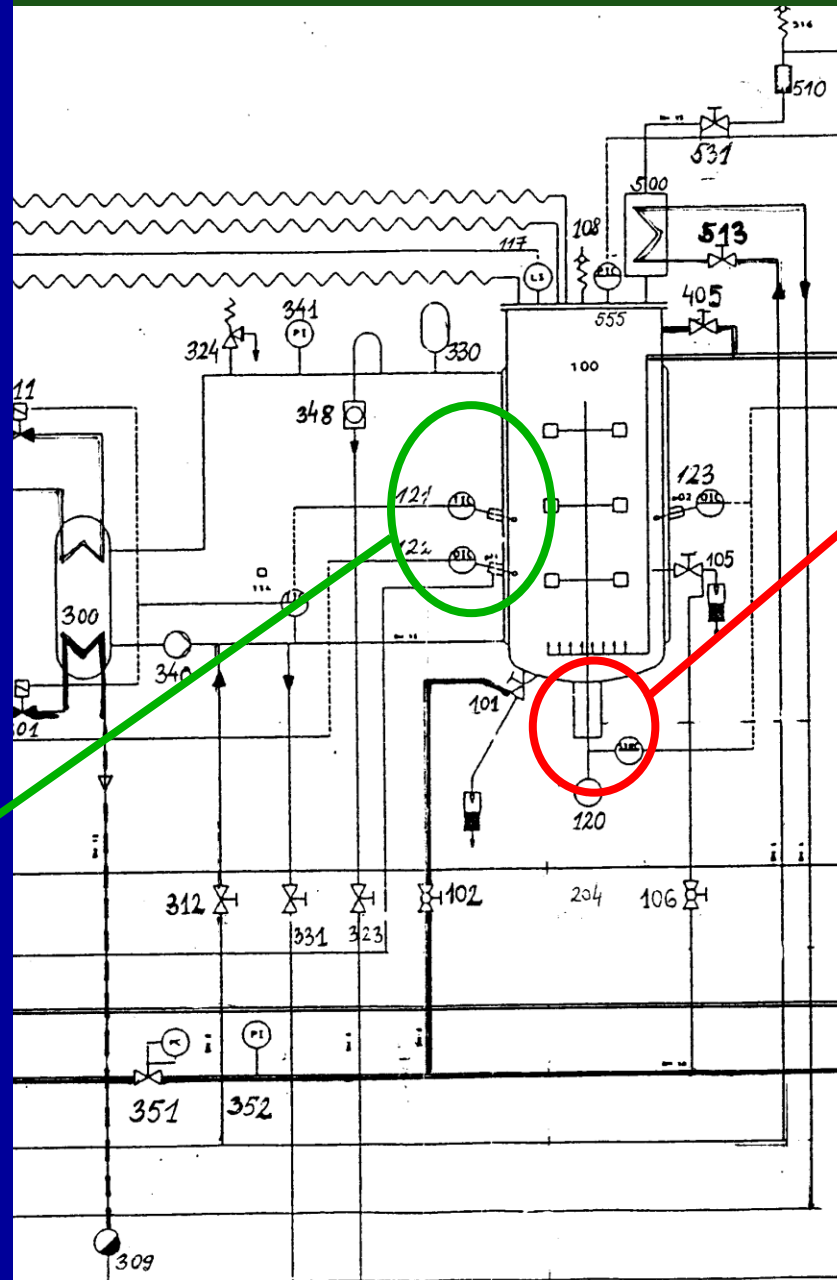

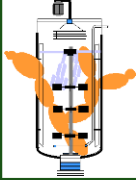
FORRÓ PONTOK

ALSÓMEGHAJTÁS

ELEKTRÓDOK

**KEVERŐ TENGYEL
TÖMÍTÉS**

FORRÓ PONTOK

FELSŐMEGHAJTÁS

LEVEGŐSZŰRŐ

**KEVERŐ TENG.
TÖMÍTÉS**

INOKULUM

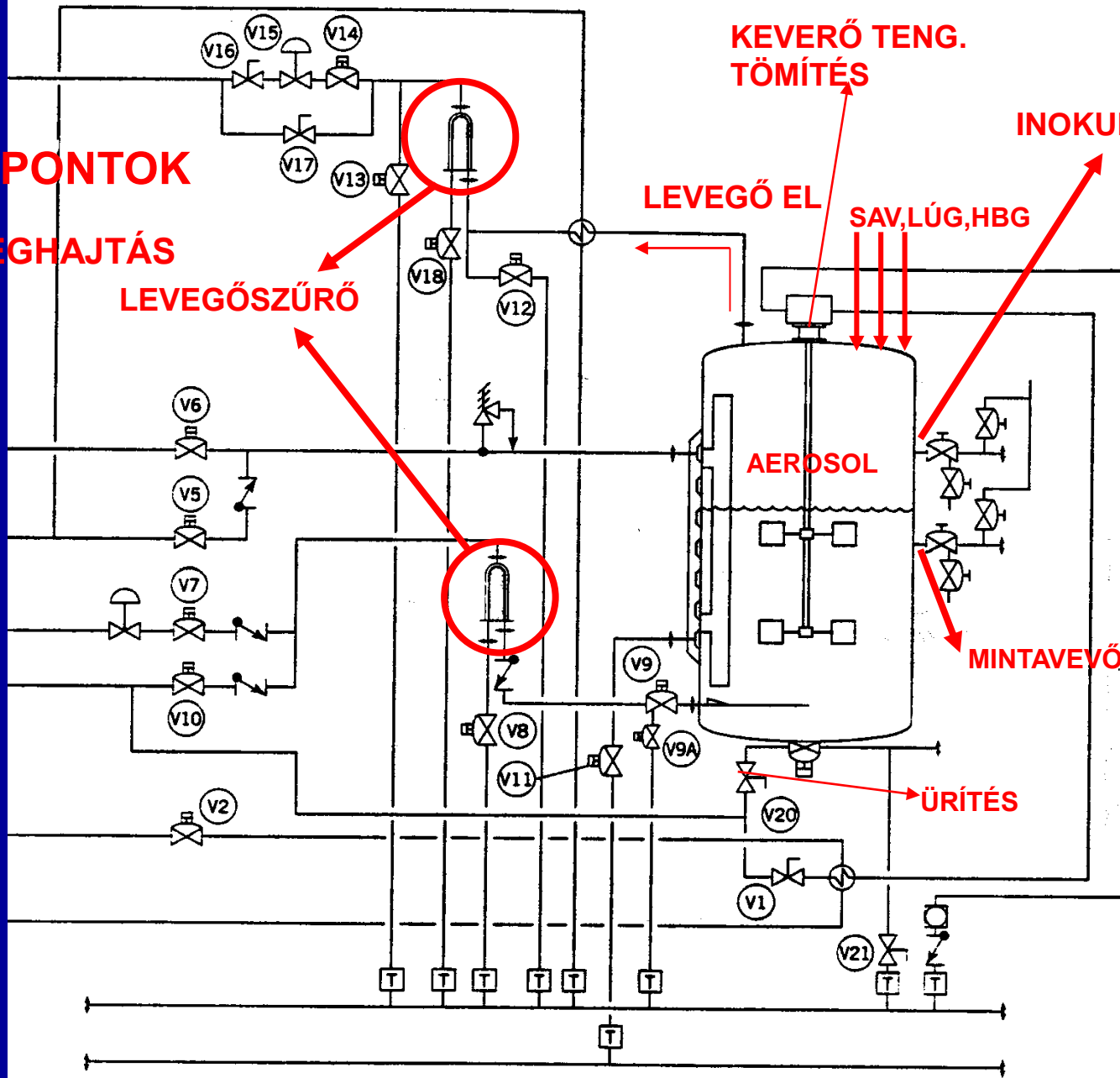
LEVEGŐ EL

SAV, LÚG, HBG

AEROSOL

MINTAVEVŐ

ÜRÍTÉS

BIM SB „A gőzsterilizálás alapjai jól ismertek, de egy aktuális, jól működő rendszert
2008 megtervezni mégis nagy kihívás”

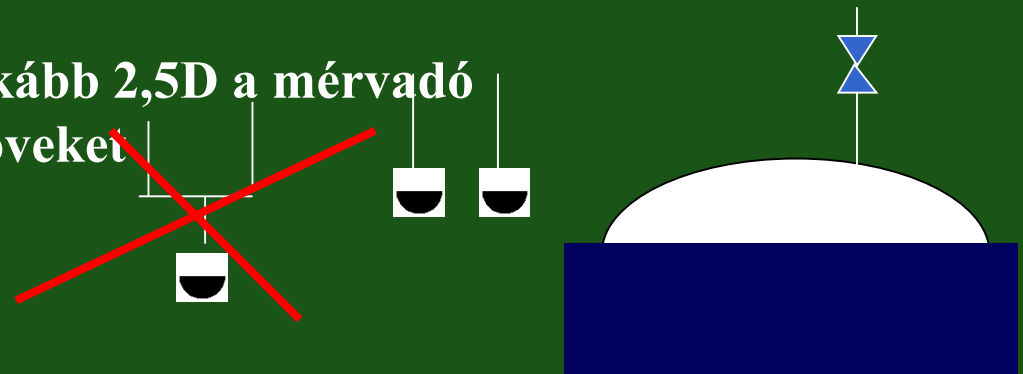
30 év, W.D.Wise (Eli Lilly), ChemicalProcessing.com

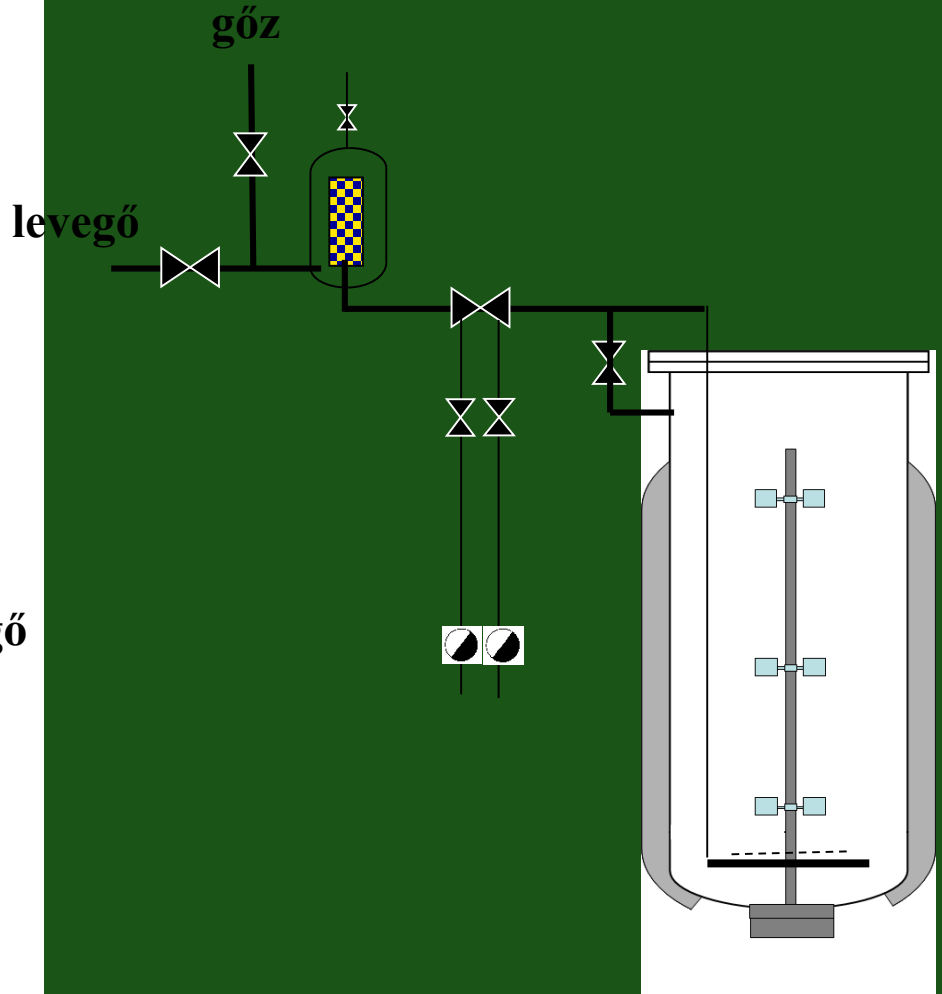
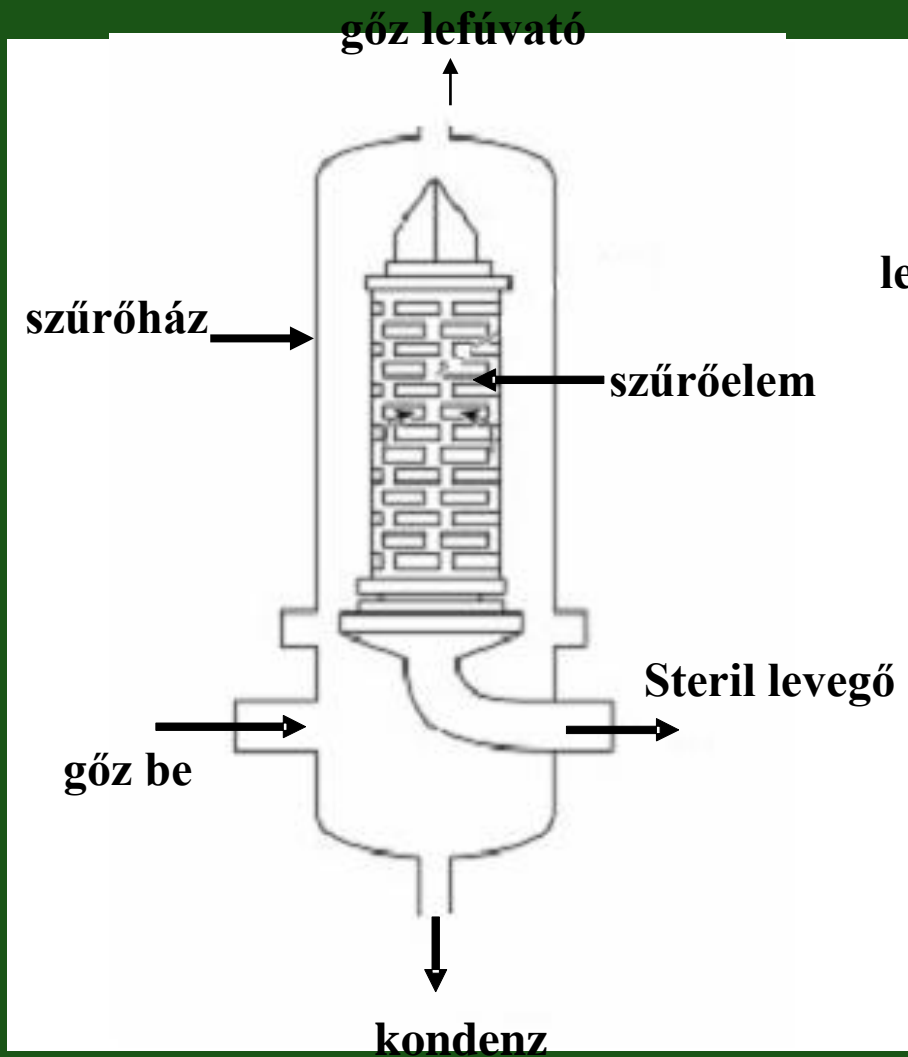
Mit tegyünk?

- légtelenítés (telített gőz!), a levegő „higítja” a gőzt, légsákok
pre-vákuum ciklusok:csövekből, porózus alkatrészekből, vattadugó, géz
- minden alacsonyan lévő ponthoz kondenzedény, v. k-lefúvató.
csövek a legalacsonyabb pont felé lejtsek, hőmérők az alacsony pontokra
- A túlnyomás nem elég: ha lyuk van pl. steril levegővezetékben, be fog fertőződni
(Venturi effektus beszívja a nem st. levegőt)
- St után, ellennyomás st.levegővel vákuum elkerülésére (gőz kondenzál
vákuum!)
- Könnyen tisztítható kivitelek

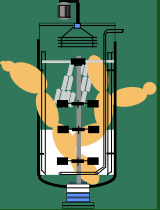
Mit ne tegyünk?

- Légsákok „6D szabály”, ma inkább 2,5D a mérvadó
- Ne használjunk közös elvezető csöveket
- Ne legyen stagnáló felső szakasz

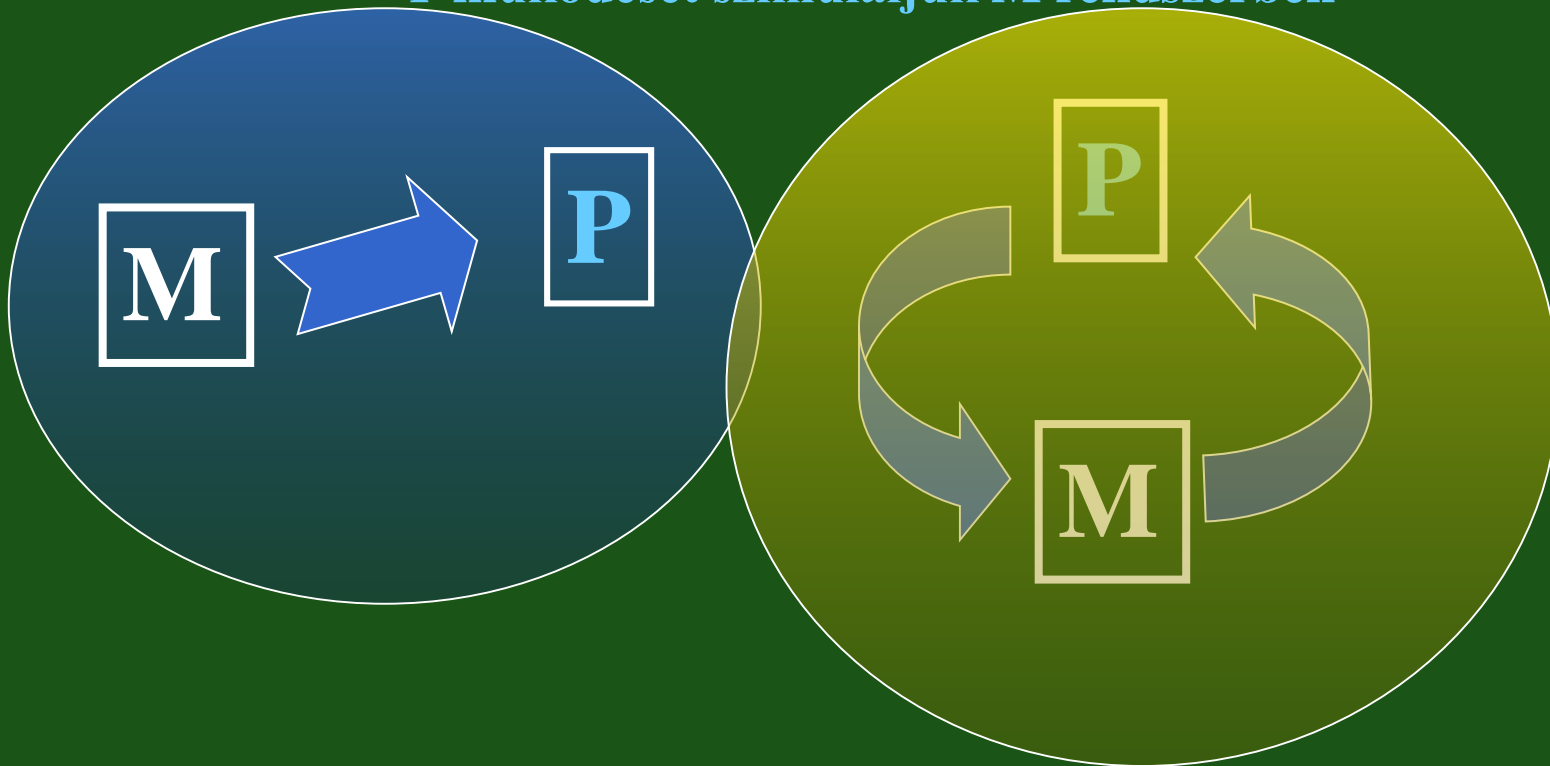
1) A kisléptékű **M(odell)** rendszertől a nagyléptékű **P(rodukción, termelő)** rendszer kialakításáig vezető folyamat a léptéknövelés (**scale up**).

2) **DE: termelő méretek tényleges növekedése!**

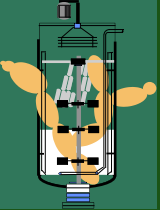
~~Fenntartható fejlődés
=lépték növelés~~

Nagy léptékben történő kísérletezés nagy gazdasági kockázata.
léptékcsökkentés (scale down)

P működését szimuláljuk M rendszerben

Hiányzik az új jegyzetből!!

MI A GOND???

HÁROMFÉLE leíró TULAJDONSÁG CSOPORT

-*termodinamikai viselkedés* (gázok oldhatósága egy adott összetételű tápoldatban)

-*mikrokinetikai viselkedés*: a (mikroba)sejt közvetlen környezetében levő tápanyag- és anyagcsere reakciók koncentrációja

MÉRETFÜGGETLEN

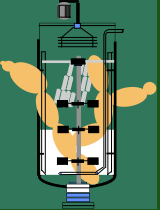
MÉRETFÜGGŐ

-*transzport jelenségek* (hőátadás, anyagátadás, momentum transzport).

SEBESSÉGMEGHATÁROZÓ LÉPÉS KONCEPCIÓ

Időállandók [1/idő] $k_1, k_2, K_1 a, \dots$ =characteristic time

transzport jelenségek - időállandók

KONVEKCIÓ - szállítás

$$t_k = \frac{L}{v} = \frac{\text{hossz...}}{\text{sebesség...}}$$

$$t_k = \frac{L}{v} \frac{\phi}{\phi}$$

KONDUKCIÓ – vezetés (diffúzió, diszperzió)

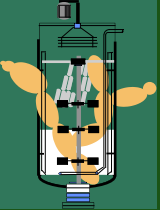
O₂ - átadás

$$t_k = \frac{L^2}{D}$$

Diff.áll.

$$t_k = \frac{L^2}{D} \frac{\phi^2}{\phi^2}$$

SEBESSÉGMEGHATÁROZÓ LÉPÉS KONCEPCIÓ**M**

Rendszerint folyamat-kinetika függő = a reakciók időállandói a legnagyobbak. **REAKCIÓREZSIM**

=

MAKROKINETIK**A**

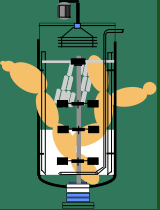
mikrokinetika

+

P

Rendszerint folyamat transzport függő = az átadási folyamatok időállandói a legnagyobbak. **TRANSZPORT REZSIM**

transzport

+

BIOLÓGIAI TULAJDONSÁGOK:

**NÖVEKEDÉS, ADAPTÁCIÓ, MORFOLÓGIA
HALÁL, NYÍRÁSÉRZÉKENYSÉG**

LÉPTÉKNÖVELÉS **ELMÉLETI** LÉPÉSEI:

*KÍSÉRLETEK **M** RENDSZERBEN SZÉLES KÖRNYEZETI FELTÉTEL
TARTOMÁNYBAN (S_i , C, pH, T, nyírósebesség,...)

1

Labor és pilot plant-ban

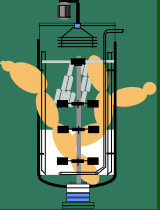
FUNDAMENTÁLIS

*OPTIMUM TARTOMÁNY KIJELÖLÉSE

MIKROKINETIKA

*KIGÉSZÍTÉS TRANSZPORT EGYENLETEKKEL

*MAKROKINETIKAI EGYENLETEK MEGOLDÁSA

-LEGEGYSZERŰBB HIDRODINAMIKAI FELTÉTELEK MELLETT IS MEGOLDHATATLANOK AZ EGYENLETEK

1

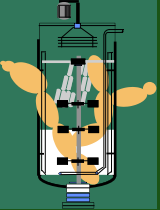
-AZ EREDMÉNYEK GYAKRAN ELLENTMONDÁSOSAK

2 SZEMI-FUNDAMENTÁLIS MÓDSZER

engedményeket tesznek (pl.: idealizált rsz.) a mérleg egyenletek felírásánál.

Egyszerűbb, kezelhetőbb alakokat használnak fel.

reaktortechnika ismert modelljei (CSTR, PFR, diszperziós modell, sorbakapcsolt kevert reaktor modell, RTD-függvények stb.)

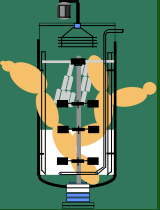
3 Dimenzionál analízis.

DIMENZIÓMENTES CSOPORTOK ÁLLANDÓ ÉRTÉKEN TARTÁSA

Időállandókat rejtenek

4 TAPASZTALATI SZABÁLYOK (rules of thumb)

A 2. és 4. módszerek a léptéknövelés helyes tartományaira (nagyságrend) adnak felvilágosítást. A felsorolt módszerek egyikét sem alkalmazzák kizárólagosan, a "tudományos" módszereket (2,3) általában kombinálják a tapasztalati szabályok felhasználásával.

milyen paramétereket válasszunk léptéknövelési kritériumként (*idem*-ként)?

kötelezők: lényeges környezeti paraméterek ($^{\circ}\text{C}$, S, pH...)

leggyakrabban *idem*ként választott paraméterek:

+

♣ $K_L a$ - ahol az oxigénátadás szerepe kitűntetett (ez a leggyakoribb).

♣ Keverősebesség - nyírásra érzékeny, nem nagy oxigénigényű fermentációknál

(pl. állati szövettenyésztés).

♣ P/V - az egységnyi térfogatba bevitt keverő energia a jó g/f diszperzióért felelős,

ezen keresztül $K_L a$ -t határozza meg.

♣ Keveredési idő - mind az oxigénellátottságra, mind a makrokinetikára (szubsztrát felvétel, ingrediensek $\propto ND_i^3$ redése, hőátadás) hatással van.

♣ Keverő léfogatási teljesítmény - ( ) - összefügg a keveredési idővel.

♣ Re-szám.

Ideális: ha mindet *idem*ként

Reális: ezt nem lehet, miért?

KÉRDÉSEK

1. Írja föl a Monod modell egyenleteit!
2. Hányféle termékképzési folyamatot ír le a Lüdecking Piret model? Melyeket?
3. Soroljon föl 5 tanult bioreaktor alkatrészt!
4. Mi a limitáló szubsztrát?
5. Mire fordítódik a felvett C/E forrás?
6. Mi az a fenntartás? Miért kell figyelembe venni?
7. Mi az a szénmól? Írjon példát is!
8. Mi a különbség a korlátozott és a korlátlanul kiegyensúlyozott növekedés között?
9. Hogy működik a turbidosztat fermentáció? Mire jó?
10. Mit jelent az egyensúlyi oldott oxigén koncentráció?
11. Mi az a C^* ? Mitől és hogyan függ?
12. Mi az a levegőztetési szám?
13. Mi az a sterilitási kritérium?
14. Rajzoljon föl egy szakaszos hőpenetrációs görbét!
15. Mik azok a forró pontok? Mutasson be 3-at!